

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

ФАКУЛЬТЕТ ОБЛІКУ ТА ПОДАТКОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Кафедра бухгалтерського обліку та консалтингу

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА «ОБЛІК І АУДИТ»

Галузь знань: 07 Управління та адміністрування

Спеціальність: 071 Облік і оподаткування

Форма навчання: заочна

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему

ОБЛІК ТА АНАЛІЗ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Здобувача Музиченко Анни Сергіївни

(підпис)

Науковий керівник: Коршикова Рената Сергіївна, к.е.н., доцент

(підпис)

**Робота допущена до захисту перед екзаменаційною комісією з атестації
здобувачів вищої освіти (ЕК)**

Завідувач кафедри: Цятковська Олена Віталіївна, д. е. н., доцент

(підпис)

Київ 2026

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи складає 104 сторінки, основний текст кваліфікаційної роботи викладено на 90 сторінках друкованого тексту. Робота містить 16 таблиць, 9 рисунків, список використаних джерел з 56 найменувань, додатки.

«Облік та аналіз нематеріальних активів на підприємстві»

Об'єктом дослідження є система бухгалтерського обліку й економічного аналізу нематеріальних активів на підприємстві як складова системи управління його фінансово-господарською діяльністю.

Предмет дослідження охоплює теоретичні засади, методичні підходи та практичні аспекти оцінки, ведення обліку та аналізу ефективності використання нематеріальних активів на підприємстві.

Метою дослідження є вдосконалення методично-організаційних підходів до ведення бухгалтерського обліку та аналізу нематеріальних активів для підвищення достовірності фінансової звітності та ефективності управління підприємством з урахуванням сучасних концепцій менеджменту.

Для досягнення поставленої мети визначено комплекс завдань дослідження, зокрема:

- розкрити економічну природу нематеріальних активів, їх структурно-функціональну класифікацію та визначити їх значення у трансформаційних процесах сучасної економіки;
- проаналізувати нормативно-правову базу, що регламентує порядок ведення обліку нематеріальних активів в Україні, та порівняти її вимоги з положеннями міжнародних стандартів фінансової звітності й міжнародною практикою;
- систематизувати методологічні підходи до ідентифікації, визнання та оцінювання нематеріальних активів у контексті інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств;
- дослідити систему організації бухгалтерського обліку нематеріальних активів на підприємстві, визначивши її сильні та проблемні аспекти;
- критично оцінити систему документального оформлення операцій з нематеріальними активами та розробити рекомендації щодо її оптимізації;
- розглянути синтетичний та аналітичний облік операцій з нематеріальними активами;
- обґрунтувати напрями вдосконалення методичних підходів до визнання, оцінки та амортизації нематеріальних активів та сформулювати пропозиції щодо облікової політики підприємства у сфері управління нематеріальними активами;

- дослідити структуру, динаміку та ефективність використання нематеріальних активів та розробити рекомендації щодо вдосконалення методики їх аналізу;
- вдосконалити систему показників для комплексного оцінювання результативності використання нематеріальних активів з урахуванням світових управлінських практик.

Теоретична значущість роботи полягає у поглибленні наукових підходів до ідентифікації, визнання та оцінювання нематеріальних активів, уточненні їх економічної сутності та ролі у формуванні інтелектуального капіталу підприємства. *Методична значущість* полягає у вдосконаленні методичних підходів до організації бухгалтерського обліку нематеріальних активів, зокрема розробленні пропозицій щодо удосконалення документального оформлення, вибору методів амортизації, оцінки знецінення та формування елементів облікової політики підприємства у частині нематеріальних активів. *Практична значущість* отриманих результатів полягає у розробленні рекомендацій щодо підвищення ефективності використання нематеріальних активів та аналітичного супроводу управлінських рішень на підприємстві. Запропоновані положення можуть бути використані у практичній діяльності підприємств торговельної галузі (зокрема ТОВ «Сільпо-Фуд»), а також у процесі викладання дисциплін з бухгалтерського обліку й аналізу в закладах вищої освіти.

Рік виконання кваліфікаційної роботи: 2025-2026.

Рік захисту роботи – 2026.

Ключові слова: нематеріальні активи, облік, амортизація, знецінення, аналіз, ефективність, міжнародні стандарти фінансової звітності, інвестиції, інтелектуальний капітал, фінансова звітність.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ОБЛІКУ ТА АНАЛІЗУ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ	8
1.1 Економічна сутність, класифікація та роль нематеріальних активів у сучасній економіці	8
1.2 Нормативно-правове регулювання обліку нематеріальних активів в Україні та міжнародна практика	17
1.3 Методологічні підходи до визнання та оцінки нематеріальних активів на підприємстві	24
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ	35
2.1 Вплив особливостей діяльності підприємства на організацію бухгалтерського обліку нематеріальних активів	35
2.2 Документальне оформлення операцій з нематеріальними активами та його оптимізація.....	42
2.3 Особливості синтетичного та аналітичного обліку нематеріальних активів	49
2.4. Удосконалення методичних підходів до визнання, оцінювання та амортизації нематеріальних активів у системі обліку підприємства	62
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ.....	66
3.1. Мета, завдання, етапи та методичні прийоми аналізу НМА.....	66
3.2. Аналіз динаміки, структури та ефективності використання нематеріальних активів	70
ВИСНОВКИ	81
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	84
ДОДАТКИ.....	91

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У сучасних умовах глобалізації світової економіки, активного розвитку цифрових технологій та переходу суспільства до постіндустріальної моделі розвитку ключовими чинниками забезпечення конкурентоспроможності підприємств стають не лише традиційні матеріальні ресурси, а передусім знання, інноваційні рішення, інформаційні технології та інші складові інтелектуального й нематеріального капіталу. У цьому контексті нематеріальні активи відіграють визначальну роль, оскільки вони формують основу інноваційного потенціалу компанії, слугують базою для створення інтелектуального капіталу, забезпечують довгострокові стратегічні переваги та безпосередньо впливають на ринкову капіталізацію підприємства.

В українській економіці роль нематеріальних активів поступово зростає під впливом цифрової трансформації, активізації інноваційних процесів, розширення електронної комерції та інтеграції фінансової системи країни у глобальний економічний простір. Водночас, на практичному рівні існує низка системних проблем, що ускладнюють облік цих об'єктів та ефективне управління ними.

Нематеріальні активи мають особливе значення для підприємств сфери торгівлі, особливо для великих мережових компаній, діяльність яких безпосередньо залежить від брендової капіталізації та рівня довіри споживачів. Такі активи як торговельні марки, програмне забезпечення, ліцензії, патенти та ноу-хау, формують нематеріальну цінність бізнесу і значною мірою визначають рівень споживчої лояльності та ринкові позиції підприємства. Водночас компанії стикається з необхідністю удосконалення облікової політики, модернізації системи аналітики та підвищення ефективності управління такими об'єктами з метою забезпечення стійкого розвитку та посилення конкурентоспроможності на ринку роздрібної торгівлі. Таким чином, виникає необхідність вдосконалення теоретичних, організаційних і практичних підходів до обліку та аналізу нематеріальних активів, що забезпечить підвищення прозорості фінансової

звітності, ефективність управління та мінімізацію ризиків знецінення нематеріальних активів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій Проблематиці обліку, оцінки та аналізу нематеріальних активів присвячено значну кількість наукових праць вітчизняних і зарубіжних дослідників. Теоретико-методологічні засади формування інформації про нематеріальні активи у системі бухгалтерського обліку висвітлені у працях М. І. Бондаря, О. В. Цятковської [2], В. М. Краєвського, О. П. Колісник [4], Н. О. Голуб [7], Л. Я. Шевченко [39] та інших авторів, які наголошують на важливості удосконалення методики ідентифікації та документального оформлення об'єктів нематеріальних активів. Питання економічної сутності, класифікації та правового статусу НМА розглянуто у працях О. Бутнік-Сіверського [3], В. В. Ясишеної [41–43], К. Ковальчука і В. Козенкової [11; 12], які акцентують увагу на зростанні ролі інтелектуального капіталу та потребі його адекватного відображення у фінансовій звітності. Суттєвий внесок у розроблення проблем управлінського та аналітичного аспектів використання нематеріальних активів зробили О. Терновський [30], Г. Уманців, І. Шушакова [36], Н. Овсюк [17], що запропонували підходи до гармонізації національної практики обліку з вимогами міжнародних стандартів фінансової звітності.

Разом із тим, незважаючи на значну кількість наукових праць, подальшого розвитку потребують питання інтеграції обліку та аналізу нематеріальних активів у систему управління підприємством, удосконалення методики оцінки ефективності їх використання та розроблення практичних рекомендацій щодо підвищення прозорості інформації про ці активи у фінансовій звітності.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є вдосконалення методично-організаційних підходів до ведення бухгалтерського обліку та аналізу нематеріальних активів для підвищення достовірності фінансової звітності та ефективності управління підприємством з урахуванням сучасних концепцій менеджменту.

Для досягнення поставленої мети було визначено комплекс завдань дослідження, зокрема:

- розкрити економічну природу нематеріальних активів, їх структурно-функціональну класифікацію та визначити їх значення у трансформаційних процесах сучасної економіки;

- проаналізувати нормативно-правову базу, що регламентує порядок ведення обліку нематеріальних активів в Україні, та порівняти її вимоги з положеннями міжнародних стандартів фінансової звітності й міжнародною практикою;

- систематизувати методологічні підходи до ідентифікації, визнання та оцінювання нематеріальних активів у контексті інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств;

- дослідити систему організації бухгалтерського обліку нематеріальних активів на підприємстві, визначивши її сильні та проблемні аспекти;

- критично оцінити систему документального оформлення операцій з нематеріальними активами та розробити рекомендації щодо її оптимізації;

- розглянути синтетичний та аналітичний облік операцій з нематеріальними активами;

- обґрунтувати напрями вдосконалення методичних підходів до визнання, оцінки та амортизації нематеріальних активів та сформулювати пропозиції щодо облікової політики підприємства у сфері управління нематеріальними активами;

- дослідити структуру, динаміку та ефективність використання нематеріальних активів та розробити рекомендації щодо вдосконалення методики їх аналізу;

- вдосконалити систему показників для комплексного оцінювання результативності використання нематеріальних активів з урахуванням світових управлінських практик.

Об'єктом дослідження є система бухгалтерського обліку й економічного аналізу нематеріальних активів на підприємстві як складова системи управління його фінансово-господарською діяльністю.

Предмет дослідження - сукупність теоретичних засад, методичних підходів та практичних аспектів оцінки, ведення обліку та аналізу ефективності використання нематеріальних активів на підприємстві.

Методи дослідження. У процесі виконання кваліфікаційної магістерської роботи застосовано сукупність загальнонаукових і спеціальних методів дослідження. Теоретико-методологічною основою роботи стали положення сучасної економічної теорії, наукові праці українських і зарубіжних учених з проблем бухгалтерського обліку, фінансової звітності та управління нематеріальними активами. Для досягнення поставленої мети використано діалектичний метод пізнання економічних явищ і процесів; метод наукової абстракції – для узагальнення сутності нематеріальних активів; системно-структурний аналіз – для визначення місця зазначених об'єктів у системі управління підприємством; порівняльний і логічний методи – при зіставленні вимог національних та міжнародних облікових стандартів; економіко-статистичні методи – для оцінювання динаміки, структури та ефективності використання нематеріальних активів; графічний метод – для візуалізації результатів аналізу; метод економічного моделювання та узагальнення – для формування практичних рекомендацій щодо вдосконалення облікової політики і системи аналітичного супроводу нематеріальних активів.

Теоретична, методична та практична значущість отриманих результатів
Теоретична значущість роботи полягає у поглибленні наукових підходів до ідентифікації, визнання та оцінювання нематеріальних активів, уточненні їх економічної сутності та ролі у формуванні інтелектуального капіталу підприємства. Методична значущість полягає у вдосконаленні методичних підходів до організації бухгалтерського обліку нематеріальних активів, зокрема розробленні пропозицій щодо удосконалення документального оформлення, вибору методів амортизації, оцінки знецінення та формування елементів облікової політики підприємства щодо нематеріальних активів. Практична значущість отриманих результатів полягає у розробленні рекомендацій щодо підвищення ефективності використання нематеріальних активів та аналітичного супроводу

управлінських рішень на підприємстві. Запропоновані положення можуть бути використані у практичній діяльності підприємств торговельної галузі.

Інформаційною базою дослідження виступають: законодавчі та нормативно-правові акти України у сфері бухгалтерського обліку та фінансової звітності, міжнародні стандарти фінансової звітності, фінансові та статистичні звіти підприємства, наукові статті, монографії та матеріали наукових конференцій вітчизняних і зарубіжних дослідників.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження були оприлюднені в тезах доповіді на X Всеукраїнській науково-практичній конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених: «Облік, аналіз, аудит, оподаткування та фінансовий моніторинг: сучасні концепції розвитку» (25 квітня 2025 року, м. Київ).

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ОБЛІКУ ТА АНАЛІЗУ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ

1.1 Економічна сутність, класифікація та роль нематеріальних активів у сучасній економіці

Сучасний етап розвитку світової економіки характеризується стрімким посиленням значення інноваційних підходів, цифрових технологій, інноваційного капіталу та інформаційних потоків, які стають ключовими чинниками формування конкурентних переваг підприємств. Такі процеси зумовлюють істотну трансформацію структури активів суб'єктів господарювання: поступово зростає частка нематеріальних ресурсів, які не мають фізичної форми, але здатні приносити суттєві економічні вигоди у майбутньому. У бухгалтерському обліку такі ресурси визначаються як нематеріальні активи (далі - НМА) і є важливою складовою інноваційного потенціалу підприємства, що відіграє ключову роль у формуванні його ринкової вартості та рівня капіталізації [11, с. 152].

В економічній науці категорія нематеріальних активів розглядається з різних теоретико-методологічних позицій. Традиційна економічна парадигма асоціювала активи переважно з матеріальними ресурсами, які мають фізичний вимір та відчутну форму. Проте розвиток постіндустріального суспільства та перехід до економіки знань зумовили необхідність перегляду уявлень про сутність активів підприємства. Це призвело до виокремлення особливої групи — нематеріальних активів, що вирізняються специфічною природою та унікальними механізмами створення вартості.

На думку провідних вітчизняних та зарубіжних дослідників, нематеріальні активи є особливими економічними благами, які виникають у процесі науково-дослідної, інноваційної, інтелектуальної чи творчої діяльності людини. Їх закріплення за підприємством здійснюється за допомогою правових документів,

таких як патенти, ліцензії чи авторські права. Такі активи створюють передумови для довготривалого отримання економічних вигід у майбутньому, сприяють підвищенню конкурентоспроможності та зміцненню стійкості бізнес-моделі [12, с. 47; 13].

Відповідно до Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку (НП(С)БО) 8 нематеріальні активи визначаються як «немонетарні ресурси, які не мають матеріальної форми, проте можуть бути чітко ідентифіковані та відокремлені від інших активів підприємства» [16]. У цьому визначенні закладено кілька ключових характеристик. По-перше, НМА не є монетарними, тобто вони не призначені для безпосереднього обміну на грошові кошти чи їх еквіваленти. По-друге, ці активи не мають фізичної форми, проте підлягають вартісній оцінці, що дає змогу відображати їх у бухгалтерському обліку. І, по-третє, вони можуть бути чітко ідентифіковані та відокремлені, що забезпечує можливість ефективного управління ними й контролю за результативністю їх використання.

Подібний підхід закріплений і в міжнародному стандарті бухгалтерського обліку 38 «Нематеріальні активи», де зазначається, що нематеріальний актив – це «ідентифікований немонетарний ресурс, який не має фізичної форми, перебуває під контролем підприємства та використання якого передбачає отримання майбутніх економічних вигід» [50]. У цьому визначенні акцент робиться не лише на економічній цінності активу, а й на важливості ефективного управлінського контролю, який є обов'язковою умовою його визнання та подальшої експлуатації.

Аналіз економічної літератури свідчить, що сутність нематеріальних активів розкривається у двох взаємопов'язаних площинах – економічній та правовій. Економічний підхід розглядає НМА як стратегічний ресурс. Правовий аспект базується на наявності у компанії законодавчо підтверджених прав на використання відповідного об'єкта. Саме такі права гарантують захист економічних інтересів підприємства та створюють підґрунтя для отримання вигід у майбутньому [24]. У разі відсутності належного правового оформлення певний ресурс втрачає статус активу, навіть якщо він фактично приносить прибуток, оскільки неможливо підтвердити право власності та законне використання.

Беручи до уваги ці підходи, у наукових працях та нормативно-правових документах виділяють ключові характеристики нематеріальних активів, що «визначають їхню економічну природу, а саме:

- відсутність фізичної, матеріально-речової форми;
- чітка ідентифікованість;
- наявність ефективного контролю з боку підприємства за їх використанням;
- здатність генерувати економічні вигоди у майбутньому;
- тривалий прогнозований строк корисного використання в межах господарської діяльності» [5, с. 325].

Ще одним фундаментальним критерієм є можливість надійної грошової оцінки вартості НМА. Без чіткої та достовірної оцінки актив не може бути коректно відображений у бухгалтерському обліку та фінансовій звітності, що ускладнює його ідентифікацію та контроль. Відсутність адекватної оцінки знижує точність фінансової інформації та зменшує її цінність для прийняття управлінських рішень, що, у свою чергу, обмежує ефективність стратегічного планування.

Нематеріальні активи відіграють усе більш вагомую роль у структурі ресурсів сучасних підприємств, стимулюючи зміну підходів до управління. Якщо в межах класичної економічної моделі провідне місце посідали матеріальні ресурси – земля, виробничі приміщення, обладнання, то в умовах цифрової економіки та інноваційного розвитку пріоритет переходить до активів, які не мають фізичної форми, але суттєво впливають на ринкову позицію компанії. До таких активів належать торговельні марки та бренди, патенти, програмне забезпечення, ноу-хау, клієнтські бази даних, франшизи, авторські права та інші об'єкти інтелектуальної власності.

Нематеріальні активи забезпечують підприємству не лише стабільний дохід від основних видів діяльності, а й створюють «стратегічний потенціал розвитку, відкриваючи можливості для виходу на нові ринки, диверсифікації бізнес-процесів, а також для розроблення та впровадження інноваційних товарів і послуг» [11, с. 154; 12, с. 49]. У сучасній економіці саме зазначені об'єкти стають ключовим чинником сталого зростання компанії, формуючи довгострокові конкурентні

переваги. Від ефективності їх управління залежить здатність підприємства швидко реагувати на технологічні трансформації та глобальні виклики ринку.

Важливою характеристикою нематеріальних активів є залежність їхньої вартості від рівня правового захисту та належного документального підтвердження. Наприклад, патенти чи торговельні марки мають економічну цінність лише за умови їх офіційної реєстрації та закріплення за компанією виключних прав на використання. Ці права підтверджуються свідоцтвами, патентами чи ліцензійними договорами [24; 25; 26]. Тому юридичне оформлення відіграє важливу роль у процесі визнання нематеріального об'єкта як активу та його відображення у бухгалтерському обліку.

Економічну природу нематеріальних активів доцільно аналізувати у трьох взаємопов'язаних аспектах:

- ресурсному, у межах якого нематеріальні активи розглядаються як «специфічні економічні ресурси, що формують інноваційний потенціал компанії»;
- правовому, де вони виступають «об'єктами інтелектуальної власності, права на які закріплені за підприємством та підлягають захисту згідно із законодавством»;
- управлінському, що розглядає НМА як «інструмент стратегічного розвитку, завдяки якому компанія може забезпечити стабільне зростання вартості бізнесу та довготривалі конкурентні переваги» [11, с. 155].

Отже, нематеріальні активи слід вважати одним із ключових чинників інноваційного розвитку сучасних підприємств та економіки загалом. Постійне зростання їх значення обумовлює потребу у вдосконаленні методології обліку, оцінки та аналізу таких ресурсів як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Визначальним етапом у дослідженні економічної сутності нематеріальних активів є класифікація, оскільки правильне групування цих активів дозволяє вести коректний бухгалтерський облік, забезпечує достовірне відображення у фінансовій звітності та підвищує якість економічного аналізу.

Національні стандарти бухгалтерського обліку та міжнародні стандарти фінансової звітності містять відповідні підходи до класифікації нематеріальних активів. Так, згідно з НП(С)БО 8, основою класифікації є функціональне призначення активу та його належність до певної групи об'єктів інтелектуальної власності [16]. У сучасних умовах господарювання доцільно виділяти кілька основних груп НМА, що найбільш повно відображають їхню природу та економічне призначення. У табл. 1.1 узагальнено класифікацію нематеріальних активів за ключовими групами, з урахуванням національних та міжнародних підходів.

Як показано в табл. 1.1, найбільш поширеною групою НМА є об'єкти промислової власності, які включають результати науково-технічної діяльності, що підлягають патентуванню та державній реєстрації. Саме ця група активів відіграє важливу роль для підприємств, що функціонують у наукомістких галузях, таких як фармацевтика, машинобудування, високотехнологічне виробництво. Облік таких активів є складним, оскільки вимагає достовірної оцінки вартості прав на винаходи та розрахунку їх амортизації відповідно до строку корисного використання [5, с. 327].

Не менш важливими для сучасних компаній є об'єкти авторського права та суміжних прав. В умовах цифрової економіки саме вони забезпечують формування конкурентних переваг, зокрема у сферах розробки програмного забезпечення, електронної комерції, медіа та індустрії розваг. На практиці підприємства стикаються з проблемами ідентифікації та визнання таких активів, оскільки вони часто створюються у процесі внутрішньої діяльності компанії і не завжди мають чітко визначену вартість [8].

Класифікація НМА має не лише теоретичне, але й практичне значення. Вона є базою для розробки облікової політики підприємства, визначення аналітичних рахунків у бухгалтерському обліку, планування інвестицій у нематеріальні ресурси та проведення їх аудиту. Чітке групування активів дозволяє підприємству ефективніше управляти ними, оцінювати ризики їх знецінення та формувати систему показників для аналізу ефективності їх використання [17].

Таблиця 1.1 – Класифікація нематеріальних активів підприємства

Ознака класифікації	Група нематеріальних активів	Опис	Приклади
За правовою природою	Об'єкти промислової власності	Результати науково-дослідної та технічної діяльності, що підлягають правовій охороні	Патенти на винаходи, корисні моделі, промислові зразки
	Об'єкти авторського права та суміжних прав	Продукти інтелектуальної і творчої діяльності	Програмне забезпечення, бази даних, літературні та аудіовізуальні твори
	Засоби індивідуалізації суб'єктів господарювання та їх продукції	Елементи, що забезпечують відмінність підприємства та його продукції на ринку	Торговельні марки, комерційні (фірмові) найменування
	Права користування природними ресурсами та інші офіційні дозволи	Права або ліцензії, що надають можливість легального використання ресурсів або здійснення регульованих видів діяльності	Ліцензії на розробку надр, банківські та страхові ліцензії, дозволи на виробництво окремих товарів
За способом надходження	Придбані за плату	Придбані у інших суб'єктів господарювання на підставі договорів	Купівля ліцензії або патенту, придбання програмного забезпечення
	Створені власними силами	Розроблені на підприємстві та визнані як активи за наявності критеріїв ідентифікації	Власне програмне забезпечення, розроблені технології
	Отримані безоплатно або внесені до статутного капіталу	Отримані безоплатно, за даруванням чи як внесок засновників	Права користування, передані до статутного капіталу
За строком корисного використання	З визначеним строком	Активи, які приносять вигоди протягом обмеженого періоду	Патенти, ліцензії, програмне забезпечення
	З невизначеним строком	Активи, корисний строк яких не може бути достовірно встановлений	Торговельні марки, бренди
За функціональним призначенням	Технологічні	Забезпечують виробничі, наукові чи інноваційні процеси	Патенти, ноу-хау, технологічні розробки
	Маркетингові	Використовуються для просування продукції, створення іміджу та ринкової вартості	Торговельні марки, доменні імена, дизайн-проекти
	Організаційні (контрактні)	Виникають у зв'язку з правами або зобов'язаннями, що впливають із договорів	Франшизи, клієнтські бази, ділові контракти

Джерело: згруповано за інформацією [22, с. 189; 12, с. 53; 16; 50].

Наведена вище класифікація нематеріальних активів забезпечує системність їх обліку та створює методичну основу для аналізу ефективності використання інтелектуальних ресурсів підприємства з урахуванням їх правової природи, функціонального призначення та економічної ролі.

У сучасних глобалізованих ринкових умовах нематеріальні активи дедалі більше перетворюються на ключовий стратегічний ресурс як на рівні окремих суб'єктів господарювання, так і в контексті національної та світової економіки. Трансформаційні процеси, пов'язані з переходом до постіндустріальної моделі розвитку та формуванням економіки знань, зумовлюють істотні зрушення у структурі капіталу підприємств. В епоху цифровізації бізнес-процесів, прискореного впровадження інноваційних технологій та зростання ролі інтелектуальної власності, визначальним джерелом створення доданої вартості стають не матеріально-речові ресурси, а знання, креативний потенціал та унікальні нематеріальні ресурси.

Аналіз фінансових структур провідних транснаціональних корпорацій свідчить, що частка нематеріальних активів у загальній вартості їхніх активів перевищує 60–80 %, що демонструє їхню фундаментальну роль у формуванні довгострокових конкурентних переваг, підвищенні інвестиційної привабливості та забезпеченні сталого економічного зростання [11, с. 154; 12, с. 50]. Таким чином, зазначені активи стають не просто складовою майнового комплексу підприємства, а стратегічним фактором, що визначає його позиції на глобальному ринку.

В Україні процес усвідомлення критичної важливості нематеріальних активів має поступальний характер і відбувається повільніше порівняно з розвиненими країнами. Це зумовлено низкою чинників, серед яких історична домінанта матеріального виробництва, недостатня інституційна розвиненість ринку об'єктів інтелектуальної власності, а також недосконалість нормативно-правового регулювання у цій сфері.

З огляду на багатогранність економічної сутності нематеріальних активів, їх роль доцільно розглядати у трьох взаємопов'язаних аналітичних площинах, а саме:

1) на макрорівні нематеріальні активи функціонують як каталізатор економічного зростання держави, підвищення її інноваційного потенціалу та глобальної конкурентоспроможності, а також як фактор інтеграції у міжнародні економічні структури;

2) на рівні окремих галузей і регіонів (мезорівень) нематеріальні ресурси виступають основою спеціалізації виробництва, розвитку кластерних утворень та формування ключових конкурентних переваг;

3) у межах діяльності окремих підприємств, тобто на мікрорівні, нематеріальні активи є фундаментом для розробки інноваційних бізнес-моделей, формування стратегічних орієнтирів та забезпечення довгострокової економічної стійкості.

Таким чином, нематеріальні активи виступають не лише економічною категорією, а й інструментом стратегічного управління, що визначає напрями розвитку сучасного бізнесу та національних економічних систем у цілому.

Узагальнено ключові напрями впливу нематеріальних активів на різних рівнях економіки подано на рис. 1.1.

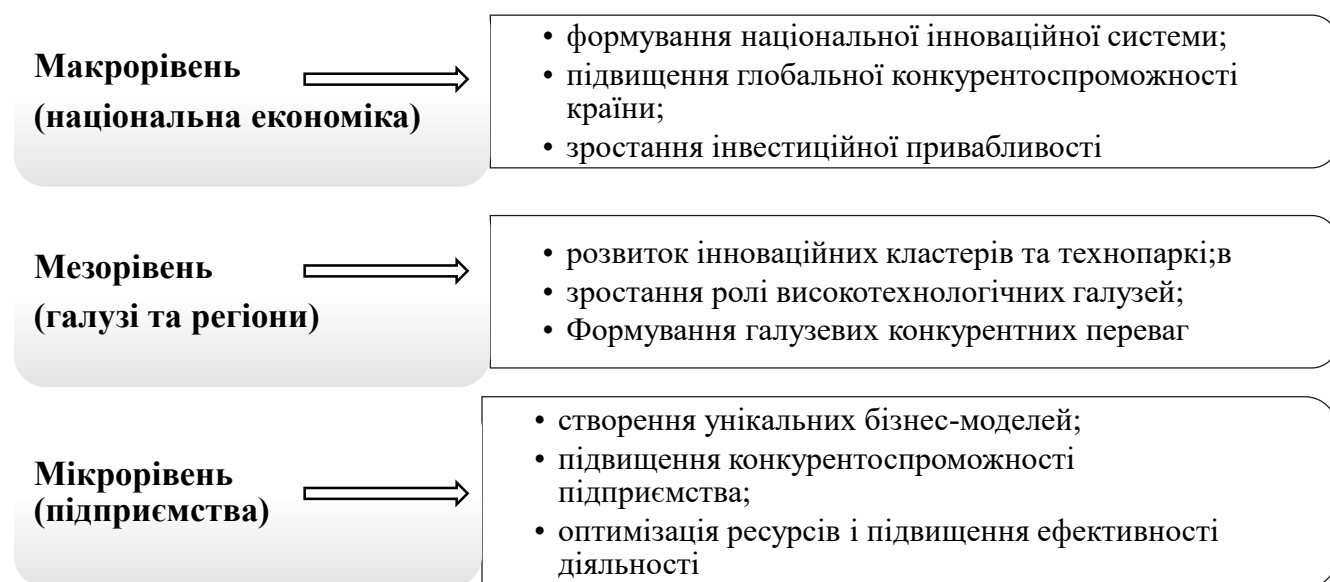

Рисунок 1.1 – Рівні впливу нематеріальних активів на економічний розвиток

Джерело: згруповано автором на основі [11, с. 155; 17; 38, с. 207].

На мезорівні нематеріальні активи виступають базовою основою для розвитку інноваційних кластерів, технопарків та галузевих об'єднань. Вони стимулюють формування спеціалізованих структур, що сприяють швидкому поширенню нових технологій та підвищенню рівня конкурентоспроможності регіонів. Наприклад, у сфері інформаційних технологій нематеріальні ресурси забезпечують появу високотехнологічних компаній, які створюють програмне забезпечення, цифрові платформи та інші продукти з високою доданою вартістю. Розвиток таких компаній сприяє збільшенню зайнятості, розширенню податкової бази та підвищенню рівня соціально-економічного добробуту у регіонах, де вони функціонують [8].

На мікрорівні нематеріальні активи безпосередньо впливають на діяльність окремих підприємств, визначаючи стратегічні напрями їх розвитку, особливості бізнес-моделі та джерела конкурентних переваг. Відомий бренд або торговельна марка дозволяє компанії закріпити стійкі позиції на ринку, підвищити лояльність клієнтів та забезпечити стабільний дохід у довгостроковій перспективі. Використання інноваційних технологій у виробничих та управлінських процесах підвищує ефективність використання ресурсів, сприяє зменшенню операційних витрат та оптимізації бізнес-процесів [28]. Для компаній, що працюють у сфері роздрібної торгівлі, ключовими нематеріальними активами є унікальні торговельні марки, спеціалізовані клієнтські сервіси та сучасні цифрові платформи взаємодії зі споживачами, які безпосередньо впливають на успіх у висококонкурентному ринковому середовищі.

Роль нематеріальних активів у глобальній економіці постійно зростає, що зумовлено швидкими технологічними змінами та зростаючою значущістю інтелектуальної власності. У провідних країнах світу державна політика активно спрямована на стимулювання інноваційної діяльності та захист інтелектуальних прав. Впроваджуються податкові пільги для інноваційних компаній, створюються спеціальні економічні зони та технологічні кластери, що стимулює приплив інвестицій у сферу нематеріальних ресурсів [20]. Для України важливим завданням є адаптація найкращих міжнародних практик та вдосконалення законодавчої бази,

що забезпечить підвищення значущості нематеріальних активів у національній економіці та сприятиме її інтеграції у світовий економічний простір.

Отже, нематеріальні активи слід розглядати не лише як елемент бухгалтерського обліку, але й як стратегічний ресурс, що визначає траєкторію економічного розвитку. Ефективне управління цими ресурсами впливає на рівень інноваційності підприємств, підвищує конкурентоспроможність галузей та забезпечує економічну стійкість країни в цілому.

1.2 Нормативно-правове регулювання обліку нематеріальних активів в Україні та міжнародна практика

Ефективне ведення бухгалтерського обліку нематеріальних активів є неможливим без наявності чітко структурованої та узгодженої нормативно-правової бази, яка регламентує порядок їх визнання, оцінки, амортизації та відображення у фінансовій звітності підприємства. В Україні регулювання обліку зазначених об'єктів здійснюється на трьох рівнях – законодавчому, нормативному та методичному, що забезпечує комплексний та системний підхід до врегулювання всіх аспектів облікових процедур [23]. Схема нормативно-правового регулювання обліку НМА в Україні подана на рис. 1.2.

Як видно на рис. 1.2, система регулювання обліку нематеріальних активів має багаторівневу структуру, яка забезпечує її логічну послідовність, цілісність та взаємозв'язок між окремими елементами. Перший, законодавчий рівень, формує загальні правила, визначає базові принципи та основні положення, що регулюють ведення бухгалтерського обліку й складання фінансової звітності. Другий, нормативний рівень, деталізує механізми організації обліку, порядок оцінки, амортизації та розкриття інформації про нематеріальні активи у звітних документах підприємства. Третій, методичний рівень, має прикладний характер та забезпечує практичне застосування законодавчих і нормативних вимог через

розроблення рекомендацій, інструкцій та роз'яснень, що сприяє уніфікації облікових процедур і підвищує якість фінансової інформації.

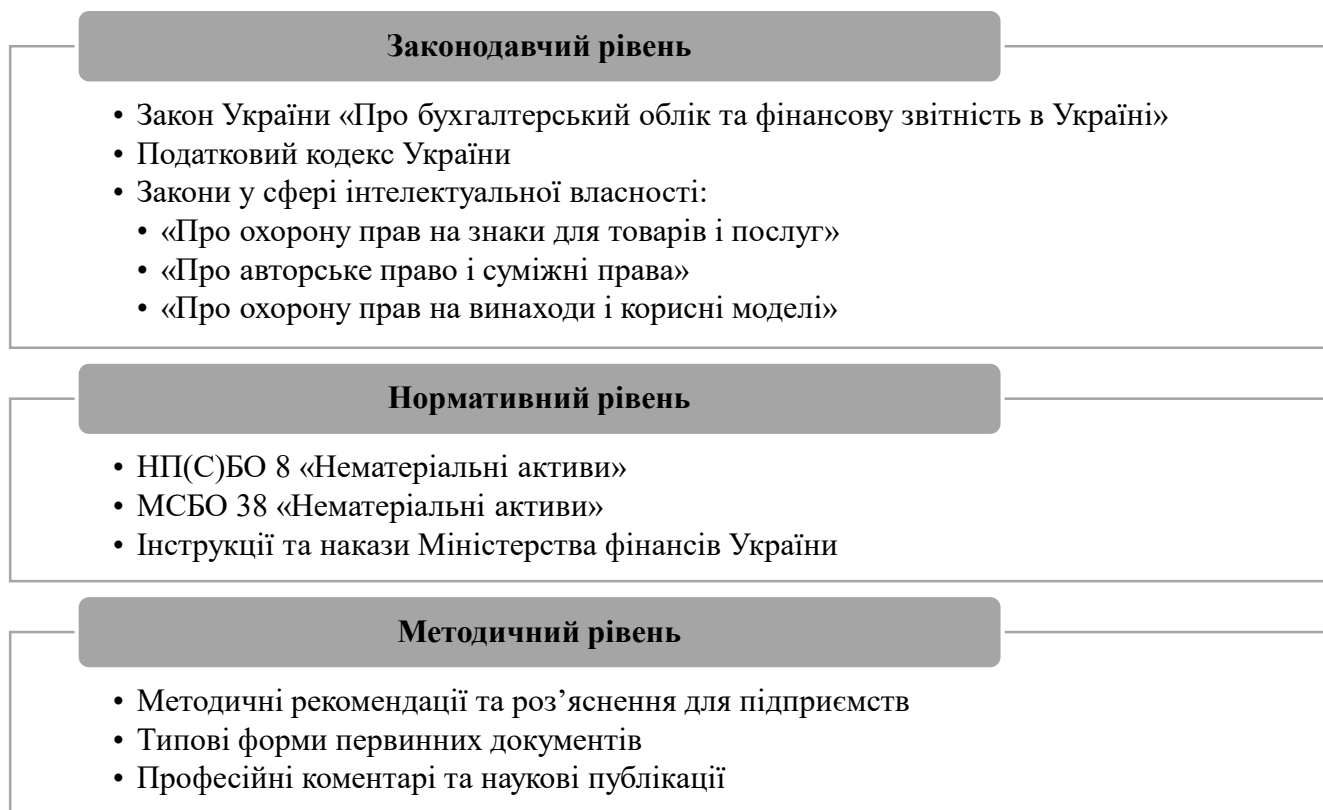

Рисунок 1.2 – Система нормативно-правового регулювання обліку нематеріальних активів в Україні

Джерело: побудовано автором за [16; 26; 31].

Регулювання питань визнання, оцінювання, амортизації та відображення у фінансовій звітності нематеріальних активів в Україні ґрунтується на положеннях національних стандартів бухгалтерського обліку, законодавства у сфері інтелектуальної власності та податкових норм (рис. 1.3).

Ключовим нормативно-правовим актом, який визначає засади бухгалтерського обліку, є Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [23]. Він закріплює базові принципи, що гарантують достовірність, повноту та об'єктивність фінансової інформації, серед яких автономність підприємства як суб'єкта господарювання, пріоритет економічного змісту господарських операцій над їх юридичною формою, безперервність

діяльності підприємства, послідовність облікової політики та принцип обачності під час формування фінансових показників. Цей закон визначає правові засади ведення бухгалтерського обліку та встановлює обов'язковість застосування національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку (НП(С)БО) [23] або перехід на міжнародні стандарти фінансової звітності. Саме цей Закон формує концептуальні принципи достовірного відображення елементів фінансової звітності підприємства, зокрема й нематеріальних активів.

Міжнародний рівень	Національний рівень	Галузевий та спеціальний рівень	Внутрішньо-господарський рівень
МСБО 38 «Нематеріальні активи» МСБО 36 «Зменшення корисності активів» МСФЗ 3 «Об'єднання бізнесу»	Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» Податковий кодекс України НП(С)БО 8 «Нематеріальні активи» НП(С)БО 28 «Зменшення корисності активів» НП(С)БО 19 «Об'єднання підприємств»	Закони України у сфері інтелектуальної власності Цивільний кодекс України Постанови Кабінету Міністрів, накази Мінфіну, роз'яснення Мінекономіки	Положення про облікову політику підприємства Внутрішні інструкції, накази, реєстри обліку Робочий план рахунків та форми первинних документів

Рисунок 1.3 – Система нормативно-правового регулювання обліку нематеріальних активів

Джерело: побудовано автором [16; 20; 23; 50; 51; 52].

Особливості податкового обліку операцій з нематеріальними активами визначає Податковий кодекс України [20], який серед іншого регламентує особливості обліку нематеріальних активів з метою оподаткування підприємства податком на прибуток, зокрема встановлює порядок нарахування амортизації для цілей оподаткування та можливість коригування фінансового результату підприємства на тимчасові різниці, що виникають під час обліку НМА, для розрахунку об'єкта оподаткування [20].

Особливе місце у системі правового регулювання займають закони України у сфері охорони прав інтелектуальної власності, які визначають процедури державної реєстрації та підтвердження прав на відповідні об'єкти, механізми їх правового захисту та гарантії збереження економічних інтересів правовласників. Водночас офіційне підтвердження прав на нематеріальні активи є важливим, але не виключним критерієм їх визнання у бухгалтерському обліку. Відповідно до вимог національних і міжнародних стандартів бухгалтерського обліку нематеріальний актив може бути визнаний у складі активів підприємства навіть за відсутності зареєстрованого правового статусу, за умови дотримання базових критеріїв визнання. До таких об'єктів, зокрема, належать власне розроблене програмне забезпечення та технології. Зазначений підхід спрямований на забезпечення «достовірного відображення реальної вартості інтелектуальних ресурсів підприємства» [24].

Основним нормативним документом, який безпосередньо встановлює методологічне підґрунтя обліку нематеріальних активів, є Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку (НП(С)БО) 8 «Нематеріальні активи» [16]. Згідно з цим документом нематеріальний актив може бути відображений у складі активів підприємства лише за умови одночасного виконання наступних трьох вимог: наявності контролю над ресурсом у результаті минулих подій, очікування отримання підприємством майбутніх економічних вигід від його використання та можливості здійснити достовірну грошову оцінку вартості активу. НП(С)БО 8 визначає порядок первісної оцінки нематеріальних активів, яка здебільшого здійснюється за собівартістю придбання або створення, а також подальшого оцінювання. Окрім цього, стандарт регламентує методи нарахування амортизації та встановлення строку корисного використання активу з урахуванням специфіки його експлуатації. Використання цього стандарту сприяє уніфікації облікових процесів і забезпечує порівнянність фінансової інформації, що є важливим у контексті інтеграції України у міжнародний економічний простір. У свою чергу, НП(С)БО 19 «Об'єднання підприємств» регламентує облік гудвілу, який, хоча й не

є нематеріальним активом у розумінні НП(С)БО 8, але виникає під час об'єднання бізнесів і підлягає окремому тестуванню на знецінення.

Якщо суб'єкт господарювання формує свою фінансову звітність за міжнародними стандартами фінансової звітності відповідно до вимог чинного законодавством України, то облікова політика щодо нематеріальних активів базується на положеннях МСБО 38 «Нематеріальні активи», зміст яких щодо критеріїв визнання, оцінювання, подання та розкриття інформації у примітках до фінансової звітності у більшості аспектів аналогічний нормам НП(С)БО 8.

При цьому незалежно від обраної основи формування фінансової звітності суб'єкт господарювання має тестувати свої нематеріальні активи на можливе зменшення корисності на основі НП(С)БО 28 «Зменшення корисності активів» або згідно з положеннями МСБО 36 з ідентичною назвою [52]. Ці документи містять порядок виявлення ознак знецінення нематеріальних активів і методику розрахунку збитків від зменшення корисності, а також порядок їх відображення в обліку та фінансовій звітності.

У табл. 1.2 наведено порівняння ключових положень національної та міжнародної систем регулювання обліку нематеріальних активів.

Як продемонстровано в табл. 1.2, міжнародні стандарти характеризуються більш детальним і гнучким підходом до обліку нематеріальних активів. Обидві системи – як національна, так і міжнародна – передбачають можливість подальшої переоцінки нематеріальних активів за наявності активного ринку, проте у міжнародній практиці порядок проведення такої оцінки та відображення результатів у звітності регламентовано більш чітко. Важливою відмінністю є також наявність у МСБО 36 формалізованих процедур тестування на знецінення, що забезпечує більш достовірне відображення вартості активів у фінансовій звітності. Крім того, МСФЗ висувають розширені вимоги до розкриття інформації щодо методів оцінки, переоцінок та результатів перевірки на знецінення, що підвищує прозорість фінансової інформації підприємства.

Таблиця 1.2 – Порівняння національної та міжнародної систем регулювання обліку нематеріальних активів

Критерій порівняння	Національна система обліку (НП(С)БО 8, НП(С)БО 28)	Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСБО 38, МСБО 36)
Визнання нематеріального активу	Актив визнається нематеріальним, якщо підприємство має контроль над ним, очікує отримання від його використання майбутніх економічних вигід і може достовірно визначити його вартість	Актив визнається, якщо існує ймовірність отримання майбутніх економічних вигід і можливість достовірної оцінки вартості; контроль підприємства над активом є обов'язковою умовою визнання
Первісна оцінка	Визначається за фактичною собівартістю придбання або створення об'єкта, що включає ціну придбання, мита, податки (крім ПДВ) та інші витрати, необхідні для доведення активу до стану придатності для використання. У разі безоплатного отримання - за справедливою вартістю	Первісна оцінка здійснюється за собівартістю, що включає всі витрати, необхідні для приведення активу у стан, придатний для використання. У разі безоплатного отримання або придбання в об'єднанні бізнесів - за справедливою вартістю
Подальша оцінка	Дозволяється облік за первісною або переоціненою вартістю за наявності активного ринку для визначення справедливої вартості	Дозволяється застосування моделі собівартості або переоцінки, якщо існує активний ринок. Переоцінка проводиться регулярно для забезпечення достовірності відображення вартості
Амортизація	Нараховується протягом строку корисного використання лінійним або іншим методом, обраним підприємством. Активи з невизначеним строком не амортизуються	Амортизація відображає характер споживання економічних вигід від активу. Перегляд строку та методу здійснюється щороку. Активи з невизначеним строком не амортизуються
Знецінення активів	Визначається за правилами НП(С)БО 28: якщо балансова вартість перевищує очікувану суму відшкодування, визнається збиток від зменшення корисності	Регламентується МСБО 36. Передбачено щорічне тестування на знецінення активів або за наявності ознак зменшення корисності; визначається вартість відшкодування
Розкриття інформації у фінансовій звітності	У примітках розкривається інформація про склад, рух, методи амортизації, строки корисного використання, результати переоцінки	Вимоги більш деталізовані: розкриваються методи оцінки, результати тестів на знецінення, причини змін строків використання, результати переоцінок тощо

Джерело: згруповано за інформацією [16; 50; 51; 52].

Узгодження вітчизняних положень бухгалтерського обліку з міжнародними вимогами є необхідною умовою підвищення достовірності фінансових даних, зміцнення довіри з боку інвесторів та забезпечення інтеграції України у глобальний економічний простір. Це також сприятиме формуванню сучасної системи

управління нематеріальними активами та підвищенню ефективності використання інтелектуальних ресурсів у господарській діяльності.

Таким чином, нормативно-правова база обліку нематеріальних активів є багаторівневою системою, що поєднує норми бухгалтерського, цивільного, податкового та спеціального законодавства, спрямовані на забезпечення достовірного відображення економічної сутності нематеріальних ресурсів у фінансовій звітності.

Основним інструментом реалізації принципів бухгалтерського обліку на в практичній діяльності суб'єкта господарювання виступає його облікова політика, затверджена наказом керівника. В цьому внутрішньому документі висвітлюються конкретні методи, прийоми та процедури обліку, обрані підприємством. Зокрема, у частині нематеріальних активів облікова політика повинна містити положення щодо:

- критеріїв визнання об'єктів НМА;
- порядку їх первісної та подальшої оцінки;
- методів амортизації (лінійного, виробничого тощо);
- визначення строку корисного використання;
- порядку проведення тестів на знецінення;
- методики документального оформлення надходження, вибуття та переоцінки НМА;
- підходів до розкриття інформації у фінансовій звітності.

Наявність у підприємства власного внутрішнього Положення про облікову політику дозволяє забезпечити єдність облікових процедур, мінімізувати ризики викривлення даних, а також підтвердити обґрунтованість прийнятих управлінських рішень під час перевірок контролюючих органів або аудиту. Для підприємств торговельної галузі це має особливе значення, адже саме нематеріальні активи – торговельні марки, програмне забезпечення, клієнтські бази – формують конкурентні переваги та безпосередньо впливають на фінансові результати діяльності.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що ефективне нормативно-правове регулювання обліку нематеріальних активів є важливою передумовою достовірного формування фінансової звітності та підвищення інвестиційної привабливості підприємств. В Україні спостерігається поступова гармонізація національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку з міжнародними нормами, що забезпечує зближення підходів до визнання, оцінки та розкриття інформації про нематеріальні активи. Водночас вирішальне значення має наявність чітко сформованої облікової політики на рівні підприємства, яка конкретизує застосування нормативних вимог і сприяє підвищенню якості управління нематеріальними ресурсами.

1.3 Методологічні підходи до визнання та оцінки нематеріальних активів на підприємстві

Теоретичною та концептуальною основою правильного і послідовного відображення нематеріальних активів у системі бухгалтерського обліку є концепція контролю підприємства над ресурсами та наявність ймовірності отримання від них майбутніх економічних вигід.

Відповідно до вимог національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку, зокрема НП(С)БО 8 «Нематеріальні активи», об'єкт може бути визнаний нематеріальним активом лише за умови одночасного виконання трьох ключових критеріїв:

- 1) підприємство має підтверджений і юридично оформлений контроль над ресурсом, який виник унаслідок попередніх господарських подій;
- 2) існує ймовірність отримання майбутніх економічних вигід від використання цього ресурсу;
- 3) можливо достовірно визначити первісну вартість активу [16].

Своєю чергою міжнародний стандарт бухгалтерського обліку МСБО 38 «Нематеріальні активи» висуває аналогічні критерії визнання, проте робить акцент на економічній сутності активу. У міжнародній практиці важливим є не лише право на отримання економічних вигід, а й спроможність підприємства «обмежувати доступ інших осіб до цих вигід». Крім того, МСФЗ передбачають вищий рівень підтвердження очікуваних вигід і потребують чіткої ідентифікації вартості активу на дату первісного визнання [50].

Таким чином, обидві системи базуються на спільній концепції контролю, проте міжнародні стандарти пропонують глибший і гнучкіший підхід до ідентифікації нематеріальних активів, особливо у випадках їх створення всередині підприємства або внаслідок об'єднання бізнесів [50; 51].

Невід'ємною умовою визнання НМА в обліку є наявність документального підтвердження прав власності або контролю над об'єктом. За національними стандартами, без належних правовстановлюючих документів актив не може бути відображений у складі НМА, навіть якщо він приносить економічні вигоди, оскільки неможливо довести контроль і гарантувати захист від посягань третіх осіб [31]. Водночас за НП(С)БО, так саме як і у міжнародній практиці допускається визнання певних нематеріальних активів (наприклад, програмного забезпечення, розробок, технологій, баз клієнтів), навіть якщо вони не мають формального правового статусу, але підприємство фактично контролює їх використання та отримує від них вигоди [50].

Отже, у межах цього дослідження доцільно використовувати комбінований підхід, а саме аналізувати норми як національних положень (НП(С)БО), так і міжнародних стандартів (МСФЗ), що дозволяє забезпечити повноту розкриття проблематики обліку нематеріальних активів і виявити напрямки гармонізації двох систем.

На практиці підприємства часто стикаються з проблемою розмежування затрат між різними статтями звітності. Наприклад, якщо підприємство набуває повне право власності на програмний продукт, який контролюється ним і здатний генерувати економічні вигоди, він визнається нематеріальним активом та

відповідним чином відображається у балансі. У разі отримання підприємством лише тимчасової ліцензії або обмеженого права користування, такі витрати не визнаються нематеріальним активом. Замість цього їх відносять або до витрат періоду, або за певних умов, вони обліковуються як право користування активом відповідно до вимог МСФЗ 16 «Оренда» (у разі застосування підприємством МСФЗ).

Крім того, для коректного вибору облікового підходу у процесі створення нематеріальних активів необхідно чітко розмежування етапів «дослідження» (research) та «розробки» (development). Відповідно до п. 7 НП(С)БО 8 [16] об'єкт може бути визнаний нематеріальним активом лише після завершення етапу розробки та за наявності достовірної оцінки витрат й виконання інших умов (критеріїв). Витрати ж на дослідження визнаються витратами звітного періоду по мірі їх виникнення. У МСБО 38 застосовується подібний підхід, однак він є більш деталізованим: стандарт визначає конкретні умови, за яких проект переходить зі стадії досліджень до стадії розробок і може визнаватися активом [50].

Витрати на етапі розробки можуть бути капіталізовані та віднесені до складу нематеріальних активів, за таких ключових умов: підтверджена технічна здійсненність проекту та наявність ресурсів, необхідних для його завершення; офіційно задекларований намір керівництва підприємства впровадити розробку у виробничу чи управлінську діяльність; наявність доказів того, що актив буде використовуватися у процесі операційної діяльності або приносить економічні вигоди у вигляді продажів чи ліцензування; можливість здійснення достовірної та обґрунтованої оцінки витрат, пов'язаних зі створенням активу, а також очікуваних майбутніх економічних вигід від його використання [16, 50].

Таке розмежування між етапами дослідження та розробки дозволяє підприємствам більш коректно та прозоро відображати інноваційні процеси у фінансовій звітності, що підвищує її аналітичну цінність для широкого кола користувачів, зокрема інвесторів, кредиторів, потенційних партнерів та державних органів. Це також сприяє зниженню ризику викривлення фінансових результатів,

забезпечує прозорість інформації щодо інтелектуальних ресурсів та зміцнює довіру до фінансової звітності.

Узагальнена схема етапів процесу визнання нематеріального активу в системі бухгалтерського обліку наведена на рис. 1.4, що демонструє послідовність дій – від початкової ідентифікації витрат до їх класифікації як нематеріального активу або витрат звітного періоду.

Рисунок 1.4 – Етапи процесу відображення нематеріальних активів у бухгалтерському обліку

Джерело: побудовано автором [16; 31; 50].

Недотримання будь-якого з цих етапів, представлених на рис. 1.4, призводить до викривлення фінансової звітності та порушення принципів достовірності та повноти облікової інформації.

Підприємство у своїй обліковій політиці зобов'язане чітко визначити методи первісної оцінки нематеріальних активів залежно від їхньої групи та способу надходження на підприємство та описати порядок їх відображення у бухгалтерському обліку. Наявність чітко встановлених правил у цьому документі мінімізує ризики помилок та спірних ситуацій у процесі складання фінансової звітності, а також спрощує процедури аудиторських і податкових перевірок [31].

Відповідно до НП(С)БО 8, первісна оцінка нематеріального активу здійснюється за собівартістю – витратами на придбання, створення або доведення об'єкта до стану, придатного для використання. Разом з тим, п. 12 НП(С)БО 8 визначає, що первісна вартість залежить від способу надходження активу:

- при придбанні – за собівартістю;
- при створенні власними силами – за сумою фактичних витрат;
- при безоплатному отриманні – за справедливою вартістю;
- при внесенні до статутного капіталу – за узгодженою засновниками справедливою вартістю;
- при обміні – за справедливою вартістю переданих або отриманих активів [16].

У міжнародній практиці, згідно з МСБО 38, застосовується більш гнучкий підхід. Крім собівартості, передбачено можливість первісної оцінки за справедливою вартістю, що дозволяє відображати активи більш реалістично, особливо в умовах волатильного ринку.

У табл. 1.3 наведено порівняння основних положень національних та міжнародних стандартів у частині первісної оцінки нематеріальних активів.

Після первісного визнання нематеріальних активів наступним важливим етапом є їхня подальша оцінка, яка визначає, за якою вартістю активи будуть відображатися у фінансовій звітності в майбутніх звітних періодах. Вибір моделі подальшої оцінки має вагомий вплив на фінансові результати підприємства, його ринкову капіталізацію та аналітичну цінність бухгалтерських даних [16; 50].

В Україні відповідно до НП(С)БО 8 підприємства можуть застосовувати модель собівартості як основний підхід до подальшої оцінки нематеріальних

активів. Водночас, згідно з п. 19 НП(С)БО 8, допускається використання моделі переоцінки, якщо для певного виду нематеріальних активів існує активний ринок, що дозволяє достовірно визначити їх справедливую вартість. При цьому нормативний документ не встановлює обов'язкової періодичності її проведення. Через практичну відсутність активних ринків для більшості нематеріальних активів вітчизняні підприємства, як правило, застосовують модель собівартості, що обмежує можливість відображення реальної ринкової вартості у фінансових звітах [16].

Таблиця 1.3 – Порівняння підходів до первісної оцінки нематеріальних активів у національних та міжнародних облікових стандартах

Спосіб надходження активів	Положення НП(С)БО 8	Положення МСБО 38
Придбання за плату	Первісна вартість формується з урахуванням ціни придбання, податків (крім тих, що підлягають відшкодуванню), митних зборів, а також прямих витрат, пов'язаних із доведенням активу до стану, придатного для використання	Первісна оцінка здійснюється за собівартістю. Використання справедливої вартості на цьому етапі допускається у випадках обміну чи безоплатного отримання активу, а також при придбанні в процесі об'єднання бізнесу для консолідованої звітності групи
Створення власними силами підприємства	До вартості включаються лише прямі витрати, понесені під час створення активу після завершення етапу досліджень та початку стадії розробки. Витрати на дослідження відносяться на витрати звітного періоду	Чітко розмежовуються витрати на дослідження та на розробки: перші завжди списуються, а другі капіталізуються за умови виконання певних критеріїв
Безоплатне отримання	Первісна оцінка здійснюється за справедливою вартістю на дату отримання, яка визначається експертною оцінкою або на підставі ринкової інформації	Вартість визначається на рівні справедливої ціни на момент отримання активу
Обмін (бартерні операції)	Вартість активу визначається за справедливою ціною переданого або отриманого об'єкта, залежно від того, яка оцінка є більш надійною	Подібний підхід до НП(С)БО, але доповнюється додатковими вимогами щодо підтвердження достовірності ринкових даних

Джерело: згруповано автором [16; 50; 51].

Міжнародні стандарти фінансової звітності так само передбачають два підходи до подальшої оцінки нематеріальних активів [50]:

- модель собівартості;
- модель переоцінки.

Модель собівартості (Cost Model) є більш консервативною та відносно простою у застосуванні, оскільки не вимагає регулярного переоцінювання активів.

Своєю чергою модель переоцінки (Revaluation Model) передбачає регулярне коригування балансової вартості нематеріальних активів до рівня їх справедливої вартості, визначеної на активному ринку. У процесі переоцінки балансова вартість може як зростати, так і знижуватися, залежно від ринкових умов. Ця модель дає змогу фінансовій звітності точніше відображати поточну ринкову ціну НМА, підвищуючи її інформативність та прозорість для інвесторів, але вимагає наявності активного ринку та регулярних витрат на проведення оцінки, що ускладнює її практичне застосування [50].

Відповідно до положень МСБО 38 процедура переоцінки нематеріальних активів може застосовуватися виключно за наявності активного ринку і передбачає кілька етапів: визначення справедливої вартості, коригування балансової вартості активу та відображення результатів переоцінки у фінансовій звітності. Міжнародний документ детально регламентує порядок відображення дооцінок і уцінок – зокрема, визнає збільшення вартості через капітал у складі іншого сукупного доходу, а зменшення – через витрати звітного періоду. Це узгоджується з вимогами національної нормативної бази. Але технічно за міжнародним стандартом наслідки переоцінки нематеріальних активів можна показувати по-різному на вибір підприємства:

1) через коригування валової балансової вартості «у такий спосіб, який відповідає переоцінці балансової вартості цього активу. При цьому накопичену амортизацію на дату переоцінки коригують так, щоб вона дорівнювала різниці між валовою балансовою вартістю активу після урахування накопичених збитків внаслідок зменшення корисності; або

2) накопичену амортизацію вилучають з валової балансової вартості активу» [п. 80, 50]:

Вибір моделі подальшої оцінки має стратегічне значення для підприємства. Модель собівартості забезпечує стабільність та передбачуваність фінансових показників, але може призводити до недооцінки реальної ринкової вартості компанії. Модель собівартості є більш простою у застосуванні та відповідає вимогам національних стандартів, проте обмежує можливості відображення реальної ринкової вартості активів. Натомість модель переоцінки надає більш точну та актуальну інформацію про активи, що підвищує прозорість звітності та привабливість підприємства для інвесторів та кредиторів, проте може зумовлювати значні коливання у звітності та потребує регулярних фінансових витрат на оцінювання активів та високого рівня організації облікових процесів [50; 52].

Таким чином, формування облікової політики щодо подальшої оцінки нематеріальних активів має ґрунтуватися на балансі між точністю відображення їх ринкової вартості, стабільністю звітних даних та економічною доцільністю витрат на проведення оцінки. Це дозволить підвищити достовірність фінансової звітності, зменшити ризики викривлення даних та забезпечити ефективне управління інтелектуальними ресурсами підприємства.

На рис. 1.5 зображено послідовність кроків при виборі моделі подальшої оцінки нематеріальних активів.

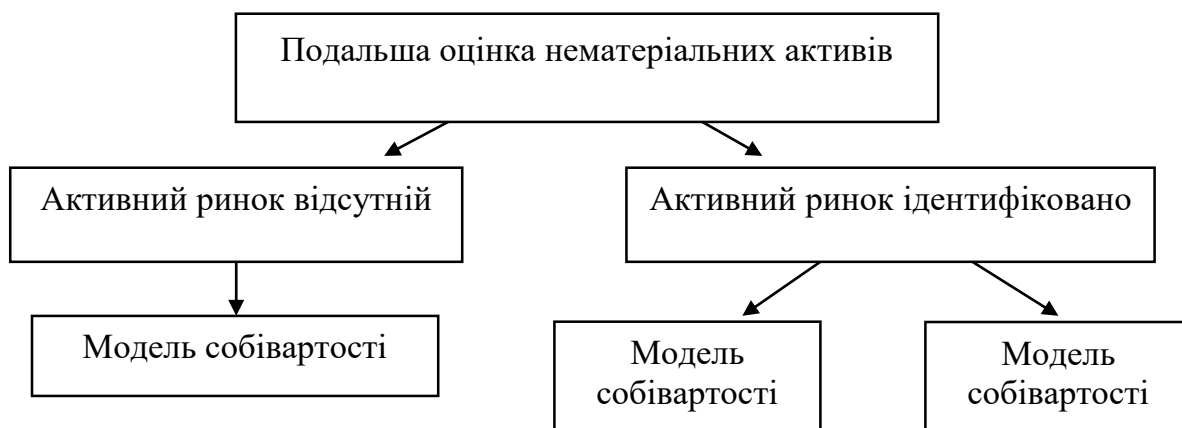

Рисунок 1.5 – Схема вибору моделі подальшої оцінки НМА

Джерело: згруповано автором [16; 50; 52].

Важливою складовою подальшої оцінки нематеріальних активів є визначення величини їх знецінення або зменшення корисності. Згідно з національними та міжнародними обліковими документами суб'єкт

господарювання зобов'язаний щороку здійснювати тестування на знецінення нематеріальних активів, особливо тих, що мають невизначений строк корисного використання [52].

Процес тестування на зменшення корисності нематеріальних активів відповідно до вимог НП(С)БО 28 та МСБО 36 включає декілька послідовних етапів. Насамперед здійснюється ідентифікація зовнішніх і внутрішніх ознак можливого знецінення, до яких належать зниження ринкової ціни активу, технологічне старіння, зміни у правовому чи економічному середовищі, а також погіршення фінансових результатів від його використання. У разі якщо актив не генерує самостійних грошових потоків, визначається грошова одиниця обліку (cash-generating unit), у межах якої здійснюється подальше оцінювання. Далі розраховується вартість відшкодування активу, що визначається як більша з двох величин – справедливої вартості за вирахуванням витрат на продаж або вартості використання, розрахованої як теперішня вартість майбутніх грошових потоків від експлуатації активу. Отримане значення порівнюється з балансовою вартістю об'єкта, і якщо остання перевищує відшкодовувану суму, різниця визнається збитком від знецінення, який відображається у складі витрат звітного періоду. У разі усунення причин знецінення допускається відновлення попередньо списаної частини вартості активу.

Хоча національний та міжнародний документ мають однакову концепцію встановлення збитків від можливого знецінення необоротних активів (порядок виявлення ознак знецінення, визначення суми, що відшкодовується, та відображення збитків від зменшення корисності у фінансовій звітності), НП(С)БО 28 на відміну від МСБО 36 не містить детального алгоритму розрахунку вартості використання, вимог щодо періодичності проведення тестів і особливостей розкриття інформації у примітках до звітності. Така обмежена деталізація може призводити до різнотлумачень під час практичного застосування положень національного стандарту, що, у свою чергу, підвищує ризики недооцінки або переоцінки нематеріальних активів і знижує достовірність фінансової звітності підприємств [28; 52].

Важливим елементом облікової політики підприємства є визначення принципів і методів амортизації нематеріальних активів, що суттєво відрізняється від амортизації матеріальних об'єктів. Відповідно до НП(С)БО 8 «Нематеріальні активи», амортизації підлягає вартість активів, строк корисного використання яких визначений. Нарахування амортизації здійснюється систематично протягом усього строку корисного використання активу, який установлюється підприємством самостійно з урахуванням очікуваного періоду отримання економічних вигід, морального старіння та інших факторів.

Національні стандарти не обмежують вибір методу амортизації, однак найчастіше застосовується прямолінійний метод, що передбачає рівномірне списання вартості протягом строку експлуатації. У разі, якщо очікується нерівномірне споживання економічних вигід, допускається використання виробничого або прискореного методу. Особливістю амортизації НМА є те, що ліквідаційна вартість, як правило, дорівнює нулю, оскільки після завершення строку корисного використання актив здебільшого не має залишкової вартості.

Для нематеріальних активів з невизначеним строком корисного використання амортизація не нараховується, проте такі об'єкти підлягають щорічному тестуванню на зменшення корисності відповідно до вимог НП(С)БО 28 та МСБО 36. Це, зокрема, стосується торговельних марок або ліцензій, строк дії яких не обмежений договором чи законодавством.

У МСБО 38 принципи амортизації подібні до національних норм, однак міжнародний стандарт більш детально регламентує визначення строку корисного використання, вимагаючи регулярного його перегляду та коригування в разі зміни очікуваних економічних вигід. Крім того, у МСБО 38 окремо зазначено, що метод амортизації повинен найточніше відображати характер споживання вигід від активу, а зміна методу можлива лише у випадку суттєвої зміни моделі використання активу.

Отже, національне регулювання обліку амортизації НМА забезпечує методологічну єдність із міжнародними підходами, проте потребує подальшого уточнення у частині документального оформлення перегляду строків корисного

використання, зміни методів амортизації та відображення відповідних рішень у примітках до фінансової звітності. Формування чіткої амортизаційної політики на рівні підприємства дозволяє забезпечити системність обліку, підвищити достовірність фінансової інформації та сприяти ефективнішому управлінню нематеріальними ресурсами.

Таким чином, досліджено теоретико-методологічні засади обліку нематеріальних активів в умовах зростання ролі інтелектуального капіталу у сучасній економіці. Встановлено, що нематеріальні активи є важливим стратегічним ресурсом підприємства, який визначає його інноваційний потенціал, конкурентоспроможність та ринкову вартість.

У процесі дослідження уточнено економічну сутність нематеріальних активів як ідентифікованих немонетарних ресурсів, що перебувають під контролем підприємства та здатні генерувати майбутні економічні вигоди. Обґрунтовано, що їх природа розкривається через поєднання економічного, правового та управлінського підходів, а ефективність використання значною мірою залежить від рівня правового захисту та якості управлінських рішень.

Проаналізовано нормативно-правове регулювання обліку нематеріальних активів в Україні та встановлено, що воно ґрунтується на багаторівневій системі законодавчих, нормативних і методичних актів, які загалом узгоджуються з вимогами міжнародних стандартів фінансової звітності. Водночас виявлено, що міжнародна практика характеризується більш гнучким та деталізованим підходом до визнання, оцінки, амортизації й розкриття інформації про нематеріальні активи, що підвищує аналітичну цінність фінансової звітності.

Обґрунтовано, що класифікація нематеріальних активів є важливою передумовою їх коректного обліку, формування облікової політики підприємства та здійснення економічного аналізу ефективності використання інтелектуальних ресурсів. Систематизація методологічних підходів до визнання й оцінки нематеріальних активів дозволяє мінімізувати ризики викривлення фінансової інформації та створює основу для вдосконалення практики управління ними.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ

2.1 Вплив особливостей діяльності підприємства на організацію бухгалтерського обліку нематеріальних активів

ТОВ «Сільпо-Фуд» (далі – «Сільпо-Фуд») є одним із провідних суб'єктів роздрібної та оптової торгівлі України, діяльність якого зосереджена переважно на реалізації продовольчих товарів, напоїв та тютюнових виробів у неспеціалізованих магазинах (КВЕД 47.11) [18]. Підприємство створене у 2016 році та входить до складу «Фоззі Груп», що є одним із найбільших національних ритейлерів [35].

Управління діяльністю та контроль за функціонуванням Сільпо-Фуд здійснює «Рітейл Капітал», який виконує роль стратегічного керівного органу та забезпечує планування, розвиток і реалізацію довгострокових цілей компанії. Завдяки цьому підприємство отримує ефективну підтримку у питаннях управління ресурсами та формування конкурентних переваг на ринку роздрібної торгівлі [18].

Основним напрямом діяльності підприємства є роздрібна торгівля через мережу супермаркетів «Сільпо». На кінець 2024 року вона нараховувала 312 торговельних об'єктів у 78 містах України, у т.ч. e-commerce об'єкт DARKSTORE та 2 DARKKITCHEN, які обслуговують онлайн-замовлення [34].

Структура підприємства охоплює логістичні підрозділи, включаючи сучасні розподільчі центри класу «А», власний автопарк і станції технічного обслуговування, а також напрям громадського харчування – ресторан «Positano» та фудкорти «Сільпо Restro». У 2024 році середньооблікова чисельність персоналу становила 31 366 осіб, що на 6,3% більше, ніж у 2023 році (29 514 осіб) [12].

Підприємство працює в умовах воєнного стану, запровадженого у зв'язку з повномасштабною війною, що триває з лютого 2022 року. У 2024 році на діяльність «Сільпо-Фуд» значний вплив мали:

- порушення логістичних ланцюгів та зростання транспортних витрат;

- регулярні аварійні та стабілізаційні відключення електроенергії, що потребували інвестицій у генератори;
- ризик втрати активів у регіонах, наближених до зон бойових дій;
- зміни у податковій політиці, зокрема підвищення ставки військового збору до 5% з грудня 2024 року [12].

Керівництво компанії здійснює заходи з мінімізації ризиків, серед яких: диверсифікація каналів постачання, оптимізація асортименту та витрат, співпраця з міжнародними організаціями для реалізації соціальних програм [34]. У табл. 2.1 відображено динаміку ключових фінансово-економічних показників підприємства у 2023–2024 роках.

Таблиця 2.1 – основні фінансово-економічні показники «Сільпо-Фуд» за період 2023–2024 років

Показник	2023 рік, тис. грн	2024 рік, тис. грн	Зміна (+/-)
Вартість активів усього	33310718	34092367	+781649
Усього необоротних активів	20339874	20529462	+189588
– з них: нематеріальні активи	2182012	3167243	+985231
Оборотні активи	12970844	13562905	+592061
Чистий фінансовий результат (прибуток/збиток)	-1850930	154100	+2005030
Середньооблікова кількість працівників, осіб	29514	31366	+1852

Джерело: складено автором [12; 33; 34]

Аналіз діяльності компанії свідчить, що у 2024 році спостерігається помірне зростання загальної вартості активів підприємства на рівні 2,3% у порівнянні з попереднім роком. Найбільш суттєве збільшення зафіксовано у групі нематеріальних активів – на 45,2%, що є ознакою активної інвестиційної діяльності, спрямованої на розвиток торговельних марок, удосконалення програмного забезпечення та придбання ліцензій. Подібна динаміка узгоджується із сучасною глобальною тенденцією зростання частки інтелектуальних ресурсів у структурі активів компаній, що є характерною для інноваційно-орієнтованих бізнес-моделей [49; 54].

Отже, динамічне зростання нематеріальних активів у структурі балансу підприємства відображає перехід компанії до моделі інноваційного розвитку, у якій

ключову роль відіграють знання, технології та інтелектуальний капітал. Це вимагає подальшого вдосконалення підходів до їх обліку та управління, що дозволить підвищити ефективність використання інтелектуальних ресурсів та зміцнити фінансову стабільність компанії.

Рівень ефективності управління нематеріальними активами безпосередньо залежить від якості організації та методологічного обґрунтування системи їх бухгалтерського обліку. Коректність формування даних щодо НМА визначає не лише достовірність фінансової звітності, але й впливає на стратегічні управлінські рішення, пов'язані з розвитком компанії та формуванням її конкурентних переваг. Облік нематеріальних активів у ТОВ «Сільпо-Фуд» здійснюється відповідно до вимог міжнародних стандартів фінансової звітності.

Відповідно до положень внутрішніх нормативних актів підприємства, нематеріальним активом у бухгалтерському обліку компанії визнається лише той об'єкт, який відповідає критеріям, визначеним МСБО 38: має потенціал генерувати майбутні економічні вигоди та може бути чітко ідентифікований і оцінений. У практичній діяльності торговельної мережі ТОВ «Сільпо-Фуд» до складу нематеріальних активів належать придбані торговельні марки та ліцензії на їх використання, спеціалізоване програмне забезпечення для управління логістикою, обліком товарних запасів та аналітикою продажів, а також ліцензії й дозволи, що забезпечують право на здійснення окремих видів господарської діяльності (наприклад, торгівлі алкогольними напоями).

Щодо таких об'єктів як бренд, компанія дотримується положень МСБО 38, згідно з якими внутрішньостворені торговельні марки, знаки чи бренди не визнаються нематеріальними активами, оскільки вони не мають чітко визначеної вартості та не можуть бути відокремлені від діяльності підприємства. Такі елементи відображаються у складі витрат на збут як частина маркетингових витрат періоду.

Окремо до нематеріальних активів можуть бути віднесені придбані ноу-хау, бази даних або клієнтські системи, якщо підприємство має документальне підтвердження прав власності (договір купівлі-продажу, ліцензійний договір, акт

приймання-передачі) та можливість достовірної оцінки їхньої вартості. У таких випадках первісна оцінка здійснюється за фактичною собівартістю придбання або за справедливою вартістю, якщо актив отримано безоплатно. Таким чином, у системі бухгалтерського обліку ТОВ «Сільпо-Фуд» визнаються лише ті нематеріальні активи, які мають юридично підтверджений контроль і економічно вимірювану цінність, що відповідає вимогам чинних національних стандартів [34; 16].

Структура субрахунків, що застосовується у «Сільпо-Фуд» для обліку нематеріальних активів (табл. 2.2), дозволяє візуалізувати організацію облікового процесу та сприяє підвищенню прозорості внутрішніх бізнес-процесів компанії [14; 39].

Таблиця 2.2 – Структура субрахунків рахунку 12 «Нематеріальні активи» у «Сільпо-Фуд»

Номер субрахунку	Назва субрахунку	Призначення та характеристика
121	Права користування майном	Відображаються права на використання матеріальних та нематеріальних об'єктів, отримані на підставі ліцензійних договорів або угод оренди
122	Права на об'єкти промислової власності	Облік вартості патентів, корисних моделей, промислових зразків та інших результатів науково-технічної діяльності, що належать підприємству або створені ним
123	Авторські та суміжні права	Ведеться облік вартості програмного забезпечення, баз даних, унікальних проєктів та інших результатів творчої діяльності
124	Гудвіл	Фіксується сума перевищення вартості придбання підприємства над справедливою вартістю його чистих активів у випадках злиття чи поглинання бізнесу
125	Інші нематеріальні активи	Відображаються активи, які не належать до попередніх груп, зокрема франшизи, клієнтські бази, ноу-хау та інші об'єкти інтелектуальної власності

Джерело: згруповано автором за [14; 16; 39].

У практичній діяльності «Сільпо-Фуд» аналітичний облік НМА ведеться у деталізованому розрізі кожного окремого об'єкта, що дає змогу формувати комплексну інформаційну базу щодо їх первісної вартості, визначеного строку корисного використання, обраного методу амортизації, дати введення в

експлуатацію та поточної залишкової вартості. Для реалізації цього завдання використовується інтегрована ERP-система, яка об'єднує бухгалтерський, податковий та управлінський облік у єдиному інформаційному просторі. Такий підхід є особливо важливим для великої торговельної мережі з розгалуженою структурою підрозділів, оскільки забезпечує уніфікацію даних, оперативність їх обробки та підвищує якість управлінських рішень.

До складу витрат, які компанія включає до первісної вартості нематеріальних активів, входять:

- витрати на купівлю або розробку об'єкта;
- оплата послуг, що стосуються реєстрації та оформлення прав власності;
- витрати, необхідні для приведення активу у стан, придатний для його ефективного та цільового використання [16; 50].

У випадках, коли нематеріальні активи надходять до підприємства внаслідок бізнес-комбінацій, їх первісна оцінка проводиться за справедливою вартістю на дату придбання відповідно до вимог міжнародного стандарту МСФЗ 3 «Об'єднання бізнесу» [51]. Такий підхід дає змогу відобразити у фінансовій звітності реальну вартість об'єктів, що інтегруються до активів компанії у процесі злиття чи поглинання, та забезпечує прозорість інформації для інвесторів і стейкхолдерів.

Нині ТОВ «Сільпо-Фуд» застосовує модель собівартості для подальшої оцінки нематеріальних активів, що повністю відповідає положенням МСБО 38. Це означає, що після первісного визнання такі активи відображаються у фінансовій звітності за їх первісною вартістю, зменшеною на суму накопиченої амортизації та можливих втрат від зменшення корисності [50; 52]. Використання цієї моделі забезпечує стабільність ключових фінансових показників, формує зрозумілу та прозору інформаційну базу для моніторингу змін у вартості нематеріальних ресурсів та створює основу для ефективного управлінського контролю й стратегічного планування.

Процес амортизації нематеріальних активів у компанії здійснюється з використанням прямолінійного методу, який передбачає рівномірний і

систематичний розподіл первісної вартості активу протягом усього строку його корисного використання. Такий підхід вважається універсальним та найбільш поширеним у світовій бухгалтерській практиці, оскільки він знижує ймовірність різких коливань фінансових результатів у різних звітних періодах, забезпечує передбачуваність та стабільність витрат, а також сприяє послідовності у відображенні фінансової інформації. Використання прямолінійного методу є оптимальним для компаній, які прагнуть досягти максимальної прозорості у фінансовій звітності, підвищити довіру зовнішніх користувачів даних і створити чітку структуру витрат на весь період функціонування активу.

Визначення амортизаційного періоду здійснюється на підставі внутрішніх регламентів підприємства та передбачає комплексний підхід, що враховує низку ключових чинників: строк дії прав на використання активу, його функціональні характеристики, технологічні особливості, а також очікувану економічну ефективність та здатність генерувати майбутні вигоди. Цей процес є аналітично складним, оскільки вимагає детального прогнозування ринкових тенденцій і стратегічного планування використання активів у довгостроковій перспективі.

Невід'ємним елементом облікової політики компанії є регулярна перевірка на предмет зменшення корисності нематеріальних активів. Такий моніторинг здійснюється принаймні один раз на рік, але у разі появи внутрішніх або зовнішніх факторів перевірка може проводитися частіше. Серед таких чинників можна виокремити наступне:

- суттєве скорочення обсягів операційної діяльності,
- зміни у нормативно-правовому полі, що обмежують можливості використання активу,
- негативні ринкові тенденції, які знижують його потенціал у створенні економічних вигід.

Регулярне та систематичне проведення тестування на знецінення нематеріальних активів є важливим інструментом підвищення достовірності та аналітичної цінності фінансової звітності. Така процедура дозволяє своєчасно ідентифікувати ризики втрати вартості нематеріальних ресурсів, що особливо

важливо в умовах високої динамічності ринкового середовища та швидкого технологічного розвитку. Завдяки тестуванню керівництво підприємства отримує можливість приймати обґрунтовані управлінські рішення щодо подальшого використання, модернізації або виведення з експлуатації активів, запобігаючи неефективному використанню ресурсів та зменшуючи ймовірність фінансових втрат.

У структурі нематеріальних активів ТОВ «Сільпо-Фуд» основне місце займає програмне забезпечення, що забезпечує автоматизацію ключових бізнес-процесів підприємства. До складу таких активів належать спеціалізовані програми FZClient, Rubicon, Unika, Assistant, ECom 2.0 (Core, Picking platform, Back i WEB Front), Kіcca, elKasa, Digital Twin, а також модуль управління підписками та система алертів. Зазначене програмне забезпечення використовується для управління товарними запасами, логістикою, аналітикою продажів, фінансовим обліком і взаємодією з клієнтами.

В обліку нематеріальних активів компанії відображаються лише ті програмні продукти, щодо яких підтверджено право власності або ліцензійне право користування. Внутрішньостворені програми, що перебувають на етапі розробки чи тестування, не визнаються нематеріальними активами, а витрати на їх створення обліковуються як витрати звітного періоду або капітальні інвестиції до моменту завершення проекту. Такий підхід повністю узгоджується з положеннями МСБО, що підтверджено звітом незалежного аудитора, та забезпечує достовірне відображення інформації про інтелектуальні ресурси підприємства.

Завдяки поєднанню високих стандартів обліку та сучасних цифрових технологій, компанія формує ефективну систему управління нематеріальними активами, яка забезпечує прозорість фінансової звітності, підвищує довіру зовнішніх користувачів та створює основу для довготривалої конкурентоспроможності. Таким чином, інвестиції у нематеріальні ресурси виступають не лише засобом поточного функціонування мережі супермаркетів, але й стратегічним інструментом формування інноваційного потенціалу та забезпечення стійкого розвитку бізнесу.

2.2 Документальне оформлення операцій з нематеріальними активами та його оптимізація

Для великих торговельних мереж, таких як ТОВ «Сільпо-Фуд», документальний супровід операцій з нематеріальними активами набуває важливого значення. Це зумовлено значним масштабом діяльності компанії та її широким портфелем нематеріальних ресурсів. Саме ці активи формують фундаментальні конкурентні переваги підприємства у сфері роздрібної торгівлі та виступають ключовим драйвером його довгострокового розвитку й інноваційної стратегії.

Згідно з чинним законодавством України, будь-які господарські операції, пов'язані з нематеріальними активами, підлягають обов'язковому підтвердженню первинними документами, що мають містити визначені законодавством реквізити:

- назву та унікальний номер документа;
- дату його складання;
- зміст та економічну суть господарської операції;
- одиницю виміру активу;
- посади та власноручні підписи відповідальних осіб [23].

Ігнорування або неналежне виконання цих вимог може стати причиною серйозних негативних наслідків для підприємства. Так, серед основних ризиків можна виділити наступне: втрата юридично підтвердженого права власності на нематеріальний актив, спотворення фінансової звітності, що знижує її аналітичну цінність та може вплинути на управлінські рішення, податкові ризики, які здатні призвести до нарахування фінансових санкцій, пені та штрафів, репутаційні втрати, що підривають довіру партнерів, інвесторів та споживачів [6; 41].

Отже, систематизований та коректний документообіг у сфері обліку нематеріальних активів є не лише технічним елементом бухгалтерської діяльності, але й невід'ємною частиною стратегічного управління ними, що забезпечує

правову захищеність компанії, її фінансову стабільність та підвищує конкурентоспроможність на ринку.

ТОВ «Сільпо-Фуд» розробило власний внутрішній регламент документообігу, який охоплює весь процес роботи з нематеріальними активами – від моменту їх надходження або створення до списання чи продажу. Документи формуються та зберігаються в електронній ERP-системі, що інтегрує бухгалтерський, управлінський та податковий облік компанії, забезпечуючи оперативний контроль та зручний доступ до інформації [34].

В організації документообігу з НМА можна виділити кілька ключових етапів:

1. Ідентифікація активу та підтвердження прав власності. Для торговельних марок – це свідоцтва про реєстрацію знаку для товарів і послуг; для програмного забезпечення – ліцензійні угоди або акти приймання-передачі; для ноу-хау (розробки) – внутрішні акти про введення в обіг.

2. Оформлення первинних бухгалтерських документів. Первинне документальне оформлення включає договори купівлі-продажу чи ліцензійні угоди, що засвідчують право власності або користування активом, акти приймання-передачі (форма НА-1), які фіксують момент введення об'єкта в експлуатацію, а також інвентарні картки обліку (форма НА-2), що ведуться в інтегрованій ERP-системі. Доповнюють цей пакет документи, що підтверджують фінансові розрахунки, зокрема платіжні доручення та банківські виписки [31]. При списанні або вибутті активу комісія, призначена наказом керівника підприємства, формує Акт ліквідації нематеріальних активів (форма НА-3), який повинен містити: опис об'єкта, що списується (назва, інвентарний номер, первісна та залишкова вартість); причини ліквідації; висновок комісії щодо неможливості подальшого використання активу; підписи відповідальних осіб. Крім того, складається внутрішній наказ про списання активу з балансу, який є підставою для здійснення бухгалтерських проведення. Усі документи зберігаються в електронному архіві підприємства та підлягають перевірці під час внутрішнього і зовнішнього аудиту [34].

3. Ведення аналітичного обліку. Інформація з первинних документів систематизується в облікових регістрах за видами активів та центрами відповідальності.

Важливою особливістю документообігу у ТОВ «Сільпо Фуд» є використання цифрового підпису та електронного архіву, що дозволяє зменшити обсяги паперової документації, скоротити строки обробки документів та мінімізувати ризики втрати важливої інформації. У 2024 році понад 85% усіх операцій з нематеріальними активами оформлювалися в електронному вигляді, що відповідає сучасним світовим тенденціям автоматизації облікових процесів [34].

Для ТОВ «Сільпо-Фуд» правильне документування операцій з НМА має не лише облікове, але й правове значення. У випадку виникнення спорів щодо прав інтелектуальної власності належно оформлені документи є основним доказом у суді. Зокрема, під час захисту торговельної марки компанії у 2024 році було використано пакет документів, що включав свідоцтво про реєстрацію знаку, акт приймання-передачі прав та бухгалтерські записи щодо амортизації активу [24].

Таким чином, на досліджуваному підприємстві функціонує комплексна система документального оформлення, що забезпечує як достовірність облікової інформації, так і захист прав компанії на нематеріальні активи. Разом з тим, подальший розвиток компанії та зростання кількості активів вимагають вдосконалення існуючих процедур, зокрема шляхом поглиблення автоматизації та інтеграції електронного документообігу з державними реєстрами.

Починаючи з 2023 року понад 80% первинних документів формується у цифровому вигляді та підписується кваліфікованим електронним підписом, що дозволяє не лише значно прискорити документообіг, але й мінімізувати ризики втрати чи спотворення інформації [34].

Незважаючи на високий рівень автоматизації та впровадження сучасних електронних технологій, система документообігу «Сільпо-Фуд» у сфері обліку нематеріальних активів має низку проблемних аспектів, що знижують ефективність управління інтелектуальними ресурсами. Ці проблеми зумовлені як об'єктивними факторами – масштабами діяльності компанії, великою кількістю об'єктів

інтелектуальної власності, складністю нормативного регулювання, так і суб'єктивними – недостатнім рівнем кваліфікації персоналу або недосконалістю внутрішніх процедур [5; 6; 41].

По-перше, на підприємстві спостерігається надмірна фрагментованість документообігу. Через розгалужену мережу підрозділів компанії значна частина первинних документів формується у різних структурних одиницях, що ускладнює їх своєчасну консолідацію та перевірку. Це призводить до затримок у відображенні господарських операцій та виникнення помилок у фінансовій звітності.

По-друге, можна виділити недостатню інтеграцію з державними реєстрами. Для підтвердження прав на торговельні марки та інші об'єкти інтелектуальної власності компанія змушена вести паралельний облік у власній ERP-системі та окремо взаємодіяти з державними органами. Це збільшує трудомісткість процесів і створює ризики дублювання інформації.

По-третє, на підприємстві відсутні уніфіковані процедури внутрішнього контролю. У ряді підрозділів спостерігаються відмінності у порядку заповнення та зберігання первинних документів, що ускладнює їх перевірку та внутрішній контроль. Це створює ризики втрати документів або їх неналежного оформлення.

Нарешті, по-четверте, товариство обмежено використовує аналітичні можливості електронної системи. Хоча більшість документів уже оформлюється в електронному вигляді, аналітичні звіти про рух нематеріальних активів формуються переважно вручну, що знижує швидкість і точність управлінських рішень.

Для більшої наочності основні проблеми та їх вплив на діяльність підприємства систематизовано у табл. 2.3.

Виявлені проблеми мають суттєвий негативний вплив на показники звітності. Зокрема, фрагментованість документообігу та неуніфікованість процедур збільшують час обробки інформації на 18–20%, що підтверджено результатами внутрішнього аудиту за 2024 рік [34]. Відсутність інтеграції з державними реєстрами призводить до додаткових адміністративних витрат, які, за оцінками фінансового відділу компанії, перевищили 4,3 млн грн у 2024 році.

Таблиця 2.3 – Проблеми системи документального оформлення операцій з НМА у «Сільпо-Фуд» та їх наслідки

Проблема	Опис	Наслідки для підприємства
Розрізненість документообігу	Первинні документи формуються у різних структурних підрозділах без єдиного центру для їх узгодження та консолідації	Затримки у відображенні господарських операцій, збільшення кількості помилок у звітності, підвищений ризик несвоєчасного подання фінансової та податкової звітності
Відсутність інтеграції з державними реєстрами	Дані щодо торговельних марок та інших об'єктів інтелектуальної власності ведуться окремо від офіційних державних баз	Подвоєння інформації, збільшення трудомісткості роботи, зростання адміністративних витрат на ведення обліку
Неуніфіковані процедури внутрішнього контролю	Відмінності у правилах формування, зберігання та перевірки документів у різних філіях і підрозділах підприємства	Можливість втрати важливих документів, ускладнення проведення аудиторських перевірок, зниження рівня достовірності облікових даних
Обмежені аналітичні можливості електронної системи	ERP-система використовується переважно для фіксації операцій, а не для глибокого аналізу та планування	Відсутність оперативних управлінських звітів, складності у прогнозуванні руху та ефективності використання активів
Висока залежність від людського фактору	Значна частина процесів перевірки та узгодження документів виконується вручну без автоматизації	Підвищений ризик помилок та можливих маніпуляцій, зниження швидкості та ефективності облікових процесів

Джерело: згруповано автором за [6; 31; 34].

Особливо критичним є обмежене використання аналітичних функцій ERP-системи. Це не дозволяє оперативно формувати звіти про рух НМА за видами та центрами відповідальності, що ускладнює прийняття управлінських рішень щодо інвестування в нові торговельні марки або модернізацію програмного забезпечення.

Отже, оптимізація документального оформлення має бути спрямована на підвищення ефективності, прозорості та інтегрованості процесів обліку, що, своєю чергою, сприятиме покращенню управління інтелектуальними ресурсами підприємства.

Першочерговим напрямом удосконалення системи обліку нематеріальних активів у ТОВ «Сільпо-Фуд» є уніфікація процедур і форм первинних документів, що застосовуються у різних структурних підрозділах. Вважаємо за доцільним

рекомендувати розроблення внутрішнього корпоративного стандарту обліку зазначених активів, який би деталізував вимоги відповідних МСФЗ. Такий документ може охоплювати наступні напрямки: створення уніфікованих форм первинних документів для обліку операцій із придбання, введення в експлуатацію, передачі, модернізації та списання НМА (на основі типових форм, затверджених наказом Мініфіну № 732 [31]); розробку внутрішнього реєстру нематеріальних активів, що забезпечуватиме централізований облік і контроль строків дії ліцензій, сертифікатів, програмного забезпечення тощо; впровадження електронного документообігу, який дозволить інтегрувати первинні документи в ERP-систему та забезпечить автоматичну передачу даних у бухгалтерські реєстри; визначення відповідальних осіб за ведення обліку й інвентаризацію НМА у кожному підрозділі для підвищення рівня внутрішнього контролю.

Запровадження такого корпоративного стандарту сприятиме підвищенню єдності підходів до обліку нематеріальних активів, зменшенню ризику дублювання або втрати інформації, а також забезпечить повну відповідність вимогам чинних національних стандартів бухгалтерського обліку та законодавства України

Важливим напрямом розвитку є інтеграція корпоративної ERP-системи з державними електронними реєстрами. Наразі процес підтвердження прав інтелектуальної власності вимагає дублювання обліку та додаткових перевірок, що значно підвищує трудомісткість і витрати часу. Створення автоматизованого модуля для синхронізації внутрішніх даних із державними базами дозволить скоротити строки перевірки інформації, зменшити кількість помилок та підвищити рівень правового захисту активів компанії.

Розширення функціоналу ERP-системи є ще одним значущим етапом оптимізації. Попри активне використання електронного документообігу, його аналітичні можливості залишаються обмеженими, що ускладнює формування звітності про рух нематеріальних активів у розрізі їх видів, підрозділів та центрів відповідальності. Запровадження нових аналітичних модулів дозволить компанії отримувати в режимі реального часу повну та структуровану інформацію для стратегічного планування і контролю.

Важливим завданням є також автоматизація внутрішнього контролю. Електронні маршрути перевірки та погодження документів дадуть змогу мінімізувати вплив людського фактора та забезпечити фіксацію кожного етапу обробки документів за допомогою електронного підпису відповідальних осіб. Це знизить ризики помилок, підвищить швидкість обігу документів та створить додаткові можливості для моніторингу процесів.

Паралельно із технічними змінами компанія має приділити увагу підвищенню кваліфікації персоналу, який працює з первинною документацією. Регулярне проведення навчань та тренінгів дозволить зменшити кількість помилок у первинних документах та підвищити якість управлінських звітів, що є важливою передумовою для ефективного управління нематеріальними активами.

Очікуваний ефект від реалізації запропонованих заходів подано у табл. 2.4.

Таблиця 2.4 – Очікувані результати від оптимізації документообігу у ТОВ «Сільпо-Фуд»

Напрямок оптимізації	Очікуваний результат	Кількісні показники ефективності
Стандартизація процедур та форм документів	Зменшення кількості помилок у процесі підготовки первинної документації	Скорочення частки помилок на 25% протягом року
Інтеграція облікової системи з державними реєстрами	Зниження витрат часу на перевірку прав інтелектуальної власності та актуальності даних	Зменшення трудомісткості процесів на 30%
Модернізація та розширення функціоналу ERP-системи	Підвищення оперативності створення управлінських звітів та покращення аналітичних можливостей	Скорочення часу підготовки звітності з 5 днів до 2 днів
Автоматизація процедур внутрішнього контролю	Зниження ризику втрати документів і захист від несанкціонованого втручання	Зменшення кількості інцидентів на 40%
Професійне навчання персоналу	Зростання рівня компетенції працівників та підвищення точності облікових даних	Досягнення рівня достовірності звітності на рівні 98%

Джерело: згруповано автором [6; 31; 34].

Таким чином, впровадження запропонованих вище заходів у практичну діяльність підприємства дозволить не лише суттєво знизити адміністративні витрати, пов'язані з веденням документообігу, а й підвищити достовірність і своєчасність облікової інформації. Уніфікація процесів створить єдину систему роботи з нематеріальними активами на всіх рівнях управління компанії, а

інтеграція з державними електронними реєстрами забезпечить надійність та правову захищеність даних про об'єкти інтелектуальної власності.

2.3 Особливості синтетичного та аналітичного обліку нематеріальних активів

Розглянуті вище теоретичні та нормативні засади обліку нематеріальних активів створюють підґрунтя для аналізу практичних аспектів їх відображення в системі бухгалтерського обліку. У цьому контексті особливої уваги потребують особливості організації синтетичного та аналітичного обліку нематеріальних активів, які забезпечують узагальнення та деталізацію облікової інформації.

Придбання нематеріальних активів посідає центральне місце у формуванні структури інтелектуального капіталу «Сільпо-Фуд» та виступає одним із ключових інструментів стратегічного розвитку підприємства. Системне інвестування у нематеріальні ресурси розглядається компанією як довгострокова інвестиція у підвищення ефективності бізнес-процесів, зміцнення конкурентних позицій на ринку та забезпечення технологічної гнучкості в умовах динамічних змін зовнішнього середовища. Основний фокус зосереджено на розбудові та правовому захисті власних торговельних марок, придбанні ліцензій на спеціалізоване програмне забезпечення, а також розвитку комплексної цифрової інфраструктури, яка підтримує функціонування багатоканальної торговельної мережі та електронних комерційних платформ.

Надходження нематеріальних активів у господарський обіг компанії здійснюється переважно шляхом укладання угод зі сторонніми контрагентами щодо їх придбання, а також на основі ліцензійних договорів, які регламентують право користування певними інтелектуальними ресурсами. Практика ТОВ «Сільпо-Фуд» зосереджується на придбанні програмних комплексів, інтегрованих у логістичні та торговельні процеси, прав на унікальні технології електронної комерції, а також на реєстрації й належному захисті брендів «Сільпо» та «Le Silpo».

У 2024 році особлива увага приділялася модернізації IT-інфраструктури та впровадженню інноваційних управлінських рішень, що стало одним із ключових факторів суттєвого розширення нематеріального капіталу компанії [34].

Формування первісної вартості нематеріальних активів здійснюється у відповідності до положень МСБО 38 з врахуванням шляхів надходження об'єктів на підприємство. Вона включає всі витрати, понесені суб'єктом господарювання у процесі придбання об'єкта, а також додаткові витрати, безпосередньо спрямовані на доведення активу до стану готовності для його використання за цільовим призначенням. До таких витрат належать реєстраційні збори, витрати на юридичний супровід, послуги з налаштування та інтеграції програмного забезпечення, а також витрати на тестування функціоналу систем перед їх введенням у повноцінну експлуатацію. Усі відшкодовувані податки, зокрема ПДВ, до первісної вартості нематеріального активу не входять.

Надходження нематеріальних активів на підприємство через їх придбання відображається за допомогою таких бухгалтерських записів (табл. 2.5).

Таблиця 2.5 – Відображення в обліку операцій з придбання нематеріальних активів у ТОВ «Сільпо-Фуд»

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
		дебет	кредит
1	Відображено зобов'язання перед постачальником за придбані нематеріальні активи	154 «Придбання (створення) нематеріальних активів»	631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками»
2	Нараховано податковий кредит з ПДВ	644 «Розрахунки за податками і платежами»	63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками»
3	Проведено оплату постачальнику за придбаний нематеріальний актив	631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками»	311 «Поточні рахунки в національній валюті»
4	Нарахування реєстраційних зборів	154 «Придбання (створення) нематеріальних активів»	685 «Розрахунки з іншими кредиторами»
5	Введено нематеріальний актив в експлуатацію	12 «Нематеріальні активи»	154 «Придбання (створення) нематеріальних активів»

Джерело: згруповано автором [31]

У 2024 році процес придбання нематеріальних активів у «Сільпо-Фуд» характеризувався значною інтенсивністю, що пов'язано із розширенням торговельної мережі, впровадженням сучасних технологій управління та зміцненням позицій бренду на українському ринку. Належна організація первинного документального оформлення та правильне відображення операцій у бухгалтерському обліку забезпечують достовірність фінансової звітності та захист прав компанії на інтелектуальні ресурси.

Окрім придбання нематеріальних активів у сторонніх контрагентів, у «Сільпо-Фуд» здійснюється процес створення окремих видів нематеріальних активів власними силами, що є характерним для великих торговельних компаній. У сучасних умовах стрімкої цифровізації та розвитку електронної комерції особливого значення набуває створення власного програмного забезпечення, інформаційних баз даних, внутрішніх управлінських систем та інноваційних торговельних концептів.

Внутрішньо створені НМА мають стратегічне значення для компанії, оскільки дозволяють зменшити залежність від зовнішніх постачальників, захистити унікальні бізнес-процеси та сформувати додаткову вартість за рахунок власних інноваційних рішень. Зокрема, у 2024 році компанія активно інвестувала у розробку системи e-commerce для обслуговування онлайн-замовлень, що сприяло зростанню частки внутрішньо створених активів у загальній структурі нематеріальних ресурсів [34].

Відповідно до вимог МСБО 38 «Нематеріальні активи», внутрішньо створені нематеріальні активи можуть визнаватися у складі балансових активів лише за умови дотримання всіх критеріїв, визначених для етапу розробки (development). До таких критеріїв належать:

- можливість технічного завершення створення нематеріального активу для його подальшого використання або продажу;
- намір підприємства завершити створення активу та використовувати або реалізувати його;
- здатність підприємства використовувати або продати актив;

- наявність способів отримання майбутніх економічних вигід, зокрема через існування ринку для продукту або самого активу чи через його корисність для внутрішніх потреб підприємства;

- наявність відповідних технічних, фінансових та інших ресурсів, необхідних для завершення розробки активу та його подальшого використання або реалізації;

- можливість достовірного визначення витрат, пов'язаних із розробкою активу.

Лише після підтвердження всіх зазначених умов результати розробки можуть бути визнані як нематеріальний актив і відображені в балансі. Якщо хоча б один із критеріїв не виконується, витрати на створення об'єкта визнаються витратами звітного періоду, відповідно до вимог пунктів 54–56 МСБО 38 [50].

На практиці процес створення НМА у «Сільпо-Фуд» поділяється на два етапи.

Перший етап – дослідження – підготовчі роботи, маркетингові дослідження, аналіз ринку та технологічних рішень. Витрати цього етапу не капіталізуються, а визнаються поточними витратами періоду та списуються на рахунок 94 «Інші витрати операційної діяльності».

На другому етапі – розробка – відбувається безпосереднє створення нематеріального активу, програмування, тестування та впровадження у господарську діяльність. Витрати цього етапу, за умови відповідності вищезазначеним критеріям, підлягають капіталізації.

У ТОВ «Сільпо-Фуд» облік витрат, пов'язаних зі створенням нематеріальних активів, так само здійснюється на рахунку 154 «Придбання (створення) нематеріальних активів». До складу витрат включаються: заробітна плата працівників, безпосередньо задіяних у процесі створення активу; витрати на обладнання, необхідні для розробки; послуги сторонніх організацій, якщо вони залучаються до процесу створення; а також накладні витрати, безпосередньо пов'язані зі створенням активу.

Так, наприклад, під час розробки внутрішньої логістичної системи управління поставками у 2024 році було залучено власних ІТ-фахівців компанії та зовнішніх консультантів. Протягом періоду розробки на субрахунку 154 накопичувалися такі витрати: заробітна плата розробників – 420 тис. грн, послуги зовнішньої консалтингової компанії – 280 тис. грн, витрати на серверне обладнання та ліцензії – 150 тис. грн, накладні витрати – 50 тис. грн. Загальна сума витрат на створення системи становила 900 тис. грн.

Після завершення розробки та введення системи в експлуатацію об'єкт було відображено у складі нематеріальних активів, що супроводжувалося такими бухгалтерськими записами (табл. 2.6).

Таблиця 2.6 – Відображення в обліку операцій зі створення нематеріальних активів у ТОВ «Сільпо-Фуд»

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
		дебет	кредит
1	Нараховано заробітну плату працівникам, що були задіяні у створенні НМА	154 «Придбання (створення) нематеріальних активів»	661 «Розрахунки за заробітною платою»
2	Нараховано ЄСВ	154 «Придбання (створення) нематеріальних активів»	651 «За розрахунки із загальнообов'язкового державного соціального страхування»
3	Отримано послуги сторонніх організацій	154 «Придбання (створення) нематеріальних активів»	685 «Розрахунки з іншими кредиторами»
4	Нараховано податковий кредит з ПДВ	644 «Розрахунки за податками і платежами»	685 «Розрахунки з іншими кредиторами»
5	Введено нематеріальний актив в експлуатацію	12 «Нематеріальні активи»	154 «Придбання (створення) нематеріальних активів»

Джерело: згруповано автором [31]

У 2024 році збільшення частки внутрішньо створених нематеріальних активів у структурі НМА ТОВ «Сільпо-Фуд» було обумовлено розвитком цифрової інфраструктури та впровадженням сучасних технологічних рішень для покращення сервісу обслуговування клієнтів. Зокрема, підприємство продовжувало вдосконалення онлайн-платформи для приймання замовлень, модернізацію

програмного забезпечення, що використовується у логістичних центрах, а також автоматизацію внутрішніх бізнес-процесів і комунікаційних систем.

Поряд із придбанням та внутрішнім створенням надходження нематеріальних активів на підприємстві може здійснюватися й іншими способами, визначеними МСБО 38 «Нематеріальні активи»:

- у результаті безоплатного отримання, наприклад, у межах партнерських угод або соціальних програм. Такі об'єкти оцінюються за справедливою вартістю на дату отримання з одночасним визнанням доходу від безоплатно отриманих активів;

- у результаті внесення до статутного капітал, коли засновники передають підприємству права на об'єкти інтелектуальної власності як інвестиційний внесок. У цьому випадку оцінка проводиться за погодженою між засновниками вартістю або за результатами незалежної експертної оцінки;

- у результаті об'єднання підприємств (злиття або придбання), якщо нематеріальні активи переходять до компанії від іншого суб'єкта господарювання. Такі активи визнаються за справедливою вартістю на дату об'єднання.

Таким чином, система формування нематеріальних активів ТОВ «Сільпо-Фуд» охоплює як придбані, так і внутрішньо створені ресурси, що дозволяє поєднувати стратегічне інвестування у власні ІТ-рішення з використанням зовнішніх технологічних продуктів для підвищення ефективності операційної діяльності.

Амортизація нематеріальних активів у ТОВ «Сільпо-Фуд» виступає ключовим складником системи бухгалтерського обліку, оскільки забезпечує поетапний та системний розподіл первісної вартості таких активів протягом усього періоду їх передбачуваного корисного використання.

Компанія може обирати методи амортизації самостійно, зафіксувавши обраний метод в наказі про облікову політику. ТОВ «Сільпо-Фуд» застосовує прямолінійний метод до всіх груп нематеріальних активів. Цей підхід передбачає рівномірне списання вартості активу впродовж визначеного строку його експлуатації, що сприяє формуванню стабільних показників витрат у різних

звітних періодах та мінімізує їхні коливання. Він є найбільш поширеним у міжнародній практиці та відповідає положенням МСБО 38 [16; 50].

За прямолінійним методом річна сума амортизації ($A_{\text{річна}}$) обчислюється за формулою:

$$A_{\text{річна}} = \frac{\text{Первісна вартість} - \text{Ліквідаційна вартість}}{\text{Строк корисного використання}} \quad (2.1)$$

Тривалість амортизаційного періоду визначається індивідуально залежно від специфіки конкретного активу, умов його використання та прогнозованого економічного ефекту. На підприємстві ці строки фіксуються у внутрішніх розпорядчих документах з урахуванням чинних ліцензій, технічних характеристик програмного забезпечення та очікуваного терміну його ефективного функціонування:

- товарні знаки, торговельні марки, патенти – строк дії, встановлений свідоцтвом про реєстрацію, зазвичай 10 років;
- програмне забезпечення – 3–5 років, залежно від циклу оновлення та підтримки;
- ліцензії та права користування – протягом терміну дії ліцензійного договору;
- інші нематеріальні активи – індивідуально визначені строки, виходячи з економічної доцільності їх використання.

Отже, якщо, припустімо, що первісна вартість програмного забезпечення становить 6 000 тис. грн, а строк корисного використання – 4 роки. Звідси, річна сума амортизації становитиме $(6000-0)/4 = 1500$ тис. грн.

Відображення амортизації нематеріальних активів у бухгалтерському обліку «Сільпо-Фуд» здійснюється залежно від напрямів їх використання. Якщо нематеріальні активи задіяні у загальногосподарських процесах, амортизаційні витрати відображаються бухгалтерським проведенням:

Дт 92 «Адміністративні витрати»

Кт 132 «Знос нематеріальних активів».

У випадку, коли активи використовуються у сфері збуту, амортизація фіксується в обліку так:

Дт 93 «Витрати на збут»

Кт 132 «Знос нематеріальних активів».

Такий підхід дозволяє чітко розподіляти витрати за напрямками діяльності та формувати аналітично корисну фінансову інформацію для управлінських потреб.

У ТОВ «Сільпо-Фуд» відсутні об'єкти з невизначеним строком використання.

Відповідно до положень МСБО 36 підприємство зобов'язане щороку проводити тестування на знецінення активів, особливу увагу приділяючи об'єктам з невизначеним строком корисного використання та гудвілу [52]. Це дозволяє вчасно виявляти ризики втрати вартості та запобігати спотворенню фінансових результатів.

У ТОВ «Сільпо-Фуд» процес тестування на зменшення корисності нематеріальних активів має чітку послідовність і включає кілька ключових етапів (рис. 2.2).

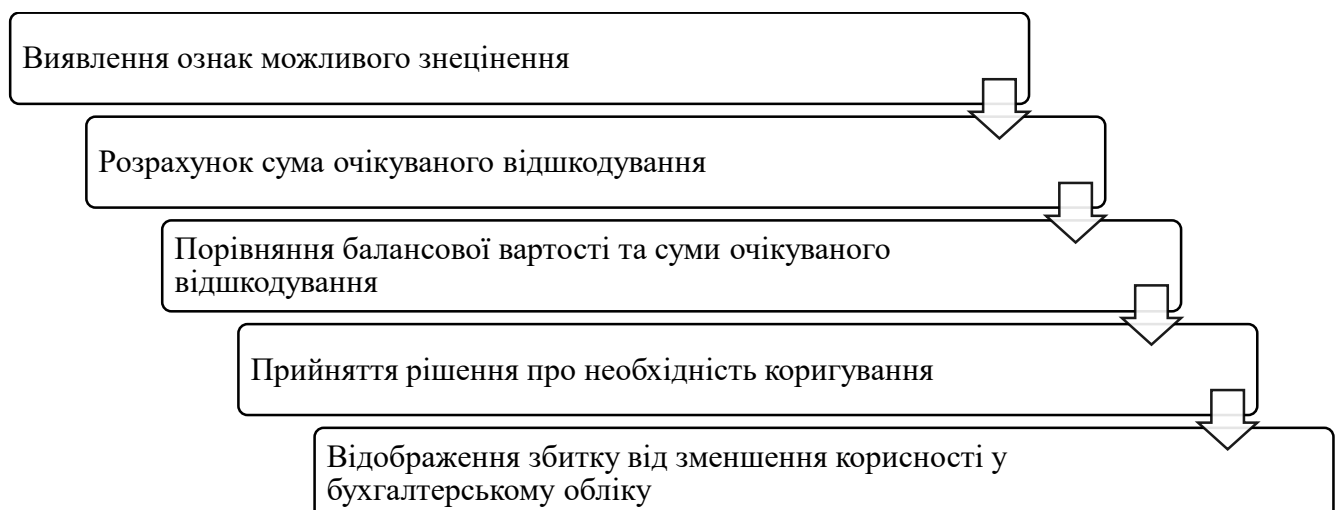

Рисунок 2.2 – Послідовність проведення тесту на зменшення корисності нематеріальних активів у «Сільпо-Фуд»

Джерело: складено автором

На підприємстві ТОВ «Сільпо-Фуд» процедура тестування нематеріальних активів на зменшення корисності проводиться наприкінці звітнього року відповідно до положень МСБО 36 «Зменшення корисності активів». Для цього фінансово-економічна служба спільно з ІТ-департаментом і відділом стратегічного розвитку проводить щорічний моніторинг внутрішніх і зовнішніх факторів, які можуть свідчити про можливе знецінення. До таких факторів належать: зниження ефективності використання програмного забезпечення, моральне або технологічне старіння ІТ-рішень, скорочення кількості користувачів, зниження прибутковості проєктів, у межах яких використовуються відповідні активи.

Для оцінювання суми очікуваного відшкодування створюється внутрішній документ – «Акт перевірки зменшення корисності нематеріального активу», у якому відображаються такі показники:

- характеристика активу (назва, інвентарний номер, місце використання, відповідальний підрозділ);
- залишкова вартість на дату перевірки;
- прогнозовані грошові потоки, які генерує актив;
- ставка дисконтування, що застосовується для розрахунку вартості використання;
- розрахована сума відшкодування;
- рішення комісії про необхідність визнання збитку або підтвердження відсутності знецінення.

Ставка дисконтування визначається на основі середньозваженої вартості капіталу (WACC) підприємства з урахуванням ризику галузі та інфляційних очікувань (у 2024 році – на рівні 15 %). Прогнозні грошові потоки розраховуються виходячи з очікуваного доходу від експлуатації програмного забезпечення або економії витрат, отриманої завдяки його використанню.

Справедлива вартість нематеріального активу може визначатися на основі ринкових цін на аналогічні ліцензії або програмні продукти, отриманих із публічних баз даних чи шляхом внутрішньої оцінки спеціалістів ІТ-департаменту за погодженням із фінансовою службою.

Якщо за результатами тестування встановлюється перевищення балансової вартості над сумою відшкодування, то різниця визнається збитком від зменшення корисності. Наприклад, балансова вартість програмного забезпечення “Rubicon” становила 1 200 тис. грн, а розрахована відшкодувана сума – 1 000 тис. грн. Сума збитку від зменшення корисності у розмірі 200 тис. грн відображається бухгалтерським записом:

Дт 975 «Уцінка необоротних активів і фінансових інвестицій»

Кт 133 «Знос нематеріальних активів».

Результати перевірки фіксуються у «Журналі обліку тестування нематеріальних активів на зменшення корисності», який затверджується головним бухгалтером і керівником підприємства. Така форма організації роботи дозволяє забезпечити системність, прозорість і документальне підтвердження прийнятих рішень щодо знецінення нематеріальних активів.

Застосування розглянутою системи тестування на знецінення дозволяє ТОВ «Сільпо-Фуд» своєчасно реагувати на негативні зміни у вартості активів, запобігати завищенню їх балансової вартості та підтримувати високу якість фінансової інформації для інвесторів, кредиторів та інших зацікавлених сторін.

У 2024 році внаслідок проведення тестування було виявлено зменшення корисності частини програмного забезпечення, яке втратило актуальність у зв’язку з переходом на нові технології обробки онлайн-замовлень. Сума збитку від цього тестування склала 15 346 тис. грн, що було відображено у складі інших витрат компанії у звіті про фінансові результати (звіті про сукупний дохід) [33].

Ліквідація та списання нематеріальних активів (НМА) є завершальним етапом їх життєвого циклу у бухгалтерському обліку.

У практиці «Сільпо-Фуд» можна виокремити кілька основних причин, що зумовлюють необхідність списання НМА. По-перше, закінчення строку дії ліцензії або правового захисту, наприклад, завершення строку дії ліцензійного договору на програмне забезпечення або закінчення правового захисту торговельної марки. По-друге, моральне старіння активів, що стосується переважно програмних продуктів, які втрачають актуальність у зв’язку з появою нових технологічних рішень. По-

третє, втрата здатності приносити економічні вигоди. Так, коли франшиза або патент втрачають комерційну привабливість через зміну ринкової кон'юнктури чи впровадження нових бізнес-моделей. І, наостанок, по-четверте, втрата прав на актив, що може виникати у випадку невиконання умов ліцензійної угоди або судових рішень, що позбавляють компанію права на використання певних об'єктів інтелектуальної власності.

Відображення ліквідації нематеріальних активів у бухгалтерському обліку здійснюється у кілька етапів:

- 1) списання накопиченої амортизації;
- 2) визнання залишкової вартості як витрат звітного періоду;
- 3) відображення додаткових витрат, пов'язаних зі списанням (за наявності).

Основні кореспонденції рахунків при вибутті об'єктів нематеріальних активів наведено в табл. 2.7. При цьому згідно з ПКУ слід врахувати додаткові зобов'язання з ПДВ, які компанія має нарахувати при продажу цих активів за ціною, що нижче від їхньої балансової вартості, а також при ліквідації нематеріальних активів до закінчення терміну їх використання. Розрахунок сум податкових зобов'язання з ПДВ відбувається на основі балансової вартості на початок звітного періоду, в якому здійснюється вибуття НМА. При безоплатній передачі об'єктів нематеріальних активів відповідно до ст.188.1 ПКУ «...база оподаткування операцій з постачання товарів/послуг не може бути нижче ціни придбання таких товарів/послуг, база оподаткування операцій з постачання самостійно виготовлених товарів/послуг не може бути нижче звичайних цін, а база оподаткування операцій з постачання необоротних активів не може бути нижче балансової (залишкової) вартості за даними бухгалтерського обліку, що склалася станом на початок звітного (податкового) періоду, протягом якого здійснюються такі операції (у разі відсутності обліку необоротних активів — виходячи із звичайної ціни)...» [20].

Таблиця 2.7 – Відображення в обліку операцій з вибуття нематеріальних активів у ТОВ «Сільпо-Фуд»

№ з/п	Зміст господарської операції	Дебет	Кредит	Сума, тис. грн
Варіант 1. Списання нематеріального активу, що втратив корисність				
1	Списано накопичену амортизацію за об'єктом, що ліквідується	133 «Знос нематеріальних активів»	12 «Нематеріальні активи»	780
2	Відображено залишкову вартість активу у складі інших витрат	976 «Списання необоротних активів»	12 «Нематеріальні активи»	220
3	Нараховано податкові зобов'язання з ПДВ	976 «Списання необоротних активів»	641 / ПДВ «Розрахунки за податками»	60
4	Визнано додаткові витрати, пов'язані зі списанням (послуги ІТ-підрядника)	949 «Інші витрати операційної діяльності»	63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками»	15
Варіант 2. Продаж нематеріального активу				
5	Списано накопичену амортизацію	133 «Знос нематеріальних активів»	12 «Нематеріальні активи»	600
6	Визнано об'єкт нематеріальних актив як необоротний актив, утримуваний для продажу	286 «Необоротні активи та групи вибуття, утримувані для продажу»	12 «Нематеріальні активи»	300
7	Списано балансову вартість реалізованого активу	943 «Собівартість реалізованих виробничих запасів»	286 «Необоротні активи та групи вибуття, утримувані для продажу»	300
8	Визнано дохід від реалізації активу (на підставі договору продажу)	377 «Розрахунки з іншими дебіторами»	712 «Дохід від реалізації інших необоротних активів»	450
9	Відображено податкові зобов'язання з ПДВ	712 «Дохід від реалізації інших необоротних активів»	641 / ПДВ «Розрахунки за податками»	75
Варіант 3. Безоплатна передача нематеріального активу				
10	Списано накопичену амортизацію	133 «Знос нематеріальних активів»	12 «Нематеріальні активи»	500
11	Відображено залишкову вартість переданого активу у складі інших витрат	976 «Списання необоротних активів»	12 «Нематеріальні активи»	200
12	Визнано дохід у вигляді безоплатно переданого активу (умовно)	976 «Списання необоротних активів»	641 / ПДВ «Розрахунки за податками»	140

Джерело: узагальнено автором на основі даних ТОВ «Сільпо-Фуд» [33; 34].

У 2024 році обсяг списаних нематеріальних активів у ТОВ «Сільпо-Фуд» становив 8 521 тис. грн, що на 9,8 % менше, ніж у 2023 році. Основними об'єктами вибуття були застарілі програмні продукти, які втратили актуальність у зв'язку з переходом компанії на нову ERP-платформу управління бізнес-процесами. Така модернізація дала змогу оптимізувати витрати на підтримку застарілих рішень і підвищити рівень автоматизації операційної діяльності.

У ТОВ «Сільпо-Фуд» процес інвентаризації нематеріальних активів здійснюється під контролем фінансового департаменту та внутрішньої аудиторської служби. Інвентаризація проводиться один раз на рік перед складанням річної фінансової звітності або в разі зміни матеріально відповідальних осіб. Метою процедури є перевірка наявності, стану та актуальності прав власності на об'єкти інтелектуальної власності, програмне забезпечення, ліцензії та інші нематеріальні активи.

Під час інвентаризації створюється інвентаризаційна комісія, яка перевіряє правильність ведення аналітичного обліку, наявність чинних ліцензійних договорів, строків дії реєстраційних свідоцтв, актів введення в експлуатацію та відповідність даних облікових реєстрів фактичному стану активів. За результатами перевірки складається інвентаризаційний опис нематеріальних активів, у якому фіксуються виявлені розбіжності.

Якщо виявлено об'єкти, за якими втрачено право користування або строк дії ліцензії минув, їх залишкова вартість підлягає списанню на витрати звітного періоду. Виявлені неоприбутковані нематеріальні активи визнаються одночасно з фіксацією доходів поточного періоду.

У разі виявлення помилок або надлишків облікові дані коригуються за рішенням комісії, яке затверджується керівником підприємства.

Аналітичний облік нематеріальних активів у ТОВ «Сільпо-Фуд» ведеться у розрізі кожного об'єкта, із зазначенням його найменування, дати придбання або створення, первісної вартості, строку корисного використання, методу амортизації, залишкової вартості та відповідального підрозділу. Для цього в інформаційній системі підприємства використовується окремий реєстр нематеріальних активів,

який інтегровано в ERP-платформу. Такий підхід забезпечує можливість постійного моніторингу ефективності використання нематеріальних ресурсів, своєчасного оновлення інформації та контролю за їх амортизацією й вибуттям.

2.4 Удосконалення методичних підходів до визнання, оцінювання та амортизації нематеріальних активів у системі обліку підприємства

Ефективне НМА безпосередньо є в залежності від досконалості методичних підходів, що застосовуються у бухгалтерському обліку. Для компаній роздрібної торгівлі, таких як ТОВ «Сільпо-Фуд», які мають значний портфель торговельних марок, ліцензій та програмного забезпечення, питання коректного визнання, оцінювання та амортизаційна політика НМА є ключовими для формування достовірної фінансової звітності та прийняття стратегічних управлінських рішень [33; 34].

Вплив на облік та фінансову звітність ТОВ «Сільпо-Фуд» зазначених проблемних аспектів відображено в табл. 2.7. На підприємстві ці проблеми проявляються у вигляді надмірного навантаження на бухгалтерську службу при обліку великої кількості торговельних марок та програмних продуктів, а також у складнощах з оцінкою внутрішньо створених активів, наприклад, у сфері електронної комерції. Також вони мають безпосередній вплив на ефективність управління інтелектуальними ресурсами компанії. Наприклад, у 2024 році компанія суттєво збільшила обсяг інвестицій у нематеріальні активи, проте частина внутрішньо створених програмних продуктів не була своєчасно зарахована на баланс через тривалість процедур внутрішнього погодження. Це призвело до тимчасового заниження загальної вартості НМА у проміжній звітності.

Усе згадане вище свідчить про необхідність удосконалення існуючих методичних підходів у системі обліку Сільпо-Фуд. Підприємство володіє значним обсягом нематеріальних активів, серед яких торговельні марки, ліцензії, програмне

забезпечення та передові технологічні розробки. Точність їх ідентифікації, правильне визначення вартості та розрахунок амортизації мають ключове значення, оскільки безпосередньо впливають на фінансові показники компанії та визначають рівень її інвестиційної привабливості. Пропозиції щодо вдосконалення методики обліку НМА охоплюють усі три ключові напрями.

Таблиця 2.7 – Проблеми обліку НМА у ТОВ «Сільпо-Фуд» та їх наслідки

Напрямок	Проблема	Наслідки для обліку та звітності
Визнання нематеріальних активів	Відсутність чітко визначених критеріїв для розмежування витрат на дослідження та розробку	Ймовірність завищення витрат звітного періоду та заниження вартості активів у балансі підприємства
	Затримка у відображенні нематеріальних активів через тривалі внутрішні процедури погодження	Фінансова інформація втрачає актуальність, що призводить до викривлення показників у звітності
Оцінювання	Відсутність активного ринку для більшості нематеріальних активів	Суб'єктивний підхід до визначення справедливої вартості та ризик розбіжностей з висновками аудиторів
	Складність у визначенні витрат, пов'язаних зі створенням активів власними силами	Помилки у формуванні первісної вартості, що ускладнює нарахування амортизації у майбутніх періодах
Амортизаційна політика	Недостатня обґрунтованість визначення строків корисного використання активів	Викривлення суми витрат у звітному періоді, що впливає на достовірність фінансового результату
	Застосування виключно лінійного методу амортизації без урахування специфіки активу	Неможливість точно відобразити економічні вигоди, отримані від використання нематеріальних активів

Джерело: складено за [16; 31; 33; 50].

Для вдосконалення процесу визнання нематеріальних активів необхідно розробити внутрішні корпоративні стандарти, які б деталізували процедуру визнання активів, особливо у частині розмежування витрат на дослідження та розробку. Це дозволить своєчасно ідентифікувати активи, що відповідають критеріям МСФЗ, та уникнути заниження їх вартості у балансі. Важливо також впровадити внутрішню електронну систему контролю за процесом реєстрації нематеріальних активів, що скоротить час їх зарахування на баланс і забезпечить актуальність фінансової інформації.

Відсутність активного ринку для більшості активів ускладнює процес аудиту. У 2024 році аудитори компанії зазначили, що визначення справедливої вартості торговельних марок базується на внутрішніх розрахунках підприємства, що створює ризик суб'єктивності та потребує додаткових перевірок [33]. Тому при визначенні справедливої вартості нематеріальних активів для більшості нематеріальних активів пропонується застосування методу дисконтованих грошових потоків, особливо щодо торговельних марок та унікальних програмних рішень. Крім того, доцільно залучати незалежних оцінювачів для перевірки внутрішніх розрахунків вартості ключових активів. Це сприятиме підвищенню довіри інвесторів та аудиторів до звітності компанії.

Також актуальною є проблема амортизації об'єктів нематеріальних активів. Використання виключно прямолінійного методу спрощує облік, проте не завжди точно відображає реальний розподіл економічних вигід від використання активів. Це особливо стосується програмного забезпечення та ліцензій, корисність яких може швидко знецінюватися у перші роки експлуатації. Тому рекомендується запровадити можливість використання прискореного методу амортизації для програмного забезпечення та технологічних рішень, які швидко застарівають. Це дозволить точніше враховувати процес морального старіння активів та зменшить ризик накопичення значної залишкової вартості на балансі при фактичній втраті активом корисності.

Реалізація зазначених заходів дозволить «Сільпо-Фуд» значно підвищити якість управління нематеріальними активами. Зокрема:

- фінансова звітність стане більш прозорою та відповідатиме міжнародним стандартам, що підвищить довіру з боку інвесторів та аудиторів;
- скоротиться час між моментом створення чи придбання активу та його відображенням у фінансовому обліку, що забезпечить актуальність звітності;
- покращиться аналітична база для стратегічного управління інтелектуальними ресурсами компанії.

Завдяки цьому «Сільпо-Фуд» зможе зміцнити свої конкурентні позиції та підвищити інвестиційну привабливість у довгостроковій перспективі.

Таким чином, проведене дослідження організаційно-методичних аспектів бухгалтерського обліку нематеріальних активів на підприємств, дозволило встановити, що ефективна система обліку нематеріальних активів має ґрунтуватися на чітко сформованій обліковій політиці, яка враховує специфіку діяльності підприємства, характер об'єктів інтелектуальної власності та вимоги чинних нормативних актів.

Синтетичний облік нематеріальних активів забезпечує узагальнення інформації про їх вартість, рух і знос у системі рахунків бухгалтерського обліку, тоді як аналітичний облік дозволяє деталізувати дані за видами об'єктів, строками корисного використання, напрямками використання та відповідальними підрозділами. Таке поєднання рівнів обліку створює належне інформаційне підґрунтя для контролю за збереженням і використанням нематеріальних активів.

Обґрунтовано, що вибір моделі подальшої оцінки, а також варіантів амортизаційної політики нематеріальних активів залежить від наявності активного ринку та впливає на достовірність і аналітичну цінність фінансової звітності.

Проведений аналіз системи бухгалтерського обліку нематеріальних активів у ТОВ «Сільпо-Фуд» показав, що підприємство володіє сформованою обліковою політикою та застосовує сучасні цифрові рішення для управління інтелектуальними ресурсами. Основними видами НМА залишаються ліцензійні програми, торговельні марки та програмне забезпечення, що забезпечують стабільність операційної діяльності та підтримують конкурентоспроможність мережі.

Разом з тим, виявлено потребу в подальшій стандартизації облікових процедур, удосконаленні аналітичного обліку та підвищенні рівня інтеграції між бухгалтерськими і управлінськими системами. Оптимізація цих процесів сприятиме підвищенню достовірності звітності, ефективності управління нематеріальними активами та забезпеченню їх повнішого відображення у фінансових результатах діяльності підприємства.

РОЗДІЛ 3

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ

3.1 Мета, завдання, етапи та методичні прийоми аналізу НМА

Метою аналізу нематеріальних активів суб'єкта господарювання є оцінювання стану, структури, динаміки та ефективності використання інтелектуальних ресурсів підприємства з метою підвищення результативності управління ними та забезпечення сталого інноваційного розвитку компанії.

Для досягнення поставленої мети у процесі дослідження вирішуються такі основні завдання:

- дослідити склад, структуру та динаміку нематеріальних активів підприємства за останні роки;
- визначити вплив інвестицій у нематеріальні ресурси на фінансові результати діяльності;
- оцінити ефективність використання зазначених активів за допомогою системи аналітичних показників;
- виявити резерви підвищення віддачі від інтелектуального капіталу та сформулювати напрями удосконалення управління ним.

Результативність аналітичного дослідження нематеріальних активів безпосередньо детермінується якістю, достовірністю та комплексністю інформаційної бази, яка використовується у процесі аналізу. Інформаційна база є концептуальним фундаментом аналітичних процедур, визначаючи їхню точність та глибину, і включає широкий спектр внутрішніх та зовнішніх джерел. Її структурна цілісність забезпечує можливість проведення багатовимірного та об'єктивного оцінювання стану, динаміки використання НМА [6].

У ТОВ «Сільпо-Фуд» домінантним і найбільш репрезентативним джерелом інформації виступає офіційна фінансова звітність, яка формується відповідно до

положень чинного законодавства України з урахуванням вимог Міжнародних стандартів фінансової звітності. Використання уніфікованих стандартів обліку забезпечує порівнянність та узгодженість фінансових показників, що є критично важливим у процесі проведення глибокого фінансово-економічного аналізу та прийняття стратегічно виважених управлінських рішень. Така звітність формує інформаційне підґрунтя для визначення ефективності управління інтелектуальним капіталом та дозволяє здійснювати системне прогнозування динаміки розвитку підприємства.

Важливу роль у побудові інформаційної бази відіграє внутрішня управлінська звітність, яка містить деталізовані показники за структурними підрозділами, центрами фінансової відповідальності та окремими групами нематеріальних активів.

Таким чином, якісно сформована та комплексна інформаційна база є запорукою ефективного аналітичного дослідження нематеріальних активів, забезпечуючи обґрунтованість управлінських рішень та стратегічну орієнтованість розвитку підприємства.

Аналіз нематеріальних активів посідає важливе місце у системі фінансово-економічного дослідження діяльності підприємства, оскільки саме ці активи виступають ключовим чинником формування його інноваційного потенціалу, підвищення конкурентоспроможності та зростання ринкової вартості. Для ТОВ «Сільпо-Фуд», яке активно інвестує у розвиток торговельних марок, програмного забезпечення та цифрової інфраструктури, вибір адекватних методичних підходів до аналітичного опрацювання інформації про нематеріальні активи є важливою передумовою ефективного управління інтелектуальними ресурсами компанії [6; 33; 34].

У сучасній економічній науці та практиці управління сформовано систему підходів, що забезпечують комплексне вивчення стану та динаміки нематеріальних активів. Одним із базових напрямів є горизонтальний аналіз, який ґрунтується на дослідженні змін ключових показників у часовому розрізі. Застосування цього методу дає змогу визначити тенденції зростання або скорочення обсягу НМА, а

також оцінити темпи інвестування у розвиток інтелектуальних ресурсів. Так, порівняння залишкової вартості нематеріальних активів на початок і кінець 2023 та 2024 років дозволяє простежити інтенсивність приросту інвестицій у цю сферу та оцінити динаміку вартості інтелектуального капіталу підприємства.

Вертикальний аналіз орієнтований на визначення внутрішньої структури нематеріальних активів у загальній сукупності активів підприємства. Його результати надають можливість оцінити питому вагу інтелектуальних ресурсів у складі капіталу компанії, визначити їх значущість для створення доданої вартості та простежити еволюцію їхньої ролі в забезпеченні економічного розвитку суб'єкта господарювання.

Факторний аналіз передбачає виявлення та кількісне вимірювання впливу окремих детермінант на динаміку та ефективність використання нематеріальних активів. У процесі його застосування досліджується вплив обсягу інвестицій у НМА, рівня амортизаційних відрахувань, швидкості оновлення та списання активів на фінансові результати підприємства. Залучення факторного аналізу дозволяє ідентифікувати основні причини змін вартості нематеріальних ресурсів та розробити науково обґрунтовані рекомендації щодо оптимізації управлінських рішень у цій сфері.

Порівняльний аналіз використовується для зіставлення показників конкретного підприємства із середньогалузевими значеннями або з даними конкуруючих компаній.

Особливе місце в системі аналітичних підходів займає коефіцієнтний аналіз, який передбачає розрахунок спеціалізованих показників ефективності використання нематеріальних активів.

Для наочності етапи аналізу подамо у вигляді схеми (рис. 3.1).

Застосування зазначених методичних підходів у комплексі дозволяє сформувати цілісну картину стану нематеріальних активів «Сільпо-Фуд», виявити резерви їх більш ефективного використання та підготувати аналітичну базу для прийняття управлінських рішень.

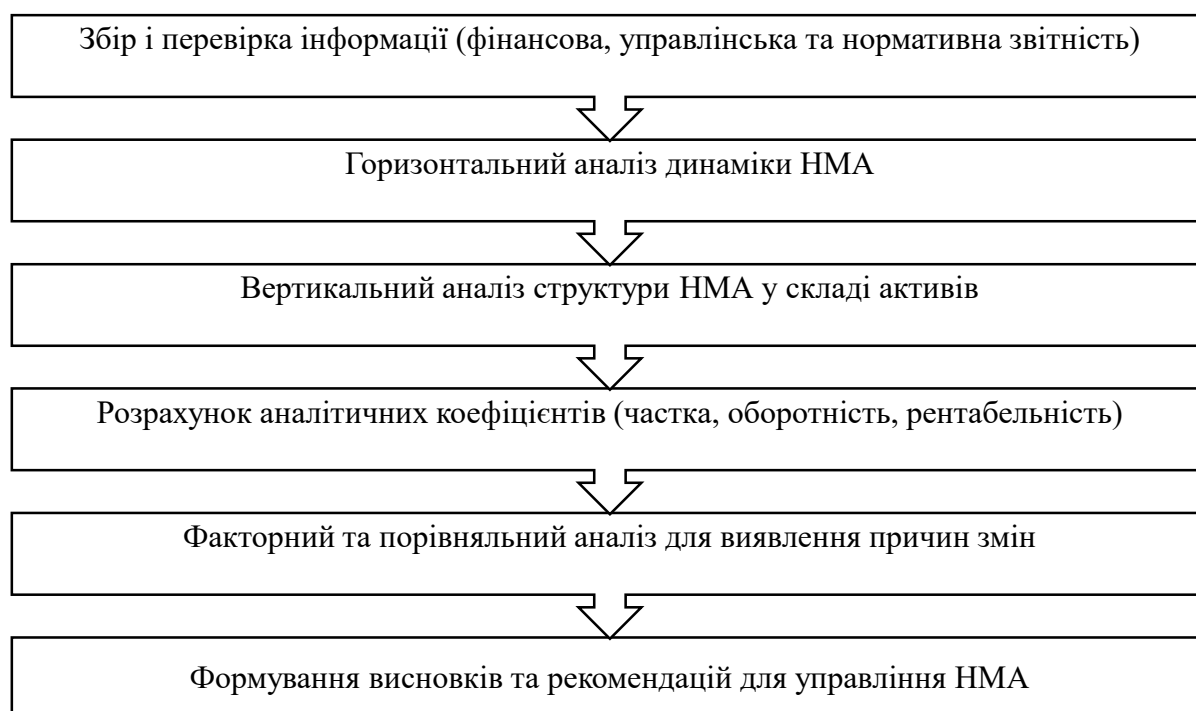

Рисунок 3.1 – Основні етапи аналізу нематеріальних активів

Джерело: складено автором [6; 16; 33; 34].

Для ефективного дослідження стану та результативності використання нематеріальних активів у «Сільпо-Фуд» необхідно сформувати чітку систему показників, що дозволить всебічно оцінити динаміку, структуру та ефективність управління цими ресурсами. Вибір показників має ґрунтуватися на доступності достовірних даних з фінансової звітності підприємства, що забезпечує можливість їхнього практичного розрахунку та інтерпретації [6].

На основі аналізу джерел інформації та особливостей діяльності компанії було обрано систему показників, що охоплює три ключові напрями дослідження: динаміка, структура та ефективність використання нематеріальних активів (табл. 3.1).

Таблиця 3.1 – Система показників для аналізу нематеріальних активів

Показник	Формула	Джерело даних
1	2	3
Показники аналізу динаміки		
Приріст нематеріальних активів, %	$\Delta \text{НМА} = \frac{\text{НМА}_\text{к} - \text{НМА}_\text{п}}{\text{НМА}_\text{п}} \times 100$	Баланс (рядок «Нематеріальні активи»)
Темп зростання нематеріальних активів, %	$\text{Т}_{\text{зр}} = \frac{\text{НМА}_\text{к}}{\text{НМА}_\text{п}} \times 100$	Баланс (рядок «Нематеріальні активи»)

Продовження таблиці 3.1

1	2	3
Темп приросту нематеріальних активів, %	$T_{np} = T_{зр} - 100$	Баланс (рядок «Нематеріальні активи»)
Показники аналізу структури		
Частка НМА у загальній вартості активів, %	$\chi_{HMA} = \frac{HMA_k}{B_{активи}} \times 100$	Баланс (підсумок активів)
Частка окремих видів НМА у загальній сумі	$\chi_{вид} = \frac{HMA_{вид}}{HMA_{заг}} \times 100$	Примітки до звітності
Показники аналізу ефективності		
Коефіцієнт оборотності НМА	$K_{об} = \frac{ЧП}{C_{HMA}}$	Звіт про фінансові результати, Баланс
Рентабельність НМА, %	$R_{HMA} = \frac{ЧП}{HMA_{серед}} \times 100$	Звіт про фінансові результати
Коефіцієнт зносу НМА, %	$K_{зн} = \frac{Знос_{HMA}}{Первісна вартість_{HMA}} \times 100$	Примітки до звітності

Джерело: складено автором [6; 16; 33; 34; 50]

Аналіз динаміки дозволяє виявити тенденції у розвитку нематеріальних активів, оцінити інтенсивність інвестування у них та визначити загальні зміни в обсягах активів за 2023–2024 роки. Аналіз структури показує роль нематеріальних активів у загальній структурі активів підприємства та дозволяє визначити найбільш вагомі види НМА (торговельні марки, програмне забезпечення, ліцензії тощо). Аналіз ефективності дає змогу оцінити, наскільки ефективно компанія використовує наявні нематеріальні ресурси для формування прибутку та забезпечення конкурентних переваг.

3.2 Аналіз динаміки, структури та ефективності використання нематеріальних активів

Згідно з фінансовою звітністю Сільпо-Фуд, балансова вартість нематеріальних активів на кінець 2023 року становила 2 182 012 тис. грн, тоді як на

кінець 2024 року цей показник зріс до 3 167 243 тис. грн. Отже, протягом 2024 року відбулося збільшення вартості НМА на 985 231 тис. грн, що свідчить про активну інвестиційну політику компанії у сфері розвитку інтелектуального капіталу та стратегічну орієнтацію на цифровізацію бізнесу.

Основними детермінантами такого зростання є масштабні капіталовкладення у програмне забезпечення, розвиток цифрових технологій, придбання та реєстрацію торговельних марок, а також розширення прав на їх використання. Ці процеси підтверджуються даними приміток до фінансової звітності [33; 34] і демонструють прагнення підприємства до посилення конкурентних переваг за рахунок модернізації нематеріальної складової активів. Зростання вартості НМА свідчить не лише про підвищення обсягів інвестицій, але й про поглиблення стратегічної спрямованості компанії на інноваційний розвиток та зміцнення її позицій на національному та міжнародному ринках.

Для глибокої оцінки зміни НМА розрахуємо основні показники динаміки (табл. 3.2).

Таблиця 3.2 – Аналіз динаміки вартості нематеріальних активів «Сільпо-Фуд» за 2023–2024 рр.

Показник	2023 рік, тис. грн	2024 рік, тис. грн	Абсолютне відхилення, тис. грн	Темп зростання, %	Темп приросту, %
Балансова вартість НМА	2182012	3167243	$3167243 - 2182012 =$ 985231	$3167243/2182012*100$ = 145,2	$985231 / 2182012*100$ = 45,2

Джерело: складено автором

Отримані результати свідчать про стаке зростання нематеріальних активів компанії. Основний внесок у збільшення їх вартості у 2024 році зробили:

– програмне забезпечення – розширення цифрової інфраструктури та впровадження сучасних ІТ-рішень для управління логістикою, складськими процесами та електронною комерцією (збільшення на 822 598 тис. грн, або на 66,8 %);

– торговельні марки – активне оновлення та реєстрація нових брендів у зв'язку з розширенням мережі магазинів і розвитком e-commerce (приріст на 254 334 тис. грн);

– ліцензії та виключні права, необхідні для реалізації інноваційних проєктів та підтримки франчайзингової мережі (приріст на 18 152 тис. грн).

Таке зростання пояснюється стратегічним курсом компанії на цифрову трансформацію та інновації, що забезпечує підвищення ефективності бізнес-процесів і конкурентоспроможності у роздрібній торгівлі.

У 2024 році Сільпо-Фуд демонструє високі темпи приросту нематеріальних активів, що перевищують середньогалузеві значення для мережеских ритейлерів. Збільшення вартості цих об'єктів на 985 231 тис. грн свідчить про активну інноваційну політику та значний потенціал для подальшого розвитку. Ця тенденція створює передумови для зростання вартості бізнесу та зміцнення ринкових позицій компанії у майбутніх періодах.

Причинами вибуття нематеріальних активів у 2024 році були: завершення строку дії ліцензій та прав користування; моральне старіння програмного забезпечення; списання активів, які втратили здатність приносити економічні вигоди. На основі приміток до фінансової звітності сформуємо узагальнену таблицю руху НМА за 2023–2024 роки (табл. 3.3).

Таблиця 3.3 – Рух нематеріальних активів «Сільпо-Фуд» у 2023–2024 рр., тис. грн

Показник	2023 рік	2024 рік	Відхилення (+/-)
Залишок на початок року	1 845 726	2 182 012	+336 286
Надходження за рік (придбання, створення)	722 432	1 187 245	+464 813
Вибуття за рік	150 332	201 981	+51 649
Амортизація	235 814	291 491	+55 677
Залишок на кінець року	2 182 012	3 167 243	+985 231

Джерело: складено автором

Дані табл. 3.3 демонструють, що у 2024 році інвестиції у нематеріальні активи зросли на 64,3 % порівняно з 2023 роком. Це вказує на посилення інноваційної політики компанії. Вибуття активів відбувалося переважно через

закінчення строку дії прав користування та моральне старіння програмних продуктів. При цьому загальний приріст залишкової вартості НМА за рік склав 985 231 тис. грн.

Відповідно до даних фінансової звітності (примітки до звіту про фінансовий стан), у 2023–2024 рр. найбільшу частку у структурі НМА компанії займає програмне забезпечення, яке використовується для автоматизації бізнес-процесів, логістики, аналітики та електронної комерції. Другою за значимістю групою є торговельні марки, що формують імідж та ринкову впізнаваність мережі. Значну роль також відіграють ліцензії та виключні права, а капітальні інвестиції у нематеріальні активи свідчать про створення нових об'єктів, які будуть введені в експлуатацію у наступних періодах. Структура нематеріальних активів «Сільпо-Фуд» за 2023–2024 рр. зображена у табл. 3.4.

Таблиця 3.4 – Структура нематеріальних активів «Сільпо-Фуд» за 2023–2024 рр., тис. грн та %

Вид нематеріальних активів	2023 рік, тис. грн	Структура, % (2023 р.)	2024 рік, тис. грн	Структура, % (2024 р.)	Зміна частки, +/-
Ліцензії та виключні права	51 525	2,36	70 516	2,23	-0,13
Торговельні марки	783 497	35,91	661 830	20,90	-15,01
Програмне забезпечення	1 230 126	56,37	2 053 714	64,84	+8,47
Капітальні інвестиції у нематеріальні активи	26 398	1,21	252 592	7,98	+6,77
Інші нематеріальні активи	90 466	4,15	128 591	4,06	-0,09
Разом	2 182 012	100,00	3 167 243	100,00	–

Джерело: складено автором

Результати аналізу структури свідчать про значні трансформації у складі нематеріальних активів протягом 2024 року:

Програмне забезпечення збільшило свою частку з 56,37 % у 2023 р. до 64,84 % у 2024 р., що свідчить про цифровізацію бізнес-процесів та масштабні інвестиції у автоматизацію управління.

Торговельні марки знизили свою частку з 35,91 % до 20,90 % через те, що нові інвестиції переважно були спрямовані у технологічні рішення, а не у брендовий портфель.

Капітальні інвестиції у НМА зросли майже у 10 разів (із 26 398 тис. грн до 252 592 тис. грн), що вказує на створення нових програмних та інших нематеріальних ресурсів, які будуть введені в експлуатацію у 2025 році.

Інші нематеріальні активи залишаються стабільною групою з незначною зміною частки у структурі (-0,09 %).

Для більш глибокої оцінки ефективності управління нематеріальними активами розрахуємо ключові коефіцієнти.

Коефіцієнт оборотності нематеріальних активів відображає, скільки разів протягом року НМА "обертаються" у процесі створення чистого прибутку:

Середньорічна вартість НМА розраховується як середнє арифметичне:

$$C_{\text{НМА}} = \frac{2\,182\,012 + 3\,167\,243}{2} = 2\,674\,628 \text{ тис. грн}$$

$$K_{\text{об}} = \frac{325\,497}{2\,674\,628} = 0.12$$

Це означає, що за 2024 рік на 1 грн середньої вартості НМА компанія отримала 12 коп. чистого прибутку.

Наступний корисний показник аналізу – це коефіцієнт зносу НМА, який відображає частку нарахованої амортизації у первісній вартості НМА на кінець року:

$$K_{\text{зн}} = \frac{291\,491}{3\,167\,243} \times 100 = 9.20\%$$

Значення 9,20 % свідчить, що значна частина НМА є новими або модернізованими, що підтверджує активне інвестування у їх створення та придбання.

Рентабельність нематеріальних активів є важливим показником ефективності використання інтелектуальних ресурсів компанії. Цей коефіцієнт відображає, який обсяг чистого прибутку генерує кожна гривня, інвестована у нематеріальні активи.

За даними звіту про фінансові результати, чистий прибуток ТОВ «Сільпо-Фуд» у 2024 році становив 325 497 тис. грн, відповідно показник рентабельності НМА визначається так:

$$R_{\text{НМА}} = \frac{325\,497}{2\,674\,628} \times 100 = 12.17\%$$

Рентабельність нематеріальних активів у 2024 році становила 12,17 %, що означає, що кожна гривня, вкладена у нематеріальні активи, принесла компанії 12,17 копійок чистого прибутку. Це свідчить про достатньо ефективне використання інтелектуальних ресурсів, враховуючи галузеві стандарти для ритейлу, де нормальним вважається рівень рентабельності у межах 8–15 %.

Отже, у 2024 році ТОВ «Сільпо-Фуд» значно збільшило інвестиції у нематеріальні активи, що підтверджується зростанням надходжень на 464 813 тис. грн (на 64,3 %). Вибуття активів мало природний характер, пов'язаний з завершенням строку дії ліцензій та оновленням програмного забезпечення. Коефіцієнт оборотності НМА становив 0,12, що відповідає стабільному рівню для мережевої роздрібної торгівлі та свідчить про ефективне використання інтелектуальних ресурсів. Низький коефіцієнт зносу (9,20 %) демонструє, що більшість НМА є новими, що створює підґрунтя для зростання ефективності діяльності у майбутніх періодах.

Таким чином, компанія підтримує активний розвиток нематеріальних активів, що є ключовим фактором підвищення її конкурентоспроможності та вартості бізнесу.

Оцінка ефективності використання нематеріальних активів є важливим елементом стратегічного управління компанією, оскільки дозволяє встановити, наскільки раціонально використовуються інтелектуальні ресурси, у які інвестуються значні кошти. Для «Сільпо-Фуд», як великої торговельної мережі, нематеріальні активи – це ключові чинники створення вартості бізнесу: програмне забезпечення, торговельні марки, ліцензії та інші права.

Для комплексної оцінки ефективності НМА розглянуто чотири інтегральні показники, які були розраховані у попередніх підрозділах (табл. 3.5).

Таблиця 3.5 – Ключові показники ефективності використання нематеріальних активів «Сільпо-Фуд» за 2023–2024 рр.

Показник	2023 рік	2024 рік	Відхилення (+/-)	Динаміка, %
Рентабельність НМА, %	9,86	12,17	+2,31	+23,4
Коефіцієнт оборотності НМА	0,10	0,12	+0,02	+20,0
Частка НМА у загальних активах, %	7,5	9,3	+1,8	+24,0
Коефіцієнт зносу НМА, %	10,50	9,20	-1,30	-12,4

Джерело: розраховано автором [33; 34].

Дані табл. 3.5 свідчать про позитивну динаміку ефективності використання нематеріальних активів у 2024 році. Рентабельність НМА зросла з 9,86 % у 2023 році до 12,17 % у 2024 році. Це означає, що кожна гривня, вкладена у нематеріальні активи, принесла компанії 12,17 коп. чистого прибутку, що на 23,4 % більше, ніж у попередньому році. Коефіцієнт оборотності НМА збільшився з 0,10 до 0,12, що свідчить про зростання швидкості їх обертання у створенні фінансового результату. Частка нематеріальних активів у загальних активах підвищилась з 7,5 % до 9,3 %, що підтверджує стратегічну орієнтацію досліджуваного підприємства на розвиток інтелектуальних ресурсів і цифрової інфраструктури. Коефіцієнт зносу нематеріальних активів знизився з 10,50 % до 9,20 %. Це демонструє значне оновлення нематеріальних активів та введення нових об'єктів у 2024 році.

Для більшої наочності динаміку основних показників представимо у вигляді діаграми (рис. 3.2).

Підприємство досягло суттєвого прогресу в управлінні своїм інтелектуальним капіталом. Така тенденція є ознакою ефективної інтеграції нематеріальних ресурсів у бізнес-модель підприємства та демонструє здатність компанії стратегічно використовувати інтелектуальні ресурси як ключовий фактор розвитку.

Зниження коефіцієнта зносу НМА підтверджує зростання обсягів інвестицій у цифровізацію бізнес-процесів та впровадження інноваційних технологічних рішень. Це свідчить не лише про своєчасне оновлення інтелектуального ресурсу, але й про його системну модернізацію, спрямовану на підвищення гнучкості та ефективності операційної діяльності. Такі результати цілком відповідають міжнародним практикам управління нематеріальними активами, у межах яких пріоритет віддається створенню нових об'єктів інтелектуальної власності та їх стратегічному використанню для забезпечення довгострокової конкурентоспроможності компанії.

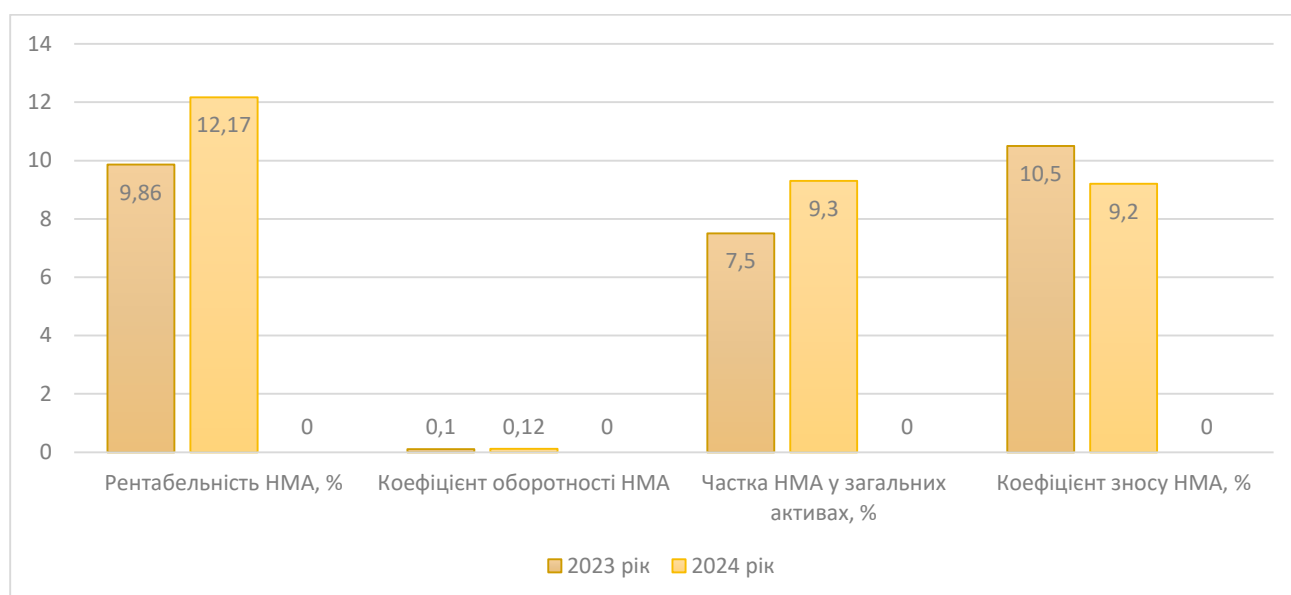

Рисунок 3.2 – Динаміка показників ефективності використання нематеріальних активів «Сільпо-Фуд» у 2023–2024 рр.

Джерело: складено автором на основі [33; 34].

Водночас ефективне управління нематеріальними активами неможливе без своєчасного виявлення та комплексної оцінки ризиків їх зменшення корисності. Згідно з положеннями Міжнародного стандарту бухгалтерського обліку IAS 36, факт зменшення корисності активу констатується у випадку, коли його балансова (залишкова) вартість перевищує відшкодовувану вартість, тобто суму, яку підприємство потенційно може отримати від подальшого використання цього активу або від його продажу на відкритому ринку [50; 52].

Для комплексного контролю за ефективністю управління НМА пропонується впровадження системи інтегрованих показників, яка включає як фінансові, так і нефінансові метрики (табл. 3.6).

Таблиця 3.6 – Рекомендована система показників ефективності управління НМА

Група показників	Назва показника	Мета
Фінансові	Рентабельність нематеріальних активів	Визначення прибутковості інвестицій у НМА.
	Коефіцієнт оборотності	Оцінка швидкості обертання інтелектуальних ресурсів.
	Коефіцієнт зносу	Контроль за станом та оновленням нематеріальних активів
Нефінансові	Частка ІТ-інвестицій у загальних капітальних витратах	Визначення пріоритетності розвитку цифрових рішень.
	Індекс оновлення нематеріальних активів	Моніторинг рівня інноваційності та оновлення активів.
	Рівень використання торговельних марок	Оцінка ефективності управління бренд-портфелем.

Джерело: розроблено автором

Використання такої системи показників дасть змогу керівництву компанії своєчасно оцінювати результативність інвестицій у нематеріальні активи, визначати слабкі місця в управлінні та формувати стратегію їх подальшого розвитку.

Результати проведеного аналізу свідчать про необхідність удосконалення як методичних підходів, так і організаційного забезпечення аналізу нематеріальних активів у ТОВ «Сільпо-Фуд». Це дозволить підвищити точність оцінок, оперативність управлінських рішень і ефективність використання інтелектуальних ресурсів підприємства.

Методичне вдосконалення аналізу передбачає розширення системи показників за рахунок включення коефіцієнтів оновлення, вибуття та питомої ваги нематеріальних активів, що генерують основні доходи, а також показників інтелектуальної віддачі, які відображають співвідношення чистого прибутку до витрат на створення НМА. Доцільним є запровадження факторного аналізу ефективності НМА, який дозволяє кількісно оцінити вплив інвестицій,

амортизаційних відрахувань, темпів оновлення та вибуття активів на зміну прибутковості підприємства. Важливо також використовувати методику оцінювання зменшення корисності активів відповідно до вимог МСБО 36, що забезпечить своєчасне виявлення втрати корисності активів і коригування їх балансової вартості. Застосування сценарного аналізу сприятиме прогнозуванню ефективності інвестицій у нематеріальні активи за різних варіантів розвитку ринку, що дозволить мінімізувати ризики прийняття неефективних управлінських рішень. Крім того, порівняння показників ефективності використання НМА із середньогалузевими та міжнародними орієнтирами дозволить оцінити конкурентоспроможність компанії в частині управління інтелектуальними ресурсами.

Організаційне вдосконалення аналітичного процесу доцільно реалізовувати через створення в структурі фінансової служби аналітичного підрозділу з управління нематеріальними активами, який буде відповідальний за збір, обробку та інтерпретацію даних щодо інтелектуальних ресурсів. Важливим напрямом є впровадження єдиної автоматизованої бази обліку НМА, інтегрованої в ERP-систему підприємства, що забезпечить контроль за рухом, зносом і оновленням активів у реальному часі. Рекомендується здійснювати щорічну інвентаризацію нематеріальних активів із паралельною оцінкою їх корисності та відповідності стратегічним цілям компанії. Для підвищення об'єктивності оцінювання слід залучати незалежних сертифікованих оцінювачів під час визначення справедливої вартості ключових об'єктів інтелектуальної власності, зокрема торговельних марок і програмних продуктів. Доцільно також формувати внутрішню управлінську звітність за напрямками НМА (бренди, IT-інфраструктура, ліцензії, права користування тощо), що дасть змогу оперативно приймати рішення щодо подальших інвестицій або списання активів. Важливим елементом удосконалення системи аналізу має стати впровадження внутрішніх ключових показників ефективності (KPI), орієнтованих на оцінювання віддачі від інвестицій у нематеріальні активи, рівня інноваційності, цифрової зрілості та рентабельності IT-проектів.

Реалізація запропонованих заходів сприятиме підвищенню прозорості обліку та оцінювання нематеріальних активів, покращенню точності прогнозування економічного ефекту від інтелектуальних ресурсів, посиленню контролю за витратами на створення і модернізацію НМА, а також підвищенню інвестиційної привабливості підприємства завдяки наближенню його звітності до вимог міжнародних стандартів.

ВИСНОВКИ

Таким чином, проведене дослідження дозволяє зробити такі висновки та внести відповідні пропозиції і рекомендації.

1. У результаті теоретичного узагальнення наукових підходів до визначення економічної сутності нематеріальних активів встановлено, що вони становлять особливу форму економічних ресурсів, які не мають матеріальної структури, проте здатні генерувати майбутні економічні вигоди завдяки використанню прав інтелектуальної власності, брендів, унікальних технологій та інноваційних рішень. Економічна сутність нематеріальних активів полягає у створенні доданої вартості підприємства через формування його конкурентних переваг і підвищення ринкової капіталізації.

2. Проведена систематизація підходів до класифікації нематеріальних активів дозволила визначити, що вона є важливим інструментом організації обліку та аналітики. Оптимальна класифікаційна структура забезпечує можливість чіткої ідентифікації об'єктів обліку за видами прав, джерелами надходження та функціональним призначенням. До ключових груп НМА віднесено торговельні марки, ліцензії, програмне забезпечення, об'єкти авторського права, патенти, а також капітальні інвестиції у створення нових нематеріальних ресурсів.

3. У процесі дослідження здійснено ретроспективний аналіз еволюції методологічних підходів до обліку нематеріальних активів у національній та міжнародній практиці. Порівняльний аналіз положень НП(С)БО 8 «Нематеріальні активи» та міжнародного документу МСБО 38 «Нематеріальні активи» показав наявність деяких розбіжностей у підходах до визнання, оцінки та амортизації активів. Міжнародна система є більш гнучкою, орієнтованою на справедливу оцінку й регулярне тестування на зменшення корисності, що підкреслює необхідність гармонізації вітчизняних стандартів із МСФЗ для підвищення прозорості звітності.

4. На основі фінансової звітності ТОВ «Сільпо-Фуд» за 2023–2024 роки встановлено, що ключовими групами нематеріальних активів компанії є програмне забезпечення, торговельні марки, ліцензії та виключні права, а також капітальні інвестиції у створення нових цифрових продуктів. Найбільшу частку у структурі НМА займає програмне забезпечення (64,84 % у 2024 році), що зумовлено активною цифровізацією бізнес-процесів і впровадженням інноваційних ІТ-рішень. Балансова вартість НМА зросла на 985 231 тис. грн, або на 45,2 %, що свідчить про стратегічну орієнтацію компанії на розвиток інтелектуального капіталу.

5. У ході аналізу системи документального оформлення господарських операцій з обліку НМА виявлено окремі недоліки, серед яких: фрагментарність документообігу між структурними підрозділами, затримки у відображенні операцій у бухгалтерській системі, недостатня автоматизація процесів реєстрації та руху нематеріальних активів. Для усунення зазначених проблем рекомендовано впровадити автоматизований електронний документообіг і інтегрувати всі етапи облікового процесу у єдину ERP-систему підприємства.

6. Аналіз амортизаційної політики ТОВ «Сільпо-Фуд» показав, що підприємство застосовує прямолінійний метод нарахування амортизації, який забезпечує стабільність витрат, але не завжди точно відображає рівень споживання економічних вигод від використання активів. Доцільно розглянути запровадження виробничого методу амортизації для ІТ-активів і програмного забезпечення, що дозволить підвищити точність формування фінансових результатів і поліпшити аналітичну цінність звітності.

7. Оцінка ефективності використання нематеріальних активів показала позитивну динаміку основних показників. Рентабельність НМА зросла до 12,17 %, коефіцієнт оборотності – до 0,12, частка НМА у загальних активах підвищилась до 9,3 %, а коефіцієнт зносу знизився до 9,2 %. Це свідчить про зростання прибутковості інвестицій у нематеріальні ресурси, підвищення швидкості їх обертання та активне оновлення інтелектуальних активів.

8. Аналіз ризиків зменшення корисності показав відсутність фактичних збитків у 2024 році, однак виявив потенційні загрози, зокрема зниження

споживчого попиту внаслідок інфляційного тиску, зміни законодавства у сфері інтелектуальної власності та моральне старіння програмного забезпечення. Для своєчасного реагування на ці ризики рекомендовано впровадити систему регулярного тестування активів на зменшення корисності відповідно до вимог IAS 36, що забезпечить об'єктивне відображення їх вартості.

9. На основі отриманих результатів сформовано комплекс практичних рекомендацій щодо вдосконалення облікової політики ТОВ «Сільпо-Фуд»: здійснення щорічного тестування активів із невизначеним строком служби; диверсифікація амортизаційних методів із урахуванням специфіки активів; залучення незалежних оцінювачів для визначення справедливої вартості під час корпоративних угод; інтеграція фінансових і нефінансових показників у систему моніторингу управління НМА; підвищення кваліфікації персоналу у сфері міжнародних стандартів звітності та управління інтелектуальними ресурсами.

10. Реалізація запропонованих заходів сприятиме підвищенню інвестиційної привабливості підприємства, забезпечить прозорість фінансової інформації та дозволить ефективніше управляти нематеріальними активами, які є стратегічним елементом ринкової вартості компанії. Вдосконалення обліку, аналітики та управління НМА створює передумови для гармонізації вітчизняної системи обліку з міжнародними стандартами, посилюючи інтеграційні процеси українських підприємств у глобальний економічний простір.

Отже, нематеріальні активи відіграють стратегічну роль у забезпеченні довгострокової конкурентоспроможності підприємства, а підвищення ефективності їх управління є ключовим чинником сталого інноваційного розвитку й зростання фінансових результатів ТОВ «Сільпо-Фуд».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Беженар, А. Ю. Напрями удосконалення обліку та документального оформлення необоротних активів державних закладів вищої освіти. *Актуальні питання економічних наук*, (9). 2025. URL: <https://a-economics.com.ua/index.php/home/article/view/373/378> (дата звернення: 02.09.2025)
2. Бондар М.І., Цятковська О.В. Облік нефінансових активів державних установ в умовах воєнного стану. *Via Económica*. 2023. № 3. С.27-33.
3. Бутнік-Сіверський О. Економіко-правовий погляд щодо розвитку обліку нематеріальних активів на шляху до неоекономіки. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2019. № 6. С. 109–122. URL: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/31846/1/intangible%20assets.pdf> (дата звернення: 02.09.2025)
4. Бухгалтерський облік : навчальний посібник / В. М. Краєвський, О. П. Колісник, Н. В. Гуріна та ін. Ірпінь : Університет ДФС України, 2021. 388 с.
5. Гавриловський О.С., Стащенко Ю.В. Нематеріальні активи, особливості їх обліку та аудиту. *Молодий вчений*. 2019. № 7 (71). С. 324-328.
6. Гамова О.В., Козачок І.А., Данько Е.С. Шляхи вдосконалення обліку та аудиту нематеріальних активів на підприємстві. *Ефективна економіка*. 2019. № 1. С. 16–21.
7. Голуб Н. О., Кучеркова С. О. Бухгалтерський облік: курс лекцій. Запоріжжя: ТДАТУ, 2024. 208 с.
8. Грибовська, Ю. М. Облік нематеріальних активів відповідно до вимог МСБО 38. *Економіка і суспільство*, 2023, № 47, с. 85–95. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2172> (дата звернення: 02.09.2025).
9. Задорожний, З. М. Еволюція обліку нематеріальних активів: теорія і практика. *Фінанси України*, 2021. URL: <https://fkd.net.ua/index.php/fkd/article/view/3514> (дата звернення: 02.09.2025).

10. Інструкція з бухгалтерського обліку основних засобів і нематеріальних активів банків України : Постанова Національного банку України від 20.12.2005 № 480. Текст редакції станом на 13.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0040-06> (дата звернення: 02.09.2025)

11. Ковальчук К. Ф., Козенкова В. Д., Козенкова Н. П. Нематеріальні активи як рушійна сила інноваційного розвитку підприємства. Управління стратегіями випереджаючого інноваційного розвитку : монографія / за ред. к.е.н., доцента Ілляшенко Н. С. Суми : Триторія, 2020. С. 150-168.

12. Козенкова В.Д. Нематеріальні активи підприємства: оцінка та моделювання. Дніпро: Видавець «Свідлер А.Л.», 2022. 248 с.

13. Комариця Л. П., Фатенок-Ткачук А. Основні проблеми відображення облікових процедур стосовно нематеріальних активів в Україні. *Економіка і суспільство*, 2021. URL: https://www.researchgate.net/publication/351672613_OSNOVNI_PROBLEMI_VIDO_BRAZENNA_NEMATERIALNIH_AKTIVIV_V_OBLIKU_PIDPRIEMSTVA (дата звернення: 02.09.2025).

14. Лобода Н.О., Чабанюк О.М. Бухгалтерський облік: у схемах і таблицях : навч. посіб. 2-ге вид. Київ : Алерта, 2024. 217 с.

15. Моргун А. О. Облік, аудит і аналіз нематеріальних активів підприємства (на прикладі «Білоцерківської агропромислової групи»). 2022. URL: <https://reposit.nupp.edu.ua/bitstream/PoltNTU/14430/1/> (дата звернення: 02.09.2025).

16. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи» : наказ Міністерства фінансів України від 18.10.1999 № 242. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0750-99> (дата звернення: 02.09.2025).

17. Овсяк Н. В., Лесько М. О. Облік нематеріальних активів згідно національних та міжнародних стандартів: шляхи вдосконалення. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. № 31. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/698/671> (дата звернення: 05.09.2025).

18. Офіційний сайт групи «Сільпо» – розділ «Звітність». URL: <https://silpo.ua/reports> (дата звернення: 02.09.2025).
19. Плиса В. Й., Плиса З. П. Бухгалтерський облік : підручник. 2-ге вид., випр. і доп. Львів: Видавництво ННБК „АТБ”, 2020. 440 с.
20. Податковий кодекс України: Кодекс України №2755-VI від 02.12.2010. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 05.09.2025).
21. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» : наказ Міністерства фінансів України від 27.04.2000 № 92. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00> (дата звернення: 02.09.2025).
22. Польова Т. В., Дружина А. В. Фінансова звітність як елемент системи управління підприємством. *Ефективна економіка*. 2019. №11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7458> (дата звернення: 02.09.2025).
23. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV. Текст редакції станом на 03.09.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/996-14> (дата звернення: 02.09.2025).
24. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг: Закон України від 15.12.1993 №3689-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3689-12> (дата звернення: 02.09.2025).
25. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 №3792-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12> (дата звернення: 02.09.2025).
26. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі: Закон України від 15.12.1993 №3687-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-12> (дата звернення: 02.09.2025).
27. Про внесення змін до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» : Закон України від 19.07.2022 № 2435-IX. Набрав чинності 10.08.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2435-20> (дата звернення: 02.09.2025).
28. Реслер, М. Нематеріальні активи у структурі прокатного бізнесу: сталий облік. *Економіка і суспільство*, 2024. URL:

<https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4382> (дата звернення: 02.09.2025).

29. Соловей Н.В., Деркач О.С., Тітаренко А.Д. Проблеми та шляхи покращення обліку нематеріальних активів. *Економіка та держава*. 2019. № 3. С. 114-117.

30. Терновський, О. Застосування системного підходу до удосконалення обліку та аудиту нематеріальних активів підприємств в умовах сталого розвитку. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія «Економічні науки»*, вип. 1 (115). 2025, с. 62-69.

31. Типові форми первинних документів об'єктів права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів: наказ Міністерства фінансів України від 22.11.2004 № 732. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1580-04> (дата звернення: 02.09.2025).

32. Тирінов А. В. Проблеми облікового відображення нематеріальних активів в системі управління підприємством. *Економіка. Фінанси. Право*. 2019. С. 6–9.

33. ТОВ «Сільпо-Фуд». Примітки: Рух нематеріальних активів за 2024 та 2023 роки. Консолідована фінансова звітність. URL: <https://static.silpo.ua/content/> (дата звернення: 02.09.2025).

34. ТОВ «Сільпо-Фуд». Звіт про управління за 2024 рік. URL: <https://static.silpo.ua/content/> (дата звернення: 02.09.2025).

35. ТОВ «Сільпо-Фуд». Clarity Project. Профіль підприємства за кодом 40720198. URL: <https://clarity-project.info/edr/40720198> (дата звернення: 02.09.2025).

36. Уманців, Г., Шушакова, І., Міняйло, О., Щербакова, Т. і Хрустальова, В. 2023. Оцінка нематеріальних активів в умовах економічної нестабільності в Україні. *Financial and credit activity problems of theory and practice*. 3, 50 (Чер 2023), 102–115.

37. Фінансовий облік і звітність : навчальний посібник / С. Мельник, І. Горбан, Н. Марушко. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ,

2022. 387 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/5229> (дата звернення: 02.09.2025).

38. Черешнюк О. Аналіз ефективності нематеріальних активів вітчизняних підприємств. Облік, оподаткування і контроль: теорія та методологія : Міжнар. науково-практ. Інтернет-конф., м. Тернопіль, 27 груд. 2019 р. Тернопіль, 2019. С. 206–208.

39. Шевченко Л.Я., Шендригоренко М.Т. Фінансовий облік активів і пасивів: навч. посібник. 2-ге вид., допов. та оновл. Київ: МДУ, 2024. 226 с.

40. Щербина К. А. Особливості методики обліку і аналізу нематеріальних активів. Проблеми та перспективи розвитку економіки України: погляд молоді. Збірник тез доповідей XII Студентської науковопрактичної конференції (Черкаси, 9-10 квітня 2020 р.). Черкаси: ЧДБК, 2020. С. 116-120.

41. Ясишена В. В. Основні аспекти формування облікової політики нематеріальних активів підприємств. *Інноваційна економіка*. 2019. №5-6. С. 149-157.

42. Ясишена В. В. Окремі аспекти методології обліку нематеріальних активів. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2020. № 2. С. 219–233.

43. Ясишена, В. Проблеми обліку і звітності нематеріальних активів через призму методів бухгалтерського обліку. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2020. Вип. 1. С. 171-186.

44. Barth, M. E. Accounting and innovation: Paths forward for research. *Journal of Accounting Literature*. 2024. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0165410124000636?via%3Dihub> (дата звернення: 02.09.2025).

45. Dong, F., Doukas, J. A. Empirical Research on Capitalizing Intangible Assets Is... *Accounting Horizons*. 2025. URL: <https://publications.aaahq.org/accounting-horizons/article/doi/10.2308/HORIZONS-2024-143/13842> (дата звернення: 02.09.2025).

46. Dong, F., Doukas, J. A. The Role of Intangible Assets in Shaping Firm Value. *European Financial Management*. Forthcoming, 2025. URL: <https://papers.ssrn.com/sol3/Delivery.cfm/5170993.pdf?abstractid=5170993> (дата звернення: 02.09.2025).
47. Hasyati, A. N., Kurniawan, A. Measuring Intangible Assets Using Parametric and Machine Learning Approaches. *arXiv preprint*. 2022. URL: <https://arxiv.org/abs/2212.03025> (дата звернення: 02.09.2025).
48. Hussinki, H. Accounting for intangibles: a critical review. *Journal of Accounting Literature*. 2024. URL: <https://www.emerald.com/jal/article/47/5/27/1267291/Accounting-for-intangibles-a-critical-review> (дата звернення: 02.09.2025).
49. Intara, P. Intangible assets, firm value, and performance. *Cogent Business & Management*. 2024. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/23322039.2024.2375341?needAccess=true> (дата звернення: 02.09.2025).
50. International Accounting Standard 38 Intangible Assets (IAS 38). IFRS Foundation. URL: <https://www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/ias-38-intangible-assets> (дата звернення: 02.09.2025).
51. International Financial Reporting Standard 3 Business Combinations (IFRS 3). IFRS Foundation. URL: <https://www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/ifrs-3-business-combinations> (дата звернення: 02.09.2025).
52. International Accounting Standard 36 Impairment of Assets (IAS 36). IFRS Foundation. URL: <https://www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/ias-36-impairment-of-assets> (дата звернення: 02.09.2025).
53. Li, L. The Role of Intangible Investment in Predicting Stock Returns: Six Decades of Evidence. *arXiv preprint*. 2025. URL: <https://arxiv.org/abs/2505.16336> (дата звернення: 02.09.2025).
54. Uribe, J. M. Investment in intangible assets and economic complexity. *Journal of Comparative Economics*. 2025. URL:

https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0048733324001823?utm_source

(дата звернення: 02.09.2025).

55. Zabardast, E., Gonzalez-Huerta, J., Gorschek, T., et al. A Taxonomy of Assets for the Development of Software-Intensive Products and Services. *arXiv preprint*. 2021.

URL: <https://arxiv.org/abs/2102.09884> (дата звернення: 02.09.2025).

56. Zhang, D. Pricing the Audit Risk of Innovation: Intangibles and Patents. *Risks*. MDPI. 2025. URL: <https://www.mdpi.com/2227-7072/13/1/42> (дата звернення: 02.09.2025).

ДОДАТКИ

Додаток А

Види нематеріальних активів, їх визначення та нормативно-правове регулювання

Вид нематеріального активу	Визначення	Основні нормативно-правові акти
Патенти (винаходи, корисні моделі)	Результати науково-технічної діяльності, що відповідають критеріям новизни та охороняються державою	Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»; НП(С)БО 8; МСБО 38
Промислові зразки	Результати творчої діяльності у сфері художнього конструювання, що визначають зовнішній вигляд виробу	Закон України «Про охорону прав на промислові зразки»; НП(С)БО 8; МСБО 38
Торговельні марки (знаки для товарів і послуг)	Позначення, за якими товари або послуги одного підприємства відрізняються від інших	Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг»; НП(С)БО 8; МСБО 38
Комерційні (фірмові) найменування	Найменування суб'єкта господарювання, що використовується у підприємницькій діяльності	Цивільний кодекс України; НП(С)БО 8
Авторські права та суміжні права	Права на результати літературної, наукової, художньої діяльності, у тому числі комп'ютерні програми	Закон України «Про авторське право і суміжні права»; НП(С)БО 8; МСБО 38
Програмне забезпечення	Сукупність програм і даних, що забезпечують автоматизацію та підтримку бізнес-процесів	Закон України «Про авторське право і суміжні права»; НП(С)БО 8; МСБО 38
Ліцензії та дозволи	Права на здійснення окремих видів діяльності або використання ресурсів на визначених умовах	Податковий кодекс України; НП(С)БО 8; МСБО 38
Франшизи (права за договором комерційної концесії)	Комплекс майнових прав на використання об'єктів інтелектуальної власності та ділової репутації	Цивільний кодекс України; НП(С)БО 8; МСБО 38

Фінансова звітність ТОВ «Сільпо-Фуд» 2023-2024

ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ «СІЛЬПО-ФУД»

Окремий звіт про сукупний дохід
за рік, що закінчився 31 грудня 2024 р.

	Примітки	2024 тис.грн.	2023 тис.грн.
Дохід від реалізації	5	93 017 469	84 727 987
Собівартість реалізації	6	(65 098 324)	(60 419 457)
Валовий прибуток		27 919 145	24 308 530
Інші операційні доходи	7	931 098	906 959
Витрати на збут	8	(21 367 252)	(19 669 097)
Адміністративні витрати	9	(4 551 145)	(4 342 286)
Інші операційні витрати	10	(20 127)	(63 819)
Прибуток від операційної діяльності		2 911 719	1 140 287
Інші доходи	11	934 473	534 620
Інші витрати	12	(1 211 949)	(893 153)
Фінансові доходи	13	349 637	384 148
Фінансові витрати	14	(2 792 446)	(2 909 288)
Дохід/(витрати) від участі в капіталі	15	(9 087)	(9 668)
Дохід/(витрати) від інвестицій в асоційовані компанії	16	(28 247)	(97 876)
Прибуток/(Збиток) до оподаткування		154 100	(1 850 930)
Дохід/(витрати) з податку на прибуток	17	-	-
Прибуток/(Збиток) за рік		154 100	(1 850 930)
Інший сукупний дохід, за вирахуванням податку			
Статті, які згодом не будуть перекласифіковані до прибутку або збитку:			
Прибуток/(збиток) від переоцінки основних засобів		-	43
Загальний сукупний прибуток / (збиток) за рік		154 100	(1 850 887)

Головний бухгалтер
ТОВ «Сільпо-Фуд»
Бруснік Л.Д.

ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ «СІЛЬПО-ФУД»

Окремий звіт про фінансовий стан
Станом на 31 грудня 2024

	Примітки	31 грудня 2024 тис.грн.	31 грудня 2023 тис.грн.
АКТИВИ			
Необоротні активи			
Основні засоби	18	14 930 507	15 586 910
Інвестиційна нерухомість	19	136 511	985 871
Нематеріальні активи	20	3 167 243	2 182 012
Інвестиції в дочірні компанії	21	258 318	252 018
Інвестиції в асоційовані компанії	22	1 402 109	938 611
Передплати за основні засоби	23	574 368	374 721
Фінансові інвестиції	27	15 780	14 560
Торгова та інша дебіторська заборгованість	26	44 626	45 173
Всього необоротних активів		20 529 462	20 339 874
Оборотні активи			
Запаси	25	7 340 800	4 819 259
Торгова та інша дебіторська заборгованість	26	3 998 415	6 497 858
Фінансові інвестиції	27	680 947	77 995
Дебіторська заборгованість по суборенді	24	-	256
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	28	27 241	40 273
Грошові кошти та їх еквіваленти	29	1 450 364	1 418 482
Інші оборотні активи	31	65 138	116 721
Всього оборотних активів		13 562 905	12 970 844
Всього активів		34 092 367	33 310 718

ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ «СІЛЬПО-ФУД»

Окремий звіт про фінансовий стан (продовження)
Станом на 31 грудня 2024

	Примітки	31 грудня 2024 тис.грн.	31 грудня 2023 тис.грн.
ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ ТА ЗОБОВ'ЯЗАННЯ			
Власний капітал			
Статутний капітал	32	16 993 339	15 188 703
Резерв переоцінки		-	43
Нерозподілений прибуток/(непокритий збиток)		(25 564 360)	(25 718 503)
Всього власний капітал		(8 571 021)	(10 529 757)
Довгострокові зобов'язання і забезпечення			
Банківські кредити	33	1 357 419	1 673 193
Торгова та інша кредиторська заборгованість	36	250 007	358 577
Непоточні зобов'язання з оренди	34	11 160 737	12 013 927
Інші фінансові зобов'язання	35	226 001	-
Всього непоточні зобов'язання та забезпечення		12 994 164	14 045 697
Поточні зобов'язання і забезпечення			
Поточні забезпечення	39	611 580	483 922
Банківські кредити	33	2 756 924	2 925 022
Поточні зобов'язання з оренди	34	2 180 424	1 971 180
Інші фінансові зобов'язання	35	418 462	1 967 575
Торгова та інша кредиторська заборгованість	36	22 261 053	21 125 091
Кредиторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	37	1 031 390	1 008 954
Зобов'язання за одержаними авансами	38	409 391	269 131
Інші зобов'язання	40	-	43 903
Всього поточні зобов'язання та забезпечення		29 669 224	29 794 778
Всього зобов'язань		42 663 388	43 840 475
Всього власного капіталу та зобов'язань		34 092 367	33 310 718

Головний бухгалтер
ТОВ «Сільпо-Фуд»
Бруснік Л.Д.

ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ «СІЛЬПО-ФУД»

Окремий звіт про зміни в капіталі
за рік, що закінчився 31 грудня 2024 р.

	Статутний капітал тис.грн.	Нерозподілений прибуток/ (непокритий збиток) тис.грн.	Резерв переоцінки тис.грн.	Всього тис.грн.
На 1 січня 2023	13 047 703	(23 736 759)	-	(10 689 056)
Виправлення помилок	-	(35 680)	-	(35 680)
На 1 січня 2023	13 047 703	(23 772 439)	-	(10 724 736)
Збиток за рік	-	(1 850 930)	-	(1 850 930)
Інший сукупний дохід	-	-	43	43
Загальний сукупний збиток за рік	-	(1 850 930)	43	(1 850 887)
Внески до статутного капіталу	2 141 000	-	-	2 141 000
На 31 грудня 2023	15 188 703	(25 623 369)	43	(10 434 623)
На 1 січня 2024	15 188 703	(25 623 369)	43	(10 434 623)
Виправлення помилок	-	(95 134)	-	(95 134)
На 1 січня 2024	15 188 703	(25 718 503)	43	(10 529 757)
Прибуток за рік	-	154 100	-	154 100
Інший сукупний дохід	-	43	(43)	-
Загальний сукупний дохід за рік	-	154 143	(43)	154 100
Внески до статутного капіталу	1 804 636	-	-	1 804 636
На 31 грудня 2024	16 993 339	(25 564 360)	-	(8 571 021)

Директор
ТОВ «Сільпо-Фуд»
Лесько Ю.А.

Головний бухгалтер
ТОВ «Сільпо-Фуд»
Бруснік Л.Д.

ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ «СІЛЬПО-ФУД»

Окремий звіт про рух грошових коштів
за рік, що закінчився 31 грудня 2024 р.

	Примітки	2024 тис.грн.	2023 тис.грн.
I. Рух коштів у результаті операційної діяльності			
Надходження від:			
Реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)		111 809 364	91 485 202
Повернення податків і зборів		7 964	3 021
Цільового фінансування		103 302	84 302
Надходження від відсотків за залишками коштів на поточних рахунках		31 228	24 912
Надходження від боржників неустойки (штрафів, пені)		22 595	17 468
Надходження від операційної оренди		593 224	602 843
Надходження від отримання роялті, авторських винагород		115 274	34 395
Інші надходження		13 171 099	550 299
Витрачання на оплату:			
Товарів (робіт, послуг)		(100 877 525)	(72 922 317)
Праці		(7 385 882)	(5 789 238)
Відрахувань на соціальні заходи		(1 957 720)	(1 524 877)
Зобов'язань з податків і зборів		(5 156 672)	(4 618 226)
Витрачання на оплату цільових внесків		(34 238)	(45 065)
Інші витрачання		(1 575 179)	(1 218 332)
Чистий рух коштів від операційної діяльності		8 866 834	6 684 387
II. Рух коштів у результаті інвестиційної діяльності			
Надходження від реалізації:			
фінансових інвестицій		3 000	8 264
необоротних активів		446 126	42 631
Надходження від отриманих дивідендів		5 080	35 642
Надходження від погашення позик		179 262	538 982
Витрачання на придбання:			
фінансових інвестицій		(1 278 810)	(55 244)
необоротних активів		(4 092 079)	(2 724 374)
Витрачання на надання позик		(176 677)	(532 639)
Чистий рух коштів від інвестиційної діяльності		(4 914 098)	(2 686 738)
III. Рух коштів у результаті фінансової діяльності			
Надходження від:			
Власного капіталу		1 804 636	2 141 000
Отримання позик		2 302 702	637 600
Витрачання на:			
Погашення позик		(2 728 269)	(1 271 369)
Витрачання на сплату відсотків		(2 452 680)	(2 666 299)
Витрачання на сплату заборгованості з оренди		(1 478 645)	(1 517 280)
Інші платежі		(1 309 883)	(1 000 000)
Чистий рух коштів від фінансової діяльності		(3 862 139)	(3 676 348)
Чистий рух в грошові кошти та їх еквіваленти		90 597	321 301
Грошові кошти та їх еквіваленти на початок року	30	1 359 681	1 038 293
Вплив зміни валютних курсів на залишок коштів		85	87
Грошові кошти та їх еквіваленти на кінець року	30	1 450 363	1 359 681

Директор
ТОВ «Сільпо-Фуд»
Лесько Ю.А.

Головний бухгалтер
ТОВ «Сільпо-Фуд»
Бруснік Л.Д.

Рух нематеріальних активів ТОВ «Сільпо-Фуд» 2023-2024

20 Нематеріальні активи

Рух нематеріальних активів за роки, які закінчилися 31 грудня 2024 та 2023 року, представлений наступним чином:

	Ліцензії та виключні права	Торгові марки	Програмне забезпечення	Капітальні інвестиції	Інші нематеріальні активи	Всього
	тис.грн.	тис.грн.	тис.грн.	тис.грн.	тис.грн.	тис.грн.
Первісна вартість						
На 1 січня 2023	95 381	7 423 917	859 097	145 945	48 198	8 570 518
Надходження	76 691	-	805 856	506 389	79 119	1 468 055
Вибуття	(80 684)	(6 386 008)	-	(11 337)	(1 303)	(6 479 330)
Введення в експлуатацію	-	-	-	(614 599)	-	(614 599)
На 31 грудня 2023	91 388	1 037 911	1 064 953	26 398	124 014	2 944 644
Надходження	135 153	524	1 061 621	1 212 274	52 744	2 462 316
Вибуття	(69 038)	-	-	(1 932)	(270)	(71 240)
Введення в експлуатацію	-	-	-	(984 148)	-	(984 148)
На 31 грудня 2024	157 483	1 038 435	2 726 574	252 592	176 488	4 351 572
Накопичена амортизація						
На 1 січня 2023	55 725	5 241 109	160 971	-	14 913	5 472 718
Амортизація	64 761	1 399 311	273 856	-	19 775	1 757 703
Вибуття	(80 643)	(6 386 008)	-	-	(1 140)	(6 467 789)
На 31 грудня 2023	39 843	254 414	434 827	-	33 548	762 632
Амортизація	116 143	122 191	238 039	-	14 613	490 986
Вибуття	(69 019)	-	-	-	(270)	(69 289)
Переміщення	-	-	(6)	-	6	-
На 31 грудня 2024	86 967	376 605	672 860	-	47 897	1 184 329
Балансова вартість						
На 31 грудня 2024	70 516	661 830	2 053 714	252 592	128 591	3 167 243
На 31 грудня 2023	51 525	783 497	1 230 126	26 398	90 466	2 182 012

ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ «СІЛЬПО-ФУД»

Примітки до окремої фінансової звітності (продовження)
за рік, що закінчився 31 грудня 2024

20 Нематеріальні активи (продовження)

Програмне забезпечення в основному представлено спеціалізованим програмним забезпеченням, яке було розроблене для використання Товариством у виробничих цілях: ПЗ FZClient, ПЗ Rubicon, ПЗ Автозамовлення, ПЗ Unika.

Інформація про суттєві нематеріальні активи:

		Група нематеріальних активів		Залишковий строк експлуатації (місяців)	
		Балансова вартість			
		31 грудня 2024	31 грудня 2023	31 грудня 2024	31 грудня 2023
		тис.грн.	тис.грн.		
Модуль управління дарксторами	Програмне забезпечення	86 997	-	120	-
T3 Власний рахунок	Торгові марки	661 390	783 492	65	77
FZClient	Програмне забезпечення	263 565	284 413	84	36
Rubicon	Програмне забезпечення	71 830	103 411	24	36
Цифровий двійник DIGITAL TWIN	Програмне забезпечення	35 925	36 200	84	34
Система аллертів	Програмне забезпечення	18 940	29 763	22	34
Мобільний додаток Сільпо	Інші нематеріальні активи	40 822	37 609	83	35
ПО Kicca	Програмне забезпечення	30 777	15 928	92	44
ПО elKasa	Програмне забезпечення	29 509	14 694	96	48
ПО Unika	Програмне забезпечення	58 712	58 070	84	36
ПО Assistant	Програмне забезпечення	50 730	58 064	84	36
ПО Ecom2.0 Picking platform	Програмне забезпечення	41 813	47 095	96	48
ПО ECom 2.0 - Core	Програмне забезпечення	145 140	69 420	108	60
ПО ECom 2.0 - Єдиний Back i WEB Front	Програмне забезпечення	172 134	79 073	108	60
Модуль програми підписки	Програмне забезпечення	85 866	-	120	-

Товариство з обмеженою відповідальністю «Сільпо-Фуд»
АКТ ВВЕДЕННЯ В ГОСПОДАРСЬКИЙ ОБОРОТ ОБ’ЄКТА ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У СКЛАДІ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ
№ 1 від «15» лютого 2024 р.
м. Київ

№ з/п	Об’єкт права інтелектуальної власності	Назва	Найменування та номер документа, що підтверджує майнові права на об’єкт	Дата виникнення права	Власник об’єкта права інтелектуальної власності	Строк корисного використання	Дебет	Код аналітичного обліку (дебет)	Кредит	Код аналітичного обліку (кредит)	Дата введення в господарський оборот	Первісна вартість, грн	Річна сума амортизації, грн
1	Програмне забезпечення	ПО ECom 2.0 – Core	Договір про передання виключних майнових прав №24/04-ІТ від 14.02.2024 р.	15.02.2024	ТОВ «Сільпо-Фуд»	9 років (108 міс.)	125	-	154	-	15.02.2024	145140000	16 126 667

Комісія, створена на підставі наказу № 12 від 10.02.2024 р., розглянувши документи, що підтверджують ідентифікацію об’єкта права інтелектуальної власності, вирішила ввести в господарський оборот програмне забезпечення «ПО ECom 2.0 – Core».

Правові умови введення об’єкта права інтелектуальної власності – Договір про передання виключних майнових прав №24/04-ІТ від 14.02.2024 р.

Характеристика об’єкта: використовується для автоматизації бізнес-процесів у мережі супермаркетів «Сільпо» (логістика, аналітика, e-commerce).

Місце використання об’єкта: Головний офіс ТОВ «Сільпо-Фуд», департамент інформаційних технологій.

Голова комісії _____ (підпис) /П.І.Б./

Члени комісії _____ (підпис) /П.І.Б./

М.П.

Товариство з обмеженою відповідальністю «Сільпо-Фуд»

ІНВЕНТАРНА КАРТКА обліку об'єкта права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів № 4

Повна назва об'єкта права інтелектуальної власності із зазначенням реквізитів: Програмне забезпечення «ПО ECom 2.0 – Core» за договором про передання виключних майнових прав №24/04-ІТ від 14.02.2024 р.

№ з/п	Об'єкт права інтелектуальної власності	Назва	Найменування та номер документа, що підтверджує майнові права на об'єкт	Дата виникнення права	Первісна вартість, грн	Код субрахунку	Строк корисного використання	Річна сума амортизації, грн	Акт про введення об'єкта права у господарський оборот (дата)	№ акту	Місце використання, відповідальна особа	Акт про вибуття (ліквідацію) об'єкта	Ліквідаційна вартість, грн
1	Програмне забезпечення	ПО ECom 2.0 – Core	Договір про передання виключних майнових прав №24/04-ІТ від 14.02.2024 р.	15.02.2024	145140000	125	9 років (108 міс.)	16 126 667	15.02.2024	1	Головний офіс ТОВ «Сільпо-Фуд», департамент ІТ. Відповідальний: Коваль А. С.		0,00

Характеристика об'єкта права інтелектуальної власності за призначенням: використовується для автоматизації логістичних, маркетингових та аналітичних бізнес-процесів у роздрібній мережі.

Відомості про переоцінку об'єкта права інтелектуальної власності: відсутні.

Картку відкрито «15» лютого 2024 р.

Бухгалтер _____ (підпис) /П.І.Б./

Товариство з обмеженою відповідальністю «Сільпо-Фуд»
АКТ ВИБУТТЯ (ЛІКВІДАЦІЇ) об'єкта права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів № 9
від «01» серпня 2024 р., м. Київ

№ з/п	Об'єкт права інтелектуальної власності	Назва	Найменування та номер документа, що підтверджує майнові права на об'єкт	Дата виникнення права	Власник об'єкта права інтелектуальної власності	Строк корисного використання	Дебет (рахунок, субрахунок)	Код аналітичного обліку (дебет)	Кредит (рахунок, субрахунок)	Код аналітичного обліку (кредит)	Дата вибуття (ліквідації)	Первісна (переоцінена) вартість, грн	Залишкова вартість, грн	Ліквідаційна вартість, грн
1	Програмне забезпечення	ПО Rubicon	Договір про передання виключних майнових прав №08/21-ІТ від 01.08.2021 р.	01.08.2021	ТОВ «Сільпо-Фуд»	3 роки	133	-	125	-	01.08.2024	71 830 000	0,00	0,00

Комісія, створена на підставі наказу № 5 від 25.07.2024 р., розглянувши документи, що підтверджують ідентифікацію об'єкта права інтелектуальної власності, вирішила списати програмне забезпечення «ПО Rubicon» з господарського обороту.

Правові умови вибуття (ліквідації) об'єкта права інтелектуальної власності: підлягає ліквідації у зв'язку з моральним зносом та впровадженням оновленої ERP-системи.

Місце вибуття (ліквідації): Головний офіс ТОВ «Сільпо-Фуд», департамент інформаційних технологій.

Об'єкт права інтелектуальної власності непридатний для подальшого використання внаслідок втрати актуальності та заміни новим програмним продуктом «ПО ECom 2.0 – Core».

Економічна вигода від реалізації об'єкта відсутня, передача прав не здійснювалась.

Висновок комісії: зняти з обліку програмне забезпечення «ПО Rubicon» з причини морального зносу та ліквідації.

Голова комісії: керівник департаменту ІТ _____ / (підпис) / П.І.Б./

Члени комісії: заступник головного бухгалтера _____ / (підпис) / П.І.Б./

бухгалтер _____ / (підпис) / П.І.Б./

Особа, відповідальна за прийняття об'єкта права ІВ: начальник відділу програмного забезпечення _____ / А (підпис) / П.І.Б./

Відмітка бухгалтерії про запис у інвентарній картці № 4 від «01» серпня 2024 р.

Головний бухгалтер (бухгалтер) _____ / (підпис) / П.І.Б./

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА
ФАКУЛЬТЕТ ОБЛІКУ ТА ПОДАТКОВОГО
МЕНЕДЖМЕНТУ

ОБЛІК, АНАЛІЗ, АУДИТ, ОПОДАТКУВАННЯ
ТА ФІНАНСОВИЙ МОНІТОРИНГ:
СУЧАСНІ КОНЦЕПЦІЇ РОЗВИТКУ

Збірник матеріалів X Всеукраїнської
науково-практичної конференції
здобувачів вищої освіти і молодих учених

25 квітня 2025 року

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА
ФАКУЛЬТЕТ ОБЛІКУ ТА ПОДАТКОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ**

**ОБЛІК, АНАЛІЗ, АУДИТ, ОПОДАТКУВАННЯ
ТА ФІНАНСОВИЙ МОНІТОРИНГ:
СУЧАСНІ КОНЦЕПЦІЇ РОЗВИТКУ**

Збірник матеріалів

**Х ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ І МОЛОДИХ УЧЕНИХ**

25 квітня 2025 року

З М І С Т

РОЗДІЛ 1. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ТА ЗВІТНОСТІ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

<i>Driga A.</i>	Gender Equality Through the Lens of Accounting	11
<i>Scorohodov D.N.</i>	Burnout in accounting profession	13
<i>Ursu V.</i>	Non-financial reporting, key performance indicators and environmental taxes	15
<i>Ахтирський К.О.</i>	Класифікація дебіторської заборгованості як інструмент підвищення ефективності бухгалтерського обліку	18
<i>Бафталовська В.І.</i>	Облік готової продукції як перший крок до успіху підприємства	20
<i>Бессараб С.С.</i>	Діагностика класифікації доходів отриманих від управління бізнес-процесами	22
<i>Білоцерковська А.В.</i>	Особливості оцінки та обліку витрат за МСФЗ	23
<i>Бондар Д.А.</i>	Формування системи обліку та аудиту виробничих запасів й оцінка ефективності їх використання	25
<i>Боровець А.І.</i>	Інструменти підвищення інвестиційної привабливості МСП України	27
<i>Вовк А.С.</i>	Електронна звітність та використання штучного інтелекту як ключові елементи модернізації бухгалтерського обліку	30
<i>Волошенко Є.В.</i>	Проблеми побудови системи обліку інших необоротних матеріальних активів у період військових дій	32
<i>Галушка Б.В.</i>	Адаптація облікової системи України до сучасних викликів	34
<i>Гладков Д.А.</i>	Цифрові платформи як інструмент управління інвестиційною діяльністю: можливості та перспективи	37
<i>Горова М.В.</i>	Організація облікового процесу в управлінні доходами підприємства.	39
<i>Горошко В.В.</i>	Проблеми обліку доходів суб'єктів господарювання	41
<i>Демський В.І.</i>	Особливості обліку логістичної діяльності підприємства	43
<i>Діденко С.О.</i>	Актуальні проблеми розвитку теорії і практики бухгалтерського обліку та звітності в умовах сталого розвитку	45
<i>Жовнір В.Ю.</i>	Класифікація дебіторської заборгованості для потреб бухгалтерського обліку та управління	46
<i>Івасенко А.В.</i>	Роль ефективного обліку та аналізу активів у мінімізації податкових ризиків малого підприємства	49
<i>Іщенко В.В., Скорик В.І.</i>	Перспективи впровадження міжнародних стандартів фінансової звітності для малих та середніх підприємств України	51
<i>Козак М.Р.</i>	Роль корпоративної звітності в управлінні підприємством та її вплив на ділову репутацію компанії	53
<i>Круглий В.В.</i>	Переваги та ризики, пов'язані з впровадженням ІТ-технологій в облікову систему	55
<i>Кулик О.В.</i>	Оподаткування доходів фізичних осіб від отриманої спадщини під час військового стану	57
<i>Макаренко А.В.</i>	Роль облікової політики в оптимізації управлінських рішень щодо обліку запасів	58

*X Всеукраїнська науково-практична конференція здобувачів вищої освіти і молодих учених:
«Облік, аналіз, аудит, оподаткування та фінансовий моніторинг: сучасні концепції розвитку»*

Малюта Ю.В.	Облікова політика щодо основних засобів як механізм оптимізації управлінських рішень	61
Мамчур А.О.	Проблемні аспекти бухгалтерського обліку розрахунків з покупцями і замовниками в період дії воєнного стану	63
Мельничук І.І.	Облік «зелених» інвестицій і витрат на декарбонізацію: як обліковувати нову реальність?	65
Менько В.О.	Франчайзинг в обліку розрахунків з постачальниками	68
Музиченко А.С.	Облік та аналіз нематеріальних активів на підприємстві	70
Назім А.Р.	Історичний аспект формування синтетичних і аналітичних рахунків	73
Новіков В.В.	Потреби інвесторів в обліково-аналітичній інформації в умовах сталого розвитку	75
Овчар Т.О.	Відсутність чітких методик обліку екологічних витрат	78
Олексюк І.В.	Роль бухгалтерського обліку на підприємстві: правовий аспект	80
Олійник А.В.	Правове регулювання обліку на підприємстві	82
Онищенко В.О.	Сутність фінансової звітності	84
Осіпчук В.С.	Вплив євроінтеграційних процесів на розвиток звітності зі сталого розвитку в українських компаніях	86
Переволоцька В.С.	Розкриття інформації про основні засоби у звітності підприємства	88
Савчук Д.О.	Оцінка виробничих запасів в агровиробництві	90
Слинько Є.В.	Проблеми організації обліку розрахунків з оплати праці на підприємстві	93
Слободянюк А.О.	Особливості документування та обліку оплати праці із застосуванням спеціалізованого програмного забезпечення	95
Степанчук О.С.	Нефінансова звітність: теоретичні та практичні аспекти	97
Терянік Д.О., Задорожняк В.А.	Удосконалення внутрішнього контролю в системі управління рухом палива в аграрних підприємствах	100
Тимошенко Ю.С.	Особливості закриття 23 рахунку в бухгалтерському обліку сільськогосподарських підприємств	102
Троцій О.О.	Сутність, значення та обліково-інформаційне забезпечення кредиторської заборгованості підприємства.	104
Фатєєва П.О.	Використання міжнародних стандартів обліку в умовах глобалізації.	106
Хоменко Т.В.	Доходи фізичних осіб, їх облік, контроль та оподаткування	108
Челомбітько І.О.	Фінансові результати підприємства як індикатор ефективності господарської діяльності	110
Чудик М.Р.	Методика обліку грошових коштів у касі та на рахунках в банку: типові помилки та способи їх уникнення	112
Чумак В.С.	Організація обліку діяльності та її аналіз на підприємствах - суб'єктах малого підприємництва	114
Шевченко А.А.	Облікова політика підприємства: теоретико-аналітичний та регуляторний аспект	116
Шобей Г.В.	Інтеграція комплаєнс-орієнтованого обліку витрат у систему менеджменту інтернет-торгівлі	118
Щербакова М.В.	Трансформація бухгалтерського обліку у світлі сталого розвитку: проблеми, виклики та перспективи	121

РОЗДІЛ 2. БІЗНЕС-КОНСАЛТИНГ ТА АУТСОРСИНГ В БУХГАЛТЕРСЬКОМУ ОБЛІКУ

<i>Демиденко А.В.</i>	Аутсорсинг в Україні: потенціал, виклики та практичне значення	123
<i>Лахтюк Т.С.</i>	Аутсорсинг бухгалтерії: переваги та недоліки для підприємств	125
<i>Пушкар Н.А.</i>	Бухгалтерський аутсорсинг: сутність та переваги застосування в Україні	127
<i>Свинчук А.А.</i>	Відображення відстрочених податків на прибуток в консолідованій фінансовій звітності за МСФЗ.	129
<i>Судакова П.С.</i>	Сутність бухгалтерського аутсорсингу та його перспективи	131
<i>Феденко Д.О.</i>	Автоматизація звітності у консалтингу з використанням візуальних конфігураторів у бухгалтерському обліку	133
<i>Царан В.О.</i>	Вплив внутрішньогрупового продажу запасів на формування консолідованої фінансової звітності	135
<i>Шахова С.А.</i>	Бухгалтерський облік у кризових умовах: роль консалтингових компаній у допомозі малим і середнім підприємствам	137
<i>Шевченко Є.Д.</i>	Консалтингові підходи до обліку екологічних витрат у логістичних ланцюгах в умовах GCSM	139

РОЗДІЛ 3. УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК ТА ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА: ІНСТРУМЕНТИ, ТЕХНОЛОГІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

<i>Алієва Г.Г.</i>	Оптимізація витрат операційної діяльності в системі управлінського обліку	141
<i>Ганійчук М.І.</i>	Калькуляція собівартості як інструмент управління ефективністю діяльності будівельного підприємства	143
<i>Гоєнко К.І.</i>	Облікове забезпечення управління грошовими потоками підприємства та їх оптимізація	145
<i>Дедушно А.Я.</i>	Удосконалення управління дебіторською заборгованістю в умовах цифровізації бухгалтерського обліку	147
<i>Кириленко В.А.</i>	Удосконалення обліку основних засобів як інструмент підтримки управлінських рішень	149
<i>Книш Д.А.</i>	Внутрішній аудит як інструмент управлінського контролю та економічної безпеки в державному секторі	151
<i>Лобанова П.М.</i>	Виробничі запаси підприємства: вплив облікової політики на ефективність управлінських рішень	153
<i>Матковська В.О.</i>	Облікова політика як інструмент управління оптимізацією витрат у сфері надання послуг	155
<i>Мірнова М.О.</i>	Особливості обліку банківських операцій у інформаційній системі підприємства	157
<i>Пономаренко Т.А.</i>	Оцінка готової продукції зернових культур як елемент облікової політики підприємства	159
<i>Саттаров А.І.</i>	Інтелектуальні агенти в механізмі обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки	161
<i>Священко К.В.</i>	Застосування сучасних стратегій управління запасами в бухгалтерському обліку	163
<i>Синявська Н.Т.</i>	Оцінка запасів в управлінському обліку	165
<i>Фенченко К.В.</i>	Бухгалтерський облік пального як інструмент корпоративного екологічного контролю	167
<i>Якимець Ю.В.</i>	Роль бюджетування в управлінні підприємством	169

РОЗДІЛ 4. ПОДАТКОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ТА ФІНАНСОВИЙ МОНІТОРИНГ В УПРАВЛІННІ ДЕРЖАВОЮ І ПІДПРИЄМСТВОМ

<i>Dobrohurska K.D.</i>	Problems and prospects of individual income taxation	171
<i>Fedun M.V.</i>	Money laundering: essence, typical schemes	173
<i>Litvyniuk A.</i>	Accounting policy as a tax planning tool	175
<i>Shapovalov M.</i>	Tax management in business	177
<i>Dabizha O.</i>	Depreciation methods of fixed assets as a tax optimization tool	179
<i>Vasylenko R.</i>	Tax management as a tool for enterprise economic security	181
<i>Zaporozhets V.</i>	Impact of inventory valuation methods on the tax burden of agricultural enterprises	183
<i>Алексєєнко А.О.</i>	Національні особливості стягнення податків із заробітної плати	185
<i>Бойко А.І.</i>	Фінансовий моніторинг як інструмент протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом	187
<i>Вовк А.В.</i>	Податкова застава як інструмент забезпечення податкового боргу	188
<i>Гончар А.В.</i>	Структура власності та бенефіціарна власність у фінансовому моніторингу	191
<i>Гурінчук В.В.</i>	Реформування податкової системи України	193
<i>Закарлюка В.О.</i>	Податковий менеджмент та фінансовий моніторинг в управлінні державою і підприємством	195
<i>Запісецька С.П.</i>	Методи оцінки вибуття запасів в контексті податкового планування	197
<i>Кабанець А.В.</i>	ЄСВ у податковій системі України	199
<i>Клезь Г.С.</i>	Система податкового менеджменту малого бізнесу в контексті економічної безпеки: інструменти контролю та цифрові рішення	201
<i>Кулага Р.О.</i>	Фіскальні новації спрощеної системи оподаткування суб'єктів підприємницької діяльності	203
<i>Ласюк А.В.</i>	Національна оцінка ризиків: практичне значення для суб'єктів первинного фінансового моніторингу	205
<i>Лиманський Є.І.</i>	Підприємства паливно-енергетичного комплексу – пріоритетні об'єкти фінансового моніторингу	207
<i>Луфєрова О.В.</i>	Новації у розрахунках з бюджетом у 2025 році на спрощеній системі оподаткування	210
<i>Мазуренко А.І.</i>	Облікове інформаційне забезпечення господарських процесів як елемент фінансового моніторингу	212
<i>Маляренко М.В.</i>	Основні види ризиків у банківській діяльності та їх вплив на фінансовий моніторинг	214
<i>Мартинова К.О., Редька М.І.</i>	Фінансовий моніторинг та контролінг: точки перетину в системі податкової безпеки підприємства	216
<i>Марченко Д.О.</i>	Використання ризик – орієнтованого підходу при проведенні фінансового моніторингу	218
<i>Моголівець В.І.</i>	Мінімізація податкових ризиків підприємства з податку на додану вартість	220
<i>Навроцька Я.Б.</i>	Особливості обліку розрахунків з бюджетом за податками та платежами підприємства у 2025 році	222

*Х Всеукраїнська науково-практична конференція здобувачів вищої освіти і молодих учених:
«Облік, аналіз, аудит, оподаткування та фінансовий моніторинг: сучасні концепції розвитку»*

<i>Нехорошева Д. О.</i>	Оподаткування діяльності суб'єктів малого підприємництва	225
<i>Осипчук О. М.</i>	Щодо питання визначення дати виникнення податкових зобов'язань з ПДВ при відвантаженні товарів	227
<i>Петровський А. В.</i>	Роль податкового менеджменту в оптимізації оподаткування операцій з продажу ВРХ	229
<i>Пилкін М. Д.</i>	Роль податкового менеджменту у формуванні ефективного механізму залучення інвестицій для відбудови житлового фонду міст України	231
<i>Півняк Ю. Б.</i>	Вплив податків на цілі екологічного розвитку	233
<i>Поліщук В. Р.</i>	Податкові пільги як інструмент стимулювання економічного зростання країни	235
<i>Пухта В. Ю.</i>	Суть і роль податкової політики підприємства	237
<i>Сергієнко Н. М.</i>	Напрями розвитку податкової політики в Україні	239
<i>Скорик О. В.</i>	Фінансовий комплаєнс у запобіганні санкційним і податковим ризикам у ЗЕД	241
<i>Скурту А. Г.</i>	Фінансова звітність як інструмент податкової прозорості: методи обліку результатів і запобігання ухиленню від оподаткування	243
<i>Стецюк А. Ю.</i>	Удосконалення системи управління фінансовими ризиками	245
<i>Тітаренко А. В., Вінтоняк А. А.</i>	Управління податковими ризиками та система контролю виплат працівникам у сільськогосподарських підприємствах	247
<i>Трохимець Б. В.</i>	Визнання іноземних компаній податковим резидентом України як засіб уникнення застосування правил КІК	249
<i>Шахрай А. О.</i>	Індикатори визначення корпоративного шахрайства на підприємстві	251
<i>Штифурко І. Г.</i>	Популярні форми розрахунків у зовнішньоекономічній діяльності	253

РОЗДІЛ 5. СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В ДЕРЖАВНОМУ ТА ФІНАНСОВОМУ СЕКТОРАХ

<i>Блінська Д. С.</i>	Система обліку розрахунків з оплати праці у закладах вищої освіти: проблеми та їх рішення	255
<i>Іванюк О. М.</i>	Концептуальні засади побудови системи бухгалтерського обліку надзвичайних подій у бюджетних установах України	257
<i>Красюк С. О.</i>	Особливості та тенденції розвитку бухгалтерського обліку в страховому секторі	259
<i>Левченко Д. Ю.</i>	Проблеми обліку пошкодженого та зруйнованого майна в закладах вищої освіти в умовах воєнних дій	261
<i>Міняйло А. О.</i>	Цифровізація бухгалтерського обліку в державному секторі: виклики та можливості	263
<i>Мокрий Б. В., Тополєнко Н. М.</i>	Особливості обліку заробітної плати в бюджетних установах	265
<i>Пітулько А. В.</i>	Шляхи удосконалення обліку та контролю стипендіальних виплат у вищих навчальних закладах	267

РОЗДІЛ 6. БІЗНЕС-АНАЛІЗ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВАМИ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

<i>Serazhym V.J.</i>	Business analysis when choosing a partner country for export or import: a comparative approach	269
<i>Аніщенко К.О.</i>	Індикаторний аналіз ризиків розкрадання державних коштів	271
<i>Брагіна А.О.</i>	Бізнес-консалтинг як інструмент підвищення конкурентоспроможності підприємства в умовах цифрової економіки	273
<i>Дем'янюк А.В.</i>	Основні підходи до аналізу корпоративної звітності зі сталого розвитку підприємства в сучасних умовах	275
<i>Дикой Р.О.</i>	Бізнес-аналіз в управлінні підприємствами: теорія та практика в умовах переходу до зеленої економіки	277
<i>Довматенко М.І.</i>	Аналіз ефективності використання трудових ресурсів як інструмент підвищення продуктивності підприємства	278
<i>Купчишина А.В.</i>	Виявлення схем шахрайства при здійсненні аудиту фінансової звітності клієнтів СПФМ	280
<i>Панухник А.Ф.</i>	Здійснення аудиторської діяльності з метою протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом, на прикладі АТ «Укрзалізниця»	282
<i>Солоненко Ю.В., Маєр Н.В.</i>	Оцінка рентабельності на основі п'яти ключових показників як інструмент фінансової діагностики підприємства (на прикладі ТОВ «ЛДЦ «Меділюкс»))	285
<i>Трохименко А.В.</i>	Аналіз ризиків корпоративного шахрайства в процесі обліку виробничих запасів	288
<i>Шпак К.О.</i>	Аналіз ризиків безперервності діяльності та прозорості структури власності підприємства	290
<i>Янцевич Т.Ю.</i>	Аналіз фінансової звітності та належна перевірка клієнта аудиторської фірми	292

РОЗДІЛ 7. СТАН І СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ АУДИТУ

<i>Баркова В.А., Книшек О.О.</i>	Проблеми та шляхи вдосконалення внутрішнього аудиту у державному секторі економіки України	294
<i>Васковець А.С.</i>	Аудит в умовах війни: адаптація до нових економічних і соціальних реалій в Україні	296
<i>Вовк В.В.</i>	Аудит підприємств-банкрутів: інформаційне забезпечення та процедури	298
<i>Дяк О.В.</i>	Аудиторська оцінка відповідності криптовалютних бірж вимогам фінансового моніторингу	300
<i>Зубенко В.С.</i>	Міжнародний досвід функціонування внутрішнього аудиту в закладах вищої освіти	303
<i>Колесникова Є.С.</i>	Нормативно правові аспекти професійної етики аудитора	306
<i>Лещенко Д.К.</i>	Тенденції розвитку внутрішнього аудиту	308
<i>Майка А.В.</i>	Ризики впровадження сучасних інформаційних технологій в діяльність малих аудиторських фірм	310
<i>Савченко А.М.</i>	Роль штучного інтелекту в автоматизації аудиторських процесів агропромислових підприємств	312
<i>Шевчук Ю.В., Кісельова А.О.</i>	Перспективи використання сучасних інформаційних технологій у податковому контролі	315

РОЗДІЛ 8. РОЗВИТОК ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ ТА АУДИТУ В КОНТЕКСТІ СТРАТЕГІЇ УКРАЇНА-2030Е

Андрієнко М.О.	Переваги та недоліки електронного адміністрування ПДВ	317
Арефіна В.О.	Особливості обліку власного капіталу підприємства з використанням інноваційних технологій	319
Басін А.О.	Роль інформаційних систем в управлінні ризиками ІТ-підприємств в умовах цифрової економіки	321
Булкот М.М.	Переваги та недоліки обліку власного капіталу в умовах застосування комп'ютерних технологій	324
Діхтяренко Я.О.	Автоматизація облікових процесів за допомогою штучного інтелекту	326
Золотова А.О.	Вплив сучасних технологій на облік та аналіз у малих підприємствах	328
Компанієць М.А.	Аналіз дебіторської заборгованості за допомогою Big Data: можливості прогнозування прострочень оплати	330
Кубрак Є.О.	Проблеми впровадження систем електронного документообігу на підприємствах України	332
Кузьмінська К.Ю.	Особливості обліку витрат діяльності підприємства в умовах застосування комп'ютерних технологій: виклики сучасності	334
Курачик В.Ю.	Особливості обліку оплати праці підприємства з використанням інформаційних технологій обробки даних	336
Леонova Б.І.	Електронний документообіг як ключовий елемент цифрової трансформації бізнесу: сучасні системи та шляхи до ефективності	338
Лисак Л.М.	Цифрова трансформація обліку основних засобів: виклики та перспективи	340
Лісовська Є.О.	Розвиток інформаційних систем обліку, аналізу та аудиту в контексті стратегії Україна-2030Е	342
Лукова А.В.	Хмарні обчислення як драйвер цифрової трансформації економічних процесів	344
Лютин В.В.	Переваги та недоліки обліку заробітної плати в умовах застосування інформаційних технологій підприємства	346
Мазуркевич А.О.	Облік розрахунків з покупцями та замовниками підприємства з використанням інформаційних технологій: проблеми та шляхи їх вирішення	348
Мартиненко Є.І.	Сучасний розвиток інтегрованих інформаційних систем у обліку	350
Мікуліна В.М.	Автоматизація обліку грошових коштів на поточних рахунках в банку: проблеми, ризики та цифрові перспективи	352
Моцьо В.А.	Цифрова трансформація фінансового обліку: нові підходи до контролю та аналізу	354
Нехорошева Д.О.	Застосування цифрових технологій в обліку і аудиті	356
Сафронов А.М.	Цифрові формати фінансової інформації як основа аналізу та аудиту господарської діяльності підприємств	358
Семенюк О.Д.	Роль автоматизованих інформаційних систем у підвищенні прозорості та підзвітності державного сектора	361

*X Всеукраїнська науково-практична конференція здобувачів вищої освіти і молодих учених:
«Облік, аналіз, аудит, оподаткування та фінансовий моніторинг: сучасні концепції розвитку»*

Солов'єнко С.О.	Роль інформаційних систем у внутрішньому контролі запасів підприємств: інноваційні підходи та технології	363
Хмельницький С.С.	Стан та перспективи розвитку штучного інтелекту в обліку, аудиті та аналітиці в контексті стратегії «Україна-2030Е»	365
Циганок А.І.	Цифрові інновації в аудиті	368
Часовенко В.В.	Сучасні інформаційні системи бухгалтерського обліку: тенденції та перспективи	370
Щеглюк Д.Й.	Автоматизація процесу підготовки електронної звітності: роль ERP-систем та спеціалізованих програмних рішень	372

УДК 657.12:658.15

Музиченко А.С.,

студент ф-ту ОПМ, 5 курсу, спец. 071 «Облік і оподаткування»,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана,
Науковий керівник — Ходзицька В.В. — к. е. н.,
доцент кафедри бухгалтерського обліку та консалтингу

ОБЛІК ТА АНАЛІЗ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ

З розвитком ринкових відносин стає очевидним, що фінансові фактори та матеріальні активи не можуть забезпечити конкурентоспроможність підприємства, які стають загальнодоступними для більшості організацій. Наявність у складі необоротних коштів нематеріальних активів (НМА) збільшує ринкову вартість підприємства, підвищує її інвестиційну привабливість, захищає від недобросовісної конкуренції, забезпечує конкурентні переваги на внутрішніх та зовнішніх ринках тощо. Однак при створенні, перерозподілі та залученні до комерційного обігу об'єктів нематеріальних активів виникає безліч проблем, пов'язаних з їх обліком та аналізом.

Аналіз та облік нематеріальних активів в своїх працях вивчали такі науковці: О.В. Гамова, І.А. Козачок, Е.С. Данько [1], І.А. Дерун, М.Е. Цилюрик [2], Н.В. Овсяк, М.О. Лесько [3], О.В. Селезньова [4], В.В. Ясишена, В.М. Пилявець [5].

Метою даної роботи є дослідження економічної природи нематеріальних активів, їх облік та аналіз в процесі господарської діяльності підприємства.

В науковій літературі не існує єдиного визначення поняття «нематеріальні активи», тому найпоширеніші його трактування наведено у табл. 1.

Таблиця 1 – Трактування вченими поняття «нематеріальні активи»

Автор	Визначення
Гамова О.В., Козачок І.А., Данько Е.С.	Фактор, який разом із матеріальними та фінансовими активами впливає на формування вартості підприємства і знаходиться під його контролем [1, с. 17].
Овсяк Н.В., Лесько М.О.	Це немонетарний актив, що не має матеріальної форми, може бути ідентифікований і використовується у фінансово-господарській діяльності з метою одержання вигоди від його використання у майбутньому [3, с. 3].
Селезньова О.В.	Це активи, які не мають матеріальної форми і використання яких здатне принести підприємству економічні вигоди [5, с. 15-16].
Ясишена В.В., Пилявець В.М.	Складна сфера управлінської діяльності за своїми характеристиками, складом, рівнем впливу на результати та фінансовий стан підприємства [6, с. 148].

Джерело: розроблено автором на основі [1, 3, 5, 6].

Проаналізувавши поняття «нематеріальні активи», можна сказати, що це особливий вид майна підприємства, який не має фізичного втілення, але здатний приносити підприємству прибуток.

Найчастіше під нематеріальними активами розуміють виняткові права на результати інтелектуальної діяльності. Але ними також можуть бути: фірмові найменування, товарні знаки, знаки обслуговування, дозволи (ліцензії) на

провадження окремих видів діяльності. Також варто включити до переліку нематеріальних активів на законодавчому рівні веб-сторінки підприємств, які займаються торгівлею.

Облік нематеріальних активів відіграє ключову роль у фінансовому управлінні підприємства, особливо в контексті їхньої значущості для створення доданої вартості та конкурентних переваг.

Облік нематеріальних активів проводиться відповідно до міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ), але не всі підприємства повинні обліковуватися відповідно до МСФЗ, оскільки в Україні діють національні стандарти бухгалтерської звітності, які можуть відрізнятися від МСФЗ.

Для компаній, чиї цінні папери котируються на міжнародних біржах або які хочуть залучити іноземні інвестиції, застосування МСФЗ може бути обов'язковим або бажаним. Підприємствами, які підпадають під сферу застосування МСФЗ є: великі корпорації, відкриті акціонерні товариства, фінансові інститути, державні підприємства, а також інші організації, які ведуть міжнародну діяльність або мають публічні зобов'язання перед інвесторами чи кредиторами [4].

Для визнання нематеріальних активів в бухгалтерському балансі потрібно, щоб була можливість їх ідентифікації, контролю з боку підприємства, а також вони могли стати джерелом прибутку. Оцінюються і витрати на придбання нематеріальних активів. Якщо актив відповідає всім умовам, то він може бути відображений у фінансовій звітності.

Процес обліку нематеріальних активів включає кілька ключових етапів:

1. Необхідно правильно зафіксувати надходження нематеріальних активів, що має на увазі визначення їх первісної вартості та документальне оформлення. Надходження може відбутися кількома способами: створення власними силами; покупка у третіх осіб; отримання як вклад у статутний капітал.

2. Облік амортизації нематеріальних активів. Нематеріальні активи не зношуються фізично, але їхня вартість при експлуатації може зменшуватися. Амортизація нематеріальних активів є поступовим списанням їх вартості протягом терміну корисного використання.

3. Підприємству необхідно враховувати вибуття нематеріальних активів, що передбачає списання активів, які більше не використовуватимуться. Вибуття нематеріальних активів відбувається у разі продажу, передачі іншим організаціям, ліквідації чи списання внаслідок морального зношування.

4. Переоцінка нематеріальних активів може знадобитися для актуалізації їх вартості у бухгалтерських записах. Для приведення балансової вартості нематеріальних активів потрібно періодично проводити їх переоцінку у відповідність до ринкових умов. Результати переоцінки відображаються у бухгалтерській звітності.

Всі ці процеси сприяють точному відображенню фінансового стану підприємства та забезпечують необхідну інформацію для прийняття управлінських рішень.

В сучасних економічних умовах результативність господарської діяльності багато в чому визначається нематеріальними активами. У зв'язку з цим виникає потреба в методиці аналізу їх застосування.

Розділ 1 «Актуальні проблеми розвитку теорії і практики бухгалтерського обліку і звітності в умовах сталого розвитку»

В основі проведення аналізу нематеріальних активів лежить та сама схема, що і під час аналізу будь-якого майна, що належить підприємству. Розглянемо таблицю де наведені основні етапи аналізу нематеріальних активів (табл. 2).

Таблиця 2 – Основні етапи аналізу нематеріальних активів

Етап	Суть аналізу	Джерело інформації
Вертикальний аналіз	Аналіз структури НМА дозволяє з'ясувати з чого складаються НМА підприємства	Бухгалтерський баланс
Горизонтальний аналіз	Аналіз динаміки НМА показує, як змінюється величина активів від дати до дати	
Аналіз ефективності НМА	Визначення ефективності	Усі види звітності, включаючи пояснення до фінансової звітності
Факторний аналіз НМА	Комплексний аналіз НМА	

Джерело: розроблено автором на основі [2].

Застосування наведених етапів аналізу нематеріальних активів на практиці дозволить оцінити їх стан і ефективність використання, виявити фактори, що стимулюють та стримують розвиток підприємства та на основі отриманої інформації розробити комплекс заходів, реалізація яких призведе до зростання результативності діяльності підприємства.

Отже, проаналізувавши різні визначення сутності «нематеріальні активи» було запропоновано власне твердження даного поняття. Також наведено перелік нематеріальних активів і запропоновано віднести до них облік веб-сайтів. Розглянуто кілька ключових етапів обліку НМА: правильна фіксація надходження нематеріальних активів; облік амортизації нематеріальних активів; вибуття нематеріальних активів; переоцінка нематеріальних активів. Наведено методику аналізу нематеріальних активів, використання якої при прийнятті управлінських рішень забезпечує зростання ефективності діяльності підприємства.

Список використаних джерел

1. Гамова О. В., Козачок І. А., Данько Е. С. Шляхи вдосконалення обліку та аудиту нематеріальних активів на підприємстві. *Ефективна економіка*. 2019. № 1. С. 16–21.
2. Дерун І. А., Циліорик М. Е. Теоретично-організаційні аспекти аналізу наявності та ефективного використання нематеріальних активів підприємства. *Молодий вчений*. 2022. № 1 (101). С. 227–232. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2022-1-101-47> (дата звернення: 11.04.2025).
3. Овсюк Н. В., Лесько М. О. Облік нематеріальних активів згідно національних та міжнародних стандартів: шляхи вдосконалення. *Економіка та суспільство*. 2021. № 31. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-31-31> (дата звернення: 09.04.2025).
4. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 03.09.2024 р. № 996- XIV/ URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення : 16.04.2025).
5. Селезнєва О. В. Організація й методика обліку та аудиту нематеріальних активів: робота на здобуття кваліфікаційного ступеня магістр : спец. 071 - облік і оподаткування / наук. кер. Г. П. Філатова. Суми : Сумський державний університет, 2023. 66 с.
6. Ясишена В. В., Пилявець В. М. Методика аналізу нематеріальних активів підприємства. *Інноваційна економіка*. 2021. № 1-2 (86). С. 147–157. <https://doi.org/10.37332/2309-1533.2021.1-2.21> (дата звернення: 09.04.2025).